

Helēna Gūtmane — Armands Pužulis —
Pēteris Šķiņķis — Marc Geldof —
Eduardas Spiriajevas

Nuo degradācijas iki regeneravimo

Miestų atnaujinimo
ir atgimimo vadovas

Helēna Gūtmane — Armands Pužulis —
Pēteris Šķiņķis — Marc Geldof —
Eduardas Spiriajevas

Nuo degradācijas iki regeneravimo

**Miestų atnaujinimo
ir atgimimo vadovas**

Vadovas parengtas įgyvendinant 2014–2020 m. Interreg V-A
Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos
projektą „Transformacija iš apleistų erdvių į išpuoselėtas“
(Trans-form, LLI-386)

Ryga, 2020 m.

Projektu numatyta revitalizuoti savivaldybėms priklausančias įvairiai užterštas degraduotas teritorijas, skatinti savivaldybių teritorinės plėtros specialistų keitimąsi žiniomis apie tvarų specialiųjų poreikių erdvių pakartotinį naudojimą.

Projekto metu buvo atlikti degraduotų teritorijų, kurių bendras plotas 5,53 ha, valymo ir tvarkymo darbai keturiose savivaldybėse. Latvijoje – Lūznavos dvaro parke Rēzeknės nuovade, Daugpilio tvirtovės apylinkėje, Kraslavos buvusiam nuotekų valymo įrenginių teritorijoje Kalno gatvėje, o Lietuvoje – Panevėžio miesto Skaistakalnio parke. Tikslas – padaryti šias vietas patraukliomis ir prieinamomis visiems gyventojams. Atliekami ne tik keturių teritorijų (dviejų Latvijos ir dviejų Lietuvos savivaldybių) sanavimo darbai, bet ir rengiamos revitalizacijos plėtros koncepcijos, remiantis projekte gautomis žiniomis apie specialiųjų poreikių erdvių (SPE) pakartotinio naudojimo būdus, tikslus bei priemones.

Trijų mokymų metu savivaldybių teritorijų planuotojai turėjo galimybę įgyti teorinių ir praktinių žinių apie strateginį teritorijų planavimą, jo vaidmenį atgaivinant gyvenamąsias vietas, revitalizuojant ir regeneruojant specialiųjų poreikių erdves. Projekto metu buvo organizuojami patirties mainų ir pažintiniai vizitai į specialiųjų poreikių erdves Latvijoje ir Lietuvoje bei į tokius Europos miestus kaip Praha, Čekija, Berlynas ir Eindhovenas siekiant susipažinti su įvairiomis SPE plėtros koncepcijomis. Projekto metu buvo parengtas metodinis vadovas savivaldybių specialistams, kuriame pateikta teorinė informacija apie erdvių pakartotinį naudojimą, revitalizacijos ir regeneracijos gerosios praktikos pavyzdžiai, bei pristatyta „Trans-forma“ projekto patirtis.

Bendros projekto išlaidos sudaro 520 348,94 EUR. Europos regioninės plėtros fondo dalinis finansavimas, 85% 442 296,58 EUR.

Projekto partneriai

**Bendrija euroregionas „Ezeru zeme“
(Vadovaujantysis partneris)**

www.ezeruzeme.lv

Savivaldybių bendra įstaiga „Rēzeknės specialiosios ekonominės zonos valdyba“

www.rsez.lv

Rēzeknės nuovado savivaldybė

www.rezeknesnovads.lv

Daugpilio miesto taryba

www.daugavpils.lv

Kraslavos nuovado taryba

www.kraslava.lv

Panevėžio miesto savivaldybės administracija

www.panevezys.lt

Visagino savivaldybės administracija

www.visaginas.lt

Daugiau apie projektą:

<http://www.ezeruzeme.lv/lv/projekti-2014-2020/trans-form/>

Už šio leidinio turinį, kuris jokiais aplinkybėmis neatspindi Europos Sąjungos pozicijos, atsakingas euroregionas „Ezeru zeme“.

Nuo degradācijas iki regeneravimo

Miestų atnaujinimo
ir atgimimo vadovas

Ryga, 2020 m.

Skryių autoriai

Helēna Gūtmane

Pēteris Šķiņķis

Marks Geldofs (*Marc Geldof*)

Armands Pužulis

Eduards Spīrijajevas

Leidimo valdymas

Vadovo redaktorė

Grafinio dizaino autorė

Leidimo techninė redaktorė

Tekstų korektoriai

Latvių kalba

Anglų kalba

Lietuvių kalba

Vertimas į lietuvių kalbą

kraštovaizdžio architektė, „ALPS ainavu darbnīca“, helena@alps.archi

asocijuotasis profesorius, Latvijos universiteto Geografijos ir žemės mokslų fakultetas Visuomenės geografijos katedra, peteris.skinkis@lu.lv

miesto planuotojas, „ALPS ainavu darbnīca“, marc@alps.archi

miesto planuotojas, armands.puzulis@outlook.com

asocijuotasis profesorius, Klaipėdos universitetas, geostudijos@gmail.com

„ALPS ainavu darbnīca“

Helēna Gūtmane

Dārta Hofmane, „Hofman“, d.hofmane@gmail.com

Karīna Grigoroviča

Ērika Gūtmane–Veselinga (*Wesselingh*), Jānis Loja

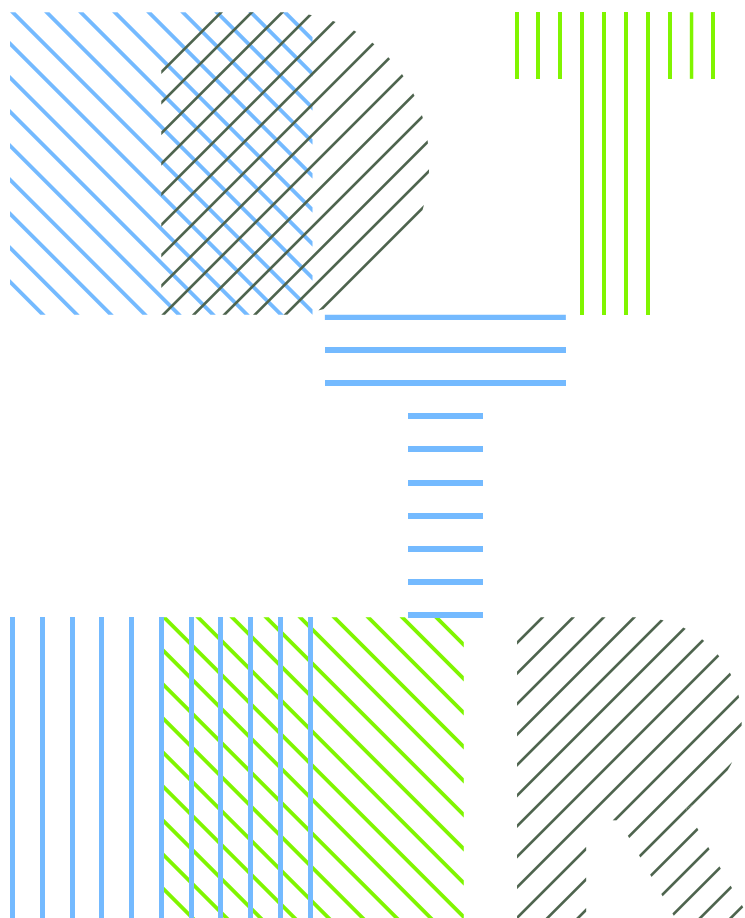
Ērika Gūtmane–Veselinga (*Wesselingh*), Marc Geldof

Eduards Spīrijajevas

Pauls Balodis

Turinys

6	Redakatoriaus pratarmė		
7	Summary (EN)		
10	Įvadas		
11	Aktualūs degraduotų teritorijų atkūrimo klausimai		
11	„From Slum to Chic“ arba griuvėsių pokyčiai: projekto tikslai ir kryptys		
12	Apie vadovą		
1			
13	Nuo degradacijos iki regeneravimo		
14	Degraduotos teritorijos: dvi sampratos		
15	Mokslinė samprata		
17	Teisinė samprata		
19	Degraduotos teritorijos ar specialių poreikių erdvės?		
21	SPE formavimosi istorija		
22	SPE pakartotinis naudojimas		
22	Pakartotinio naudojimo būdai		
23	Sanavimas ir remiacija		
24	Revitalizacija ir regeneravimas		
27	SPE pakartotinis naudojimas ir regeneravimas		
28	Regeneravimo procesas		
30	Regeneravimo priemonės		
32	Regeneravimo programos parengimas		
34	Regeneravimo proceso dalyviai		
36	Partnerystė kaip regeneravimo priemonė		
2			
38	SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai		
39	Įvadas		
40	Regeneravimas		
41	Uždarytų kasyklų regeneravimas		
41	Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija		
46	Kompleksinis miesto regeneravimas		
46	Barselono miesto aplinkos regeneravimas, Ispanija		
51	Gamybos vietos pakartotinis naudojimas		
51	PHILIPS kvartalas Eindhovene, Nyderlanduose		
55	Revitalizacija		
56	Geležinkelio teritorijos pakartotinis naudojimas		
56	SPOOR NOORD (Šiaurės geležinkelis), Antverpenas, Belgija		
61	SPOORZONE (geležinkelio zona), Tilburge, Nyderlanduose		
65	PARK AM GLEISDREIECK, parkas prie bėgių trikampio, Berlynas, Vokietija		
69	PARC DEL CLOT, Kloto apylinkės parkas, Barselona, Ispanija		
73	Gamybos teritorijų revitalizavimas miestų centruose		
73	WESTERGASFABRIEK, Vakarų dujų fabrikas, Amsterdamas, Nyderlandai		
77	FORUM KARLIN IR CORSO KARLIN, Karolino rajonas, Praha, Čekija		
81	Užterštos industrinės teritorijos kaimo vietovėse		
81	SUIKERFABRIEK, Cukraus gamykla, Vernė, Belgija		
3			
86	„Transformation from slum to chic.“ Projekto partnerių patirtis		
87	Apie projektą		
89	Mokomieji seminarai		
90	1-asis seminaras Rėzeknėje, Latvijoje		
92	2-asis seminaras Panevėžyje, Lietuvoje		
95	3-asis seminaras. Visaginas, Lietuva		
98	Projekto partnerių SPE pavyzdžiai		
99	Daugpilis		
102	Lūžnava		
105	Panevėžys		
107	Rėzeknė		
110	Visaginas		
4			
112	Rekomendacijos		
113	12 regeneravimo principų		
114	SPE vertinimo kriterijai		
5			
130	Literatūros sąrašas		

Santrumpų sąrašas

AŽ DRLT	Lietuvos Respublikos teritorijos apleistų žemių erdvinių duomenų rinkinys
LEZ	Laisvoji ekonominė zona
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
CAS	Kompleksinės adaptyviosios sistemos
CES	Kompleksinės plėtros sistemos
GIS	Geografinės informacinės sistemos
IBA	<i>Internationale Bauausstellung (vokiečių k.)</i>
INTERREG	programų rinkinys, skirtas skatinti Europos Sąjungos regionų bendradarbiavimui, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo
IS	informacinės sistemos
SPE	Specialiųjų poreikių erdvė, vadove pakeičia terminą „degraduota teritorija“
KPM	Komunikacinis partnerystės modelis
NS	<i>Nederlandse spoorweg (nyderlandų k.)</i>
MVĮ	Mažos ir vidutinės įmonės
NMBS	<i>Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (nyderlandų k.)</i>
NVO	Nevyriausybinių organizacijų
PDL	<i>Previously developed Land (anglų k.)</i>
VPSP	Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė
VŠB	Ostravos technikos universitetas
START-UP	Naujai įsteigta įmonė
WVI	Westvlaamse Intercommunale (nyderlandų k.)

Redaktoriaus pratarmė

Miestų atnaujinimo ir atgimimo vadovas **Nuo degradacijos iki regeneravimo** parengtas įgyvendinant bendradarbiavimo per sieną projektą „Transformations from Slum to Chic“. Abi sąvokos – „slum“ ir „chic“ – gerai suprantamos anglų ir prancūzų kalbose, tačiau sunkiai išverčiamos į latvių ir lietuvių kalbas. Žodis „slum“ yra kilęs iš „Cokney“ gatvės slengo žodžio, turinčio neigiamą reikšmę. Jis buvo vartojamas industrializacijos metu atsiradusiems neturtingų darbininkų rajonams Londone ir kituose Anglijos miestuose įvardinti. Vėliau šis žodis buvo pradėtas vartoti angliakalbėse šalyse kituose žemynuose: Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Šiaurės Amerikoje. Šiandien „slum“ yra vienas iš svarbiausių miesto aplinkos politikos žodžių, apibūdinančių miesto dalis, kuriose yra žemos kokybės būstas ir prastos gyvenimo sąlygos. Dėl šio termino dažnai priimami tarsi teisingi sprendimai, pagal kuriuos numatyta šiuos rajonus asimiliuoti ar net likviduoti nugriaunant. „Slum“ žymi reiškinį, kuris nėra būdingas mūsų kultūrinei aplinkai – mūsų šalyse egzistuoja kitos formos, skiriasi atsiradimo istorija ir apraiškos. Tuo tarpu suanglinitas prancūziškas žodis „chic“ iš mados slengo yra gerai žinomas ir dažnai vartojamas šnekamojoje kalboje, žavintis aukšta elegancija ir stiliumi. Šis žodis yra skirtas labiau emocijoms apibūdinti, o ne reiškiniui. Tačiau net nežinodami „slum“ ir „chic“ ištakų, mes intuityviai suprantame metaforiškai užkoduotą projekto pavadinimo žinią: kalbama apie žemos kokybės, apleistos teritorijos pavertimą puikia. Ši trumpa įžvalga į projekto pavadinime vartojamų sąvokų istoriją ir esmę leidžia atlikti tris šios knygos autoriams svarbius apibendrinimus.

Pirmasis susijęs su socialine transformacijų dimensija. Erdvinės aplinkos pokyčiai pagal savo pobūdį yra socialiniai reiškiniai, kuriems svarbi laiko dimensija. Vietas, kuriose šiandien gyvename, sukūrė kitos socialinės grupės skirtingame kultūriniame kontekste. Jos kitaip nei mes suvokė pasaulį. Visuomenė, kuri jomis naudosis po mūsų, taip pat skirsis nuo mūsų.

Antrasis sutelkia dėmesį į supratimo ir veiksmų santykį. Tai, kaip mes kalbame apie aplinkos pertvarkymą, nulemia mūsų mąstymo ribas, visuomeninius jausmų įvaizdžius ir jais grindžiamus sprendimus. Anot Australijos urbanistikos istoriko Alan'o Mayne'o, kurio mintys pagrįstos knygoje „Slums: The History of a Global Injustice“, XIX a. „slum“ sąvokoje užkoduotas stereotipas – neigiamas tokios miesto aplinkos suvokimas. Jis dažnai buvo realizuojamas pasitelkiant autoritarines ir ekspansyvias planavimo priemones, kuriomis siekiama sunaikinti aplinką.

Trečiasis apibendrinimas yra susijęs su globalaus ir vietinio supratimo derinimu. Gyvename globalios komunikacijos epochoje. Įvairios sąvokos, metaforos dažnai keičiasi: tvarus, darnus, išmanus ir kt. sąvokos pasirodo nuolatos kituose kontekstuose. Tuo pat metu reikia prisitaikyti prie vietinio konteksto. Taigi laviruojame tarp globaliai sukurtų metaforų ir vietinių jų atitikmenų. Abu procesai vyksta intensyviai ir greitai. Jiems didelę įtaką daro vietos socialinių ir kultūrinių procesų ypatumai. Dėl to susidaro tam tikra painiava tarp normatyvų ir veiksmų. Todėl šiandien yra labai svarbu suprasti tam tikroje miesto aplinkoje vykstančių procesų esmę ir pagal tai organizuoti planavimo procesą, parinkti šiai aplinkai tinkamas priemones.

Šios trys išvados yra vadovo turinio pagrindas. Autoriai, remdamiesi naujausiais tyrimais, savo profesine patirtimi, susijusia su akademine, statybų ir planavimo praktika, Europos gerą patirtimi, taip pat ir patirtimi, įgyta įgyvendinant šį projektą, siekia degraduotas teritorijas analizuoti visapusiškai ir atsakyti į šiuos klausimus: kaip atsiranda degraduotos teritorijos? Kaip jos apibrėžiamos? Kodėl šiandien daugiau kalbame apie revitalizaciją ir regeneraciją, o ne kaip atsiranda degraduotos teritorijos? Ar ir kaip šių sąvokų vartojimas turi įtakos planavimui? Kokie metodai ir priemonės yra svarbesni revitalizacijos ir regeneravimo tikslams pasiekti? Kokia yra gerosios praktikos sėkmės formulė?

Atsakymus į šiuos klausimus galima rasti keturiuose vadovo skyriuose. Du iš jų yra teoriniai: pirmasis – degraduotų teritorijų problematika ir ketvirtasis – rekomendacijos. Kituose dviejuose skyriuose pristatyta miesto aplinkos planavimo praktika – Europos gerosios patirties apibendrinimas, projekto veiklą bei Latvijos ir Lietuvos praktikos apibendrinimas.

Autoriai palieka skaitytojams galimybę susipažinti su išsamia literatūra apie techninius degraduotų teritorijų plėtros aspektus (sudarytas literatūros sąrašas) bei tikisi, kad Latvijos ir Lietuvos miestų aplinkos planavimo specialistai, profesinių mokyklų studentai, sprendimų priėmėjai galės rasti šioje knygoje idėjų, kurios įkvėps juos planuojamų vietų pokyčiams.

Helēna Gūtmane

Summary (EN)

About the project

Project LLI-386 Transformations from Slum to Chic, Trans-form within the INTERREG V-A Latvia-Lithuania Programme 2014-2020, foresees the restoration of polluted and degraded territories of transformative municipalities – Luznava manor park in Rezekne district, Daugavpils fortress, former wastewater treatment plant in Kalna street in Kraslava in Latvia, and the Skaistkalnis park in Panevezys, Lithuania. Simultaneously to the remediation works, the project intends to elaborate development concepts and action plans for the revitalization of four pilot areas - for two municipalities in Latvia and two in Lithuania. The elaboration of the concepts and action plans involves knowledge on brownfields regeneration's goals, objectives and tools, gained during the workshops and study trips, organized within the project.

The total cost of the project was EUR 520 348,94. The project was co-financed by the European Regional Development Fund. The funding provided was 85%, or 442 296,58 EUR.

About the handbook

Within the scope of the project, a methodological handbook "FROM DEGRADATION TO REGENERATION" for specialists working in municipality authorities, was developed. It includes theoretical information on space reuse issues, examples of good practice in revitalization and regeneration, and reflects the "Trans-form" experience.

The target audience of the handbook is urban specialists, students of vocational schools, decision-makers - all those interested in the issues of degradation and regeneration and ways of solving it. In the authors' opinion, the work done during the project will serve as a tool to think, search and shape the users' own views and actions for each case.

The purpose of the book is to broaden the existing, traditionally used, understanding of brownfields. This is determined by the contemporary view and the need for a complex approach to addressing spatial development issues.

The structure of the handbook

The book is organized into 5 parts. The first part is devoted to understanding brownfields and related concepts, including specifically in Latvia and Lithuania. It also describes historical factors behind the formation of brownfields. A complex view of regeneration and space incorporates the physical, economic and social aspects of a multidimensional environment. This view is little reflected in the context of brownfields.

The second part is dedicated to examples of regeneration and revitalisation in Europe. In addition to the many positive stories, the book offers a structured view of each case, including process analysis that can be used for learning.

The third part is devoted to the project "*From slum to chic*". This section includes examples of the brownfields in Latvia and Lithuania, which participated in the project, and conclusions derived thereof.

The fourth part comprises recommendations for site regeneration and revitalisation. A set of criteria can serve as a guide to evaluate different aspects of degradation. In this section the readers can find the authors' view of the best practice, model and approach solutions best suited for Latvia and Lithuania.

The fifth part is a compilation of literature and additional references that can be used to obtain information on brownfields.

From degradation to regeneration: the handbook's content issues

The concept of brownfields is relatively new. It is most often attributed to abandoned, unused and polluted sites, buildings and larger areas whose degradation was the result of the collapse of the Soviet system. Creating attractive, high quality and sustainable living space and increasing its competitiveness is a common task not only in Latvia and Lithuania, but in the whole of Europe.

Brownfields are those to which we give status and meaning that distinguishes them from other areas, and that have features that diminish the value, use, and other aspects of the sites. Sometimes it is used as a counterpoint to developed areas. Traditionally brownfields are associated with pollution, abandonment, abandoned land, industrial or commercial needs. As there is no uniform regulation at EU level or in individual countries, different criteria are used for delimiting brownfields.

In Latvia, brownfields are unclearly defined in different regulations, distinguishing between brownfields, polluted, unbuilt, abandoned and unmanaged areas. In Lithuania, the term 'brownfields' (*apleista teritorija*) is used for both agricultural and industrial sites. Countries usually have financial instruments for the regeneration of such areas.

A brownfield is a social construct and contextually related to land use and societal values - one area may / may not be considered to be degraded depending on the criteria selected.

Degradation, as a process, is long-lasting and can encompass not only urban space but also the countryside with various land uses. It can have a multidimensional view, from a single slum to vast areas of regions that require different recovery tools. As a spatial phenomenon, degradation is viewed in a complex context - physical, economic, environmental, social, governance. In this sense, spatial planning suggests the use of a designation - Special Needs Spaces (SNS), which takes a broader view than the traditionally accepted one.

The ever-increasing complexity and dynamism of the spatial transformation process require the search for concepts that would fit the various aspects of this process. Different concepts are used to denote spatial regeneration - rehabilitation, remediation, purification, restoration, revitalisation and regeneration. Their meaning is similar but different in scale, methods used, and the range of issues to be addressed.

Regeneration is a specifically managed, inclusive and integrated enhancement of the area's ability to self-regenerate, including aspects of the biological environment, economic capacity, social potential and physical quality. It is strategic in its vision and in its action as a whole, with a view to tackling the problems of the area in an integrated manner (pollution, socially disadvantaged environment, unemployment, low economic attractiveness, etc.), contributing to significant long-term improvements. The regeneration process enhances the ability of the system to self-regenerate spatially under favourable conditions.

The regeneration process can be driven by both the public and the private sector, for example, in the context of Public-Private Partnerships (PPPs). In both cases, the community plays an important role, promoting neighbourhood ownership, and thereby engaging in neighbourhood processes. The process involves a set of sequential steps where the development of recovery programmes is important. Regeneration practices since the 1980s have two common features: programme implementation is provided by specialized agency-type governing bodies, and they are based on public-private partnerships to provide funding.

Depending on the scale, importance and scope of the SNSs, a variety of stakeholders are involved in developing the Communicative Partnership Model (CPM). A successful partnership contributes to a positive transformation of the partners involved and increases the efficiency of the instruments used.

The process of restoring SNSs is often hampered by a lack of knowledge, experience and shared understanding of the economic, social and environmental benefits of remediating a degraded environment.

Best practice examples

The 10 examples of European regeneration are described by location, context and problems, project aim, the programme, the project initiators, the governance, the participants, the results and the importance of the project. This structure enables the reader to view and compare each example in a complex way. All in all, they are examples of production and transport transformation in an urban environment. Regeneration in the Ems Landscape Park in Ruhr or the 'metastatic' policies of the urban Barcelona, revitalisation of the Northern Railway in Antwerp or the Veurne Sugar Factory, are examples of collaboration and citizen engagement, and from whose successes and failures we can learn. All projects are characterised by a purposeful municipal policy, which is rooted in vision, programme development, clear process organisation and the creation of cooperation networks.

Transformation from Slum to Chic. The experience of the project partners

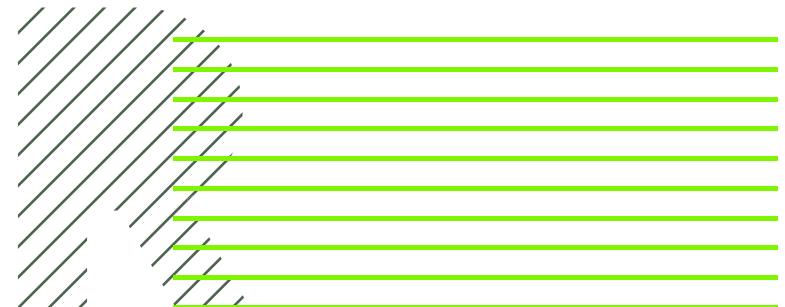
For the project participants, the very important aspects were three practical training, the exchange of experience and the study visits to the project partner territories and examples of good practices in Europe, where municipalities have successfully carried out 'transformations' of brownfields (Prague, Czech Republic, Berlin, Germany and Eindhoven, the Netherlands).

The trainings were organized in Rezekne, Panevežis and Visaginas. During the trainings, which combined theoretical knowledge sessions and interactive workshops, different issues on brownfield regeneration and revitalisations were discussed.

To increase knowledge in revitalisation of brownfields for territorial planners and legal experts working at municipalities and municipal institutions the best practice and methods on such subjects as financial aspects of revitalisation of brownfields, including investment attraction and development scenarios for degraded areas, will be carried out during the 1st series of theoretical trainings in Rezekne, Latvia.

The second workshop in Panevežis focused on models for transformation of degraded urban areas, including examples on best practice and failures. Gamification was introduced as an innovative method that helps understand local needs and expectations and plan for change. Gamified Placemaking is increasingly gaining recognition around the world as a method for inclusive and participatory urban planning and if prepared well, can become an essential tool to solve conflicts and moderate public and private interests. Training course in Visaginas aimed to increase the knowledge of sustainable urban and territorial planning related to urban transformation of degraded areas in cities for territorial planners and legal experts working at municipalities and municipal institutions in Latvia and Lithuania. During the course participants discussed impact of territorial planning, progressive urban planning practices. Different cases of territorial planning visions were presented and tested on a specific location in Visaginas.

In Latvia and Lithuania, it is practically viable to integrate regeneration aspects into long-term development strategies - documents defining the long-term development vision, goals, priorities and territorial specialisations of the respective municipality. When planning the spatial regeneration process, 12 regeneration principles should be implemented, which are combined into four types of action - vision, integrity, partnership and monitoring.

Įvadas

Aktualūs degraduotų teritorijų atkūrimo klausimai

Degraduotų teritorijų sąvoka yra palyginti nauja. Dažniausiai ja įvardinamos apleistos, nenaudojamos, užterštos vietos, pastatai ir didesnės teritorijos, atsiradusios žlugus sovietinei sistemai. Sukurti patrauklią, aukštos kokybės ir tvarią gyvenamąją erdvę, padidinti jos konkurencingumą yra aktuali užduotis ne tik Latvijoje ir Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Degraduotų teritorijų atnaujinimo poreikis prisideda prie tvarios miestų aplinkos plėtros Europoje. Degraduotų teritorijų pertvarkymo iššūkiai daugelyje šalių yra panašūs: žemės nuosavybės klausimas, didelis suinteresuotųjų šalių skaičius, bendros plėtros vizijos nebuvimas ar prieštaringa plėtros vizija, techniniai, kraštovaizdžio ir finansiniai sunkumai išvalant užterštas teritorijas, suinteresuotųjų šalių atsakomybės klausimai. Pastarasis veiksnys yra susijęs su dažnai pasitaikančiu sudėtingu degraduotų teritorijų nuosavybės klausimu.

Degraduotų teritorijų atnaujinimo procesui dažnai trukdo žinių, patirties ir bendro supratimo trūkumas apie ekonominius, socialinius ir aplinkos privalumus, kurie atsiranda sutvarkius apleistą aplinką. Glaudus įvairių plėtros dalyvių bendradarbiavimas ir partnerystė turi lemiamą įtaką degraduotų teritorijų atnaujinimo procesui.

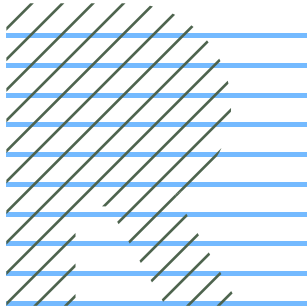
Savivaldybės ieško vis naujų integruotų metodų, kaip geriau panaudoti žinias, inovacijas ir išteklius, kad įvairios netinkamai naudojamos, apleistos, užterštos ir kitos degraduotos teritorijos būtų pritaikytos naudojimui pagal šiuolaikinius kokybės standartus. Degraduotos teritorijos turi tapti patraukliomis vietomis gyventi, dirbti ir užsiimti verslu. Norint pasiekti šį tikslą, reikia išmokti panašių dalykų ir įgyti patirties, sukurti ir pritaikyti degraduotų teritorijų atkūrimui reikalingas planavimo priemones, sukurti ir išbandyti praktikoje naujus integruoto planavimo ir viešojo bei privačiojo sektorių bendradarbiavimo modelius.

„From slum to Chic“ arba griuvėsių pokyčiai: projekto tikslai ir kryptys

Projektas „Transformation from Slum to Chic, Trans-form“ suvienijo Lietuvos ir Latvijos pasienio regiono organizacijas bei savivaldybes – bendriją euroregioną „Ezeru zeme“, savivaldybių bendrą įstaigą „Rėzeknės specialiosios ekonominės zonos valdyba“, Rėzeknės nuovado savivaldybę, Daugpilio miesto tarybą, Kraslavos nuovado tarybą, Panevėžio ir Visagino miestų savivaldybes. Projekto tikslas – sukurti naują kokybę savivaldybių specialiųjų poreikių erdvėse.

Projekto metu buvo įgyvendinamos įvairios veiklos. Daugiausia dėmesio skiriama dalyvių pasikeitimui patirtimi ir erdvinėms transformacijoms. Dalyviai keisdami patirtimi įgijo naujų žinių, susipažino su priemonėmis, kaip paversti teritorijas patraukliomis ir tvarymis. Tai apima teorinius teritorijų planavimo, statybų valdybos specialistų, teisininkų ir kitų specialistų iš Daugpilio, Rėzeknės, Kraslavos, Panevėžio ir Visagino savivaldybių, dalyvaujančių erdvinės pertvarkos procese, mokymus. Svarbiausi buvo praktiniai mokymai, patirties manai, pažintiniai vizitai į projekto partnerių teritorijas ir kitas gerosios patirties vietas Europoje, kur savivaldybėms pavyko sėkmingai transformuoti degraduotas teritorijas (Čekijoje, Vokietijoje ir Nyderlanduose).

Vykdamas erdvinės pertvarkos projektą numatyta atkurti savivaldybėms priklausančias teritorijas, kuriose yra įvairaus pobūdžio aplinkos tarša. Projektas numato atnaujinti užterštas ir degraduotas savivaldybių teritorijas – Lūznos dvaro parke Rėzeknės rajone, Daugpilio tvirtovėje, buvusioje nuotekų valymo įrangos teritorijoje Kalno gatvėje Kraslavos mieste (Latvijoje) ir Skaistakalnio parke Panevėžyje. Projekto metu buvo parengtos keturios teritorijų atnaujinimo plėtros koncepcijos ir veiksmų planai teritorijų atkūrimui.

Apie vadovą

Miestų atnaujinimo ir atgimimo metodiniame vadove „Nuo degradacijos iki atnaujinimo“ apibendrinamas projekto partnerių bendradarbiavimas keičiantis patirtimi renginiuose: trijuose dalyvaujamojo planavimo seminaruose Kraslavoje, Panevėžyje ir Visagine, taip pat seminaruose Berlyne (Vokietijoje) bei Eindhovene (Nyderlanduose), kurie vyko nuo 2018 m. lapkričio mėn. iki 2019 m. lapkričio mėn. Knyga parengta analizuojant ir apibendrinant įvairias teritorijų revitalizacijos ir regeneracijos sampratas, modelius, novatoriškus metodus bei sprendimus, teisinius ir finansinius aspektus. Taip pat pateikiami ir praktiniai gerosios teritorijų planavimo praktikos pavyzdžiai.

Pagrindinė vadovo tikslinė auditorija yra Latvijos ir Lietuvos savivaldybių specialistai – planuotojai, projektų vadovai ir kiti proceso dalyviai. Vadovas skirtas visiems, norintiems geriau suprasti teritorijų degradaciją. Knyga numatyta kaip pagalbiniė priemonė tiems, kurie dirba atkurdami savo savivaldybių miestus ir kaimus: vietos bendruomenėms, visuomeninėms organizacijoms, žemės savininkams, vystytojams ir kitoms suinteresuotoms šalims. Perskaitę vadovą sužinosite, kaip bendradarbiaujant su partneriais atnaujinti degraduotas teritorijas.

Knygos tikslas – praplėsti tradicinę degraduotų teritorijų sampratą. Tai lemia šiuolaikinis požiūris ir poreikis kompleksiskai spręsti erdvės plėtros problemas. Sąvokos paaiškintos atitinkamose teksto dalyse. Pagrindinės idėjos pabrėžiamos atskiruose teksto rėmeliuose. Knygą sudaro 5 dalys.

Pirmoji dalis skirta degraduotų teritorijų ir susijusių sąvokų sampratai, taip pat konkrečioms Latvijos ir Lietuvos istoriniams degraduotų teritorijų susidarymo istoriniams veiksniams aprašyti. Sudėtinis požiūris, apimantis fizinius,

ekonominius ir socialinius perteikimo aspektus į regeneraciją ir erdvę daugialypėje aplinkoje nedažnai pasitaiko degraduotų teritorijų kontekste.

Antroji dalis skirta regeneracijos ir revitalizacijos pavyzdžiams Europoje. Pateikiama ne tik daug pozityvių istorijų, bet ir struktūrizuotas požiūris į kiekvieną atvejį, taip pat ir proceso analizė.

Trečioji dalis skirta projektui „From Slum to Chick“ ir jo veikloms. Šioje dalyje pristatyti Latvijos ir Lietuvos degraduotų teritorijų atvejai ir išvados.

Ketvirtojoje dalyje pateikiamos teritorijų regeneracijos ir revitalizacijos rekomendacijos. Kriterijų apibendrinimas padės susipažinti su įvairiais teritorijos degradacijos aspektais. Autoriai taip pat apžvelgs Latvijai ir Lietuvai tinkamiausias praktikas, modelius bei metodus.

Penktoji dalis yra literatūros ir papildomų nuorodų, kurios gali būti naudojamos siekiant gauti išsamesnės informacijos apie degraduotas teritorijas, sąrašas.

Šiuo vadovu nepretenduojama į išsamų degraduotų teritorijų ir regeneravimo proceso pristatymą. Tai riboja apimtis. Be to, prieinama literatūra, parengta bei apibendrinta kituose projektuose. Todėl tikimės, kad projekto metu atliktas darbas pasitarnaus kaip priemonė, skatinanti mąstyti, ieškoti ir formuoti savo požiūrį bei rinkti veiksmus konkrečioje vietoje.

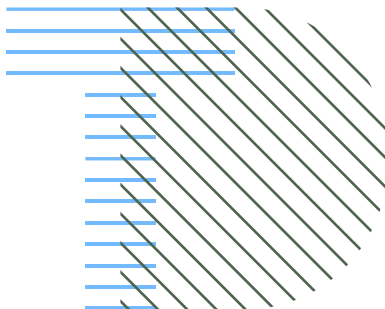
Autoriai suteikia galimybę skaitytojui pačiam susipažinti su iki šiol išleista literatūra apie techninius degraduotų teritorijų plėtros aspektus pagal 5 dalyje pateiktą literatūros sąrašą.

1

Nuo degradacijos iki regeneravimo

Degraduotos teritorijos: dvi sampratos

Žodis „degraduotas“ šiais laikais įprastas ne tik profesionalui, nes šis reiškinys tapo neatsiejama šiuolaikinio materialiojo pasaulio dalimi. Galima teigti, kad šiandien gyvename nuolatiniame savo aplinkos keitimo „from slum to chic“ procese, mūsų sąmonė ir veiksmai migruoja tarp „blizgesio“ ir „griuvėsių“. Tiek patys individualiai, tiek bendruomenėse ieškome kokybės ir patogumo. Materialinės aplinkos degradacija yra kiekvienos miesto erdvės dalis, skiriasi tik mastai, degradacijos laipsnis ir visuomenės požiūris, taigi ir noras (socialinis bei politinis) juos mažinti. Skirtingi aplinkos objektai būna apleisti skirtingais būdais ir laiko etapais.

Nepakankamai išnaudoti arba visiškai apleisti pastatai, kartais ištisi kvartalai, tampa griuvėsiais. Apleistos ir nesutvarkytos atviros erdvės, susidėvėjusios dangos bei įrenginiai yra įprastas vaizdas daugelyje miestų. Didėjant jų mastui, stiprėjant degradacijai ilgainiui ne tik sumažėja aplinkos patrauklumas, bet ir kyla rimtų socialinių bei ekonominių problemų. Apleistos teritorijos yra pamėgtas socialinės rizikos grupių būstas. Tai dažnai prisideda prie nusikalstamumo aplinkos blogėjimo. Techniškai prasto stovio nenaudojamas pastatas kelia pavojų žmonių saugai, sveikatai ir gadina miesto vaizdą. Dėl to mažėja nekilnojamojo turto rinkos aktyvumas ir nekilnojamojo turto vystytojų noras dirbti tame rajone. Apylinkėms tampant mažiau patrauklioms, sumažėja vertė to turto, kuris yra geros būklės, bet arti nepatrauklios teritorijos. Tuo tarpu užkonservuoti pastatai gali užkrauti papildomą našą savininkui ieškant finansinių, žmoniškųjų išteklių jų atstatymui (Jackson et al. 2010).

Keičiantis politinei ir socialinei santvarkai vis sunkiau rasti, kaip apleistas ir nepakankamai naudojamas teritorijas pritaikyti kitiems tikslams. Apleistų teritorijų daugėja dėl nekoordinuotos plėtros ir neapgalvoto planavimo (Jackson et al. 2010).

Suvokiant, kaip atsiranda degraduotos teritorijos, galima padėti visuomenei suprasti šį procesą. Vis dažniau įvairiuose pasaulio miestuose iškyla poreikis keisti teritorijų struktūrą ir erdvinius standartus bei suvokti procesą jam vykstant. Procesu supratimas jam vykstant yra mokslinės veiklos, tyrimų ir praktinių stebėjimų rezultatų rinkinys visuomenėje. Mokslinė samprata didžiąja dalimi yra miesto politikos pagrindas. Jai būdingi regioniniai kultūriniai skirtumai, tačiau globalizacijos laikais rengiamos ir globalios planavimo politikos gairės. Jos „išverčiamos“ vietiniu lygiu, pritaikant globalų mokslinį supratimą prie vietinių miesto kultūros požymių ir savybių. Būtent mokslinės sampratos ir miesto kultūros konteksto sąveika formuoja normatyvinį planavimo politikos pagrindą miestuose ir kaimuose.

Mokslinė samprata

Mokslinė samprata grindžiama skirtingų šalių praktika, kuri yra surenkama, analizuojama ir apibendrinama. Žodis „degraduotas“ (lt. „apleistas“) siejamas su lygiu. Pats žodis „grade“ (anglų k.) reiškia lygį, rangą įvairiomis prasmėmis. Degraduotas yra toks, kurio kategorija ar lygis yra žemesnis. Šia prasme degraduotos teritorijos yra tos, kurioms suteikiame statusą, reikšmę, skiriančią jas nuo kitų teritorijų, ir yra bruožų, mažinančių teritorijų vertę, svarbą, naudojimą ir pan.

Politiniu lygmeniu CEMAT (Europos Tarybos ministrų, atsakingų už teritorijų planavimą, konferencija)¹ degraduotomis

1

Europos Tarybos ministrų, atsakingų už teritorijų planavimą, („Council of Europe Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning“ (CEMAT)) – erdvinio/regioninio planavimo politikos principai buvo sukurti per 40 metų, siekiant pagerinti žmonių gyvenimo kokybę visame Europos žemyne. Straipsnyje aprašomos temos ir principai nuo pirmosios konferencijos 1970 m. iki paskutinės 2010 m.

Pirmojoje konferencijoje 1970 m. kiekviena sritis nagrinėjama atskirai – miestų, kaimų plėtros tendencijos, pusiausvyra tarp abiejų elementų. Mažai dėmesio skiriama mobilumui ir miesto tinklų kūrimui, daugiau dėmesio skiriama galimiems problemų sprendimams specifinėse teritorijose (pramoninėse, kalnuotose, miesto centre, periferijoje). Vyrauja suvaržymai, funkcinio zonavimo principas yra ne toks lankstus kaip šiandien. Atsižvelgiant į regeneraciją septintojo dešimtmečio idėjos rodo, kad kultūros ir meno paminklų atkūrimas gali prisidėti prie miesto aplinkos gerinimo, jei tai bus integruota su platesne regionų planavimo politika. Taip pat minima, kad mažiau išsivysčiusius regionus ir vietas turėtų remti valstybė ir steigti panašiai kaip plėtros centrus, turinčius tinkamas technologijas, užimtumo galimybes ir kitas kapitalo augimo formas (CEMAT 2010).

Pagrindinė 1976 m. konferencijos tema buvo miesto atnaujinimas („urban renewal“). Tuometiniai ministrai sutarė, kad norint užtikrinti ypatingą architektūros ir kraštovaizdžio pobūdį, reikalinga griežtesnė pastatų klasifikavimo ir zonavimo kontrolė. Kuo daugiau tokių mechanizmų bus įtraukta į bendrą miesto planą, tuo efektyvesni jie bus. Būsto politika turėtų užtikrinti prieinamumą visiems bendruomenės sluoksniams (priimtinos kainos, tinkama techninė būklė). Didesnis dėmesys esamų pastatų naudojimui, išsaugojimui ir plėtrai,

teritorijomis laiko teritorijas, kurios anksčiau buvo naudojamos pramoniniais ar komerciniais tikslais, taip pat gali būti veikiamos mažos pavojingų atliekų koncentracijos ar užteršimo. Degraduotos teritorijos gali būti panaudotos pakartotinai jas sutvarkius. Kartais degraduotų teritorijų sąvoka taip pat naudojama įvardinti teritorijas, kurios anksčiau buvo išvystytos, bet dabar yra pasenusios, bet ne visada užterštos (CEMAT Glossary, 2007).

Anglų kalbos kultūros areale – tiek JAV, tiek Jungtinėje Karalystėje – degraduotos teritorijos yra vėčiamos kaip „brownfields“ (anglų k.). Degraduotų teritorijų samprata JAV ir Europoje skiriasi. JAV degraduotos teritorijos yra užterštos teritorijos, išskyrus labai užterštas teritorijas (atnaujinamos pagal kitokį reglamentą). Europoje degraduotoms teritorijoms priskiriama ir žemė (gali būti ir neužteršta), kuri dabar nenaudojama, bet anksčiau buvo naudojama – tai yra platesnė sąvoka. Didžiojoje Britanijoje terminas degraduotos teritorijos dažnai naudojamos kaip termino „anksčiau išvystytų teritorijų“ (previously developed land) sinonimas. Erdvinio planavimo metu degraduotų teritorijų spektras yra gana platus, išskiriamos apleistos, nenaudojamos teritorijos įvertinant socialinius, ekonominius bei aplinkos veiksnius.

neužstatytos žemės (ypač tinkamos žemės ūkiui) statybai/plėtrai. Miesto aplinkos atkūrimas minimas kaip esminė tokios visapusiškos miesto planavimo politikos dalis, kuria skatinama vietos bendruomenės gerovė ir kontroliuojami urbanizacijos procesai. Tai apima ne tik pastatų atnaujinimą ir domėjimąsi istorija, bet ir socialinio kapitalo augimą bei visuomenės vertybių supratimą. Planavimo procesas turėtų sustiprinti darnią miesto plėtrą ir prirėkus sugebėti pakeisti žmonių vertybes, mąstymą ir gyvenimo būdą Dėmesys efektyviam išteklių naudojimui, įvairių socialinių grupių įtraukimas į trumpalaikį ir ilgalaikį planavimą (CEMAT 2010).

Septintame dešimtmetyje buvo išmoktos pirmosios pamokos apie socialinius regeneracijos aspektus – visuomenės dalyvavimo poreikis buvo apibrėžtas kaip demokratinio planavimo pagrindas. Teigiama, kad „miesto struktūros intervencijomis turėtų būti siekiama atkurti apleistas apylinkes, atsižvelgiant į esamas socialines struktūras ir apylinkių ypatybes“. Kitaip tariant, pabrėžiama „minkštos“ regeneracijos („soft regeneration“) svarba – ji turi prasidėti nuo tyrimų, idėjų, bendravimo su vietos bendruomene ir kitų iš pažiūros nedidelių, bet ilgalaikių reikšmingų veiksmų. Viešasis sektorius turėtų sugebėti suteikti tinkamą finansinę paramą ir kitus miestų regeneravimo mechanizmus, tarp jų socialinės platformos užtikrinimą. Devintajame dešimtmetyje (konferencija Osle, Norvegijoje, 1994 m.) jau pristatomas terminą „tvarus vystymasis“, kalbama apie urbanizacijos poveikį socialinei aplinkai ir ekosistemai, ekonominių bei aplinkos aspektų sąveiką, politikos įtaką didinant/mažinant taršą (CEMAT 2010).

XXI a. buvo surengtos dvi konferencijos – 2003 ir 2006 m. Jau formuojasi šiuolaikinio planavimo proceso samprata. Dedami pagrindai viešosios ir privačios partnerystės (VPSP) sukūrimui – vienam iš regeneracijos principų (resursų kombinavimas). 2003 m. Liublanoje (Slovėnija) vykusioje konferencijoje buvo paminėta, kad tikslis teisinės ribos yra svarbios pritraukiant privatųjį sektorių, nes tai sumažina politinę riziką. VPSP yra ypač svarbios Vidurio ir Rytų Europoje, kur privatusis sektorius vis dar atargiai vertina tokio tipo partnerystę. Aiškios taisyklės dėl privataus sektoriaus įtraukimo į miestui svarbių projektus yra gyvybiškai svarbios sprendžiant klausimus, kuriuos galima išspręsti tik kartu – nuosavybės teises, nuomą, paramą verslui, taip pat siekiant skatinti kaimo ir miesto regeneracijos procesus. Pagrindinis principas ir kartu viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės tikslas turi būti – viešieji finansai turėtų skatinti privataus sektoriaus finansavimą (CEMAT 2010).

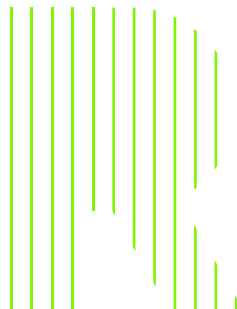
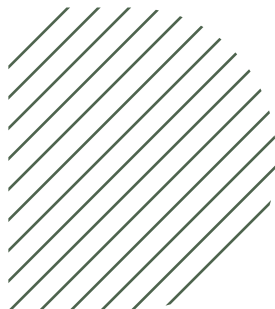
Kalbant apie degraduotas teritorijas svarbu nustatyti tas savybes, kurios skiria šias teritorijas nuo kitų. Dažnai lemiamas yra teritorijos naudojimo kriterijus. Jei teritorija laikoma degraduota, jos naudojimas ankstesniems tikslams nebepriimtinas. Ji vystoma tik tada, kai yra sutvarkoma ar įvyksta kiti pokyčiai. Degraduotos teritorijos nustatymui svarbus noras toliau teritoriją naudoti.

Viena iš kliūčių pakartotiniam teritorijos panaudojimui yra tai, kad negalime tiksliai nustatyti, kas yra degraduota teritorija. Europoje paplitęs požiūris į žemės naudojimą fizinėje aplinkoje, kur degraduotos teritorijos apibrėžiamos kaip vietos, kurioms:

- turėjo įtakos ankstesnis teritorijos ir gretimų teritorijų naudojimas;
- yra apleistos ar nenaudojamos;
- yra užterštos arba traktuojamos kaip užterštos;
- dažniausiai yra išvystytoje miesto aplinkoje;
- pritaikius intervenciją gali būti vėl naudojamos.

Žinoma, miestuose yra degraduotų objektų, bet jų sanavimas ir revitalizacija yra tik nedidelė aktualių miesto regeneracijos klausimų dalis.

Vadove nėra išsamiai aptariama nei viena degraduotos teritorijos atnaujinimo veikla. Pavyzdžiui, yra daug literatūros taršos klausimais. Vertingos informacijos latvių kalba galima rasti, pvz. 2010 m. leidinyje „Degraduotos teritorijos. Vadovas. *Tarpdalykinė mokymo priemonė degraduotų teritorijų atnaujinimui – Mokymo priemonė Latvijai ir Lietuvai*“ VŠB, Ostrava.

Teisinė samprata

Europos Sąjungoje nėra bendro teisinio degraduotų teritorijų reguliavimo, todėl įvairiose šalyse samprata formuojasi atsižvelgiant į kiekvienos šalies reglamentą, kurį lemia teritorinės ir istorinės ypatybės. Latvijos teisės aktuose degraduota teritorija nėra aiškiai apibrėžta, todėl skirtinguose teisės dokumentuose ši sąvoka vartojama nevienodai.

Įstatymuose taikoma plati sąvokos samprata, kuri apima taršą, nepakankamą ar netinkamą naudojimą ir kitas charakteristikas. Tačiau planuojant teritorijos plėtrą degraduotos teritorijos dažniausiai siejamos su tarša. Tai daugiausia lemia poreikis sanuoti daugelį anksčiau pramonės tikslams naudotų objektų teritorijų. Degraduotos teritorijos labiau siejamos su gamybos objektais miesto aplinkoje, rečiau dėmesys atkreipiamas į kraštovaizdžio degradaciją, kaimo teritorijos degradaciją ir kt.

Latvijoje teisinis reguliavimas ne visada aiškiai apibrėžia degraduotas teritorijas. Pavyzdžiui, tarša yra apibrėžta plačiai ir apima medžiagas, vibraciją, šilumą, triukšmą (Taršos įstatymas). Galima daryti išvadą, kad degraduotos teritorijos, kaip užterštos vietos, požymiai gali būti ir įstatyme nurodyta tarša. Užteršta vieta įstatyme yra dirvožemis, žemės gelmės, vanduo, dumblas, taip pat pastatai, gamyklos ar kiti objektai, kuriuose yra teršalų. Žemės valdymo įstatyme degraduotos teritorijos apibrėžtos siauriau – teritorijos su pažeista ar sugadinta viršutine dirvožemio dalimi arba apleista pastato, naudingųjų iškasenų gavybos, ūkinės ar karinės veiklos teritorija. Žemės valdymo įstatymas atskiria neužstatytas ir degraduotas teritorijas. Įstatymas numato neužstatytų ir degraduotų teritorijų vertinimą ir degraduotų teritorijų valdymo bei prevencijos priemones.

Bendrosiose teritorijų planavimo, naudojimo ir statybų taisyklėse išskiriamos degraduotos, apleistos, nenaudojamos ir netvarkomos teritorijos, taip pat nustatyta, kad apleistas, nenaudojamas ir netvarkomas teritorijas reikia įvertinti. Taisyklėse numatyta, kad užterštos, potencialiai užterštos ir degraduotos teritorijos gali būti nurodytos kaip teritorijos su specialiomis sąlygomis teritorijos plane. Dėl šios priežasties šios sąvokos yra atskirtos – tai reiškia, kad degraduota teritorija nėra nenaudojama ar netvarkoma.

Kartais degraduotos teritorijos ir užterštos teritorijos yra vartojamos sinonimiškai, o tai neteisinga. Užterštos teritorijos gali būti identifikuojamos naudojant išmatuojamus rodiklius. Degraduotas teritorijas taip pat galima apibūdinti rodikliais, tačiau juos sunku įvertinti kiekybiškai, pavyzdžiui, socialinę aplinką ar kraštovaizdį.

Latvijoje vietinės savivaldybės bando spręsti pakartotinio naudojimo klausimus planuojamos teritorijos ir išskirdamos specialias plėtros teritorijas ir joms nustatydamos lanksčias ir gana plačias naudojimo sąlygas. Taip siekiama šias teritorijas padaryti patrauklesnėmis. Kai kuriuose plėtros programų skyriuose taip pat nagrinėjami regeneracijos aspektai, pavyzdžiui, aprašyta savivaldybės nenaudojamų pastatų techninė būklė, plėtros potencialas ir planai. Dažniau minimas terminas „degraduotos teritorijos“, kuris, autorių nuomone, nėra tinkamas. Be to, Latvijoje planavimo dokumentai iš esmės yra pritaikyti prie viešojo finansavimo programų ir jų specialių sąlygų paramai gauti (teritorija turi būti apibūdinta kaip degraduota ir pateiktas pagrindimas). Todėl yra pagrindo manyti, kad Latvija iš tikrųjų neturi teritorijų regeneravimo politikos ar strategijos kaip kitur Europoje ir pasaulyje.

Latvijos savivaldybių plėtros planai, strategijos ir programos yra dokumentai, kuriais iš dalies grindžiama statyba. Dokumentai padeda išsiaiškinti, ar savivaldybės prioritetas yra regeneravimas ar degraduotos teritorijos. Atsižvelgiant į tai, kad devyni nacionaliniai plėtros centrai² šiuo programavimo laikotarpiu įgyvendina integruotų teritorinių investicijų metodą, kad būtų galima gauti ES lėšas ekonomikos, aplinkos, demografijos ir klimato problemoms spręsti, į šių savivaldybių plėtros programas turėtų būti įtrauktas skyrius apie miesto aplinkos iššūkius. Taip būtų užtikrina, kad septynių specifinės paramos tikslų investicijos bus susietos su aukščiau aprašytų iššūkių aprašymu.

Lietuvoje, panašiai kaip ir Latvijoje jau kelis dešimtmečius nėra bendros degraduotų teritorijų sampratos. Įstatymuose, teisės aktuose ir kituose dokumentuose nėra bendro sąvokų apibrėžimo ir vartojimo, todėl nesiformuoja bendra samprata dėl tokių teritorijų apskaitos, atnaujinimo ir valdymo. Degraduotų teritorijų sąvoka siejama su apleistomis

² Respublikos miestai – Liepoja, Ventspilis, Jelgava, Jūrmala, Ryga, Valmiera, Jekabpilis, Rēzeknė, Daugpilis.

Degraduotos teritorijos: dvi sampratos Teisinė samprata

ir nenaudojamomis teritorijomis, atskirais pastatais ar jų kompleksais, tarp jų ir apleistais žemės plotais. Įvairių degraduotų teritorijų gerinimo priemonių tikslai ir nustatymo metodai yra skirtingi.

Lietuvoje apleistų teritorijų samprata skiriasi. Tiek šalies įstatymuose, tiek moksliniuose taikomojo pobūdžio tyrimuose nėra bendrų apibrėžimų, kurie paaiškintų ar kitaip detaliau apibūdintų apleistų teritorijų sampratą. Strateginiuose dokumentuose bei atliktuose tyrimuose dažnai vartojama „apleistų žemių“ sąvoka, kuria teigiama, kad apleistos žemės – tai žemės ūkio paskirties žemės, kurios daugiau kaip 3 metus nenaudojamos ūkinei veiklai. Apžvelgiant ankstesnius tyrimus apie apleistas teritorijas Lietuvoje, daugiausia yra minima „apleistos žemės“ sąvoka, o su ja kartu ir „apleisti pastatai“. Apleistų teritorijų, tokių kaip degraduojančių, užterštų chemiais elementais, apleistų buvusių pramonės kompleksų teritorijų sąvokos aptinkamos dar negausiuose Lietuvos tyrėjų darbuose. Užsienio tyrėjų darbuose dažnai naudojama sąvoka „brownfield“, kurios atitikmuo lietuvių kalboje būtų kaip „apleista buvusi pramoninė teritorija“. Tokių teritorijų yra nemažai, tačiau Nacionalinė žemės tarnyba pateikia duomenis tik apie apleistas žemes, pagal kurias yra ganėtinai sunku metodiškai nustatyti, ar į apleistų žemių registrą įtrauktos ir apleistos buvusios pramoninės teritorijos.

Višoje Lietuvos Respublikos teritorijoje žemės ūkyje nenaudojami žemės sklypai nustatomi nuotoliniais kartografavimo metodais, t. y. interpretuojant Lietuvos Respublikos teritorijos žemės paviršiaus palydovines nuotraukas. Apleistų žemės ūkio naudmenų plotų erdviniai duomenys kaupiami Lietuvos Respublikos teritorijos apleistų žemių erdvinio duomenų rinkinyje AŽ_DRLT. Duomenys centriniam mokesčių administratoriui teikiami tais atvejais, kai žemės sklypo apleistų žemės ūkio naudmenų plotas yra 0,10 ha ir didesnis. Registrų centro duomenimis, iš viso Lietuvoje 2018 metais užfiksuota beveik 68,7 tūkst. apleistų žemės plotų. Palyginimui, 2013 m. buvo užfiksuoti 128 tūkst. žemės ūkio paskirties žemės sklypų su apleista žeme, jie visi sudarė apie 113 tūkst. hektarų žemės, taigi per keletą metų apleistos žemės ūkio paskirties sklypų ir žemės plotai sumažėjo keletą kartų, ypač dėl žemės paskirties keitimo iniciatyvos, t. y. iš žemės ūkio paskirties keičiama į gyvenamųjų namų paskirties, pramoninės paskirties. Tokie procesai labiausiai vyksta šalies didmiesčių priemiesčiuose, kas iš dalies sąlygoja apleistos žemės plotų mažėjimą, tačiau tokie procesai nėra intensyvūs periferinėse teritorijose.

Pagal galiojančius įstatymus jeigu norima užsiimti verslu arba statyti naują infrastruktūrą degraduotoje teritorijoje, kuri turi sunykusią infrastruktūrą, apleistus bešeimininkius pastatus, buvusiose pramoninėse gamybos zonose, tuomet valstybei reikia sumokėti

Nuo degradacijos iki regeneravimo

20 % degraduotos žemės vertės. Tokie teisės aktai kol kas neskatina degraduotų buvusių pramoninių teritorijų atkūrimo, perplanavimo, atgaivinimo ir pritaikymo kitokiems privačioms verslo plėtros poreikiams. Tai neskatina investicijų į regionus ir degraduotas teritorijas. Šiuo metu regionai silpnėja, vyksta emigracija (tiek į didžiuosius miestus, tiek į kitas šalis). Buvusios pramoninės ar gamybinės teritorijos apleistos, o jų atnaujinimui reikalingos didelės investicijos. Tokioms investicijoms pritraukti skiriama papildoma parama, tačiau dalį jos visada reikia grąžinti valstybei. Taip stabdomos investicijos ir skatinimas neracionalus žemės naudojimas. Pasenę pastatai, kuriems atnaujinti reikia iki 30 % didesnių investicijų nei statant naujus pastatus naujoje vietoje. Tai reiškia, kad degraduotos teritorijos ir toliau lieka apleistos, o investicijos specialiai nukreipiamos tik į pavienes teritorijas kaip LEZ, industrinius parkus.

Apleistos žemės plotai skelbiami Registrų centro sukurtoje ir tvarkomoje interaktyvioje atvirųjų duomenų platformoje www.regia.lt. Pateikiama informacija apie apleistas žemes, tačiau iki šiol nėra sisteminių duomenų apie degraduotas buvusias pramonines teritorijas. Tokia informacija dažniausiai būna pateikiama savivaldybių dokumentuose, tačiau svarbu tai, kad privatizacijos proceso metu buvusių pramoninių teritorijų atskiri kompleksai ir pastatai buvo privatizuoti verslininkų bei kitų fizinių asmenų. Ta šandien labai apsunkena apleistų teritorijų atgaivinimą arba atkūrimą naujai paskirčiai.

Degraduotos teritorijos ar specialių poreikių erdvės?

Degraduotų teritorijų supratimas priklauso žemės naudojimo paskirties ir visuomenės vertybių. Jei žemė naudojama žemės ūkiui, tai apaugimas krūmais laikomas degradacija. Jei sklypas yra skirtas apželdinti mišku, tai laikoma natūraliu apželdinimo mišku procesu. Natūralios žaliosios teritorijos gali būti laikomos degraduotomis arba nedegraduotomis priklausomai nuo to, kaip žmonės suvokia tą vietą, pavyzdžiui, mieste. Sodai gali būti laikomi degraduotu kraštovaizdžiu, jei tam tikra teritorija laikoma rezervine statybų žeme. Jeigu ji priimama kaip gyvenimo būdo, socializacijos, poilsio ir sveikatos gerinimo vieta, tai nėra degraduota teritorija, nes ji sėkmingai atlieka savo funkciją. Jeigu teritorija tampa vertybių sąlyčio tašku, fiziniai, ekonominiai ir socialiniai vietos komponentai persidengia. Tai iššūkis planuotojams: suprasti ir įvertinti teritorijos tikslus, taip pat atsakyti į klausimą, ar tai degraduota teritorija, ką reikėtų pakeisti ir kaip.

Degraduota teritorija tai ne tik užteršta teritorija. Šios sąvokos supratimas plečiasi; daugelis reiškinį dabar suvokiami platesniame kontekste nei anksčiau. Tam reikia ekologinio požiūrio, įvertinti poveikį, įtraukti įvairių sričių atstovus ir užtikrinti jų bendradarbiavimą, kad būtų galima integruotai spręsti erdvinės plėtros iššūkius.

Degradacija yra ilgalaikis procesas, kurį nulemia įvairios aplinkybės. To pasėkoje atsiranda degraduotos teritorijos. Atsižvelgiant į kompleksiskumą, vienareikšmiškai galime kalbėti apie degraduotą erdvę. Tik gerbdami tradiciškai naudojamą terminologiją mes šiuo atveju kalbame apie teritoriją. Į degraduotą teritoriją reikėtų žvelgti plačiau – kaip į tam tikros vietos socialinį konstruktą, kuriame reikia nustatyti tarpusavio sąsajas regeneracijos procese. „Degraduotų teritorijų“ sąvoka turi būti keičiama sąvoka „**SPECIALIŲ POREIKIŲ ERDVĖS**“.

Degraduota teritorija turi keletą aplinkos komponentų.

Pirmasis yra fizinė aplinka / teritorija / klasikine prasme – degraduotos teritorijos statusas dažnai suteikiamas dėl taršos, apleidimo ir nepakankamo naudojimo.

Antrasis yra ekonominis komponentas. Jis susijęs su žemės verte, galimu pelnu, ekonomine gerove ir mokesčiais, susijusiais su žemės fiziniu komponentu.

Trečiasis yra socialinis komponentas. Jis traktuoja degradaciją kaip socialinį procesą, kuris nebūtinai pagrįstas fiziniu komponentu, bet gali būti susijęs su ekonominiu komponentu. Mes degradaciją suprantame skirtingai. Šis supratimas yra socialiai apibrėžtas ir skiriasi priklausomai nuo vertybių ir kultūrinių aplinkybių.

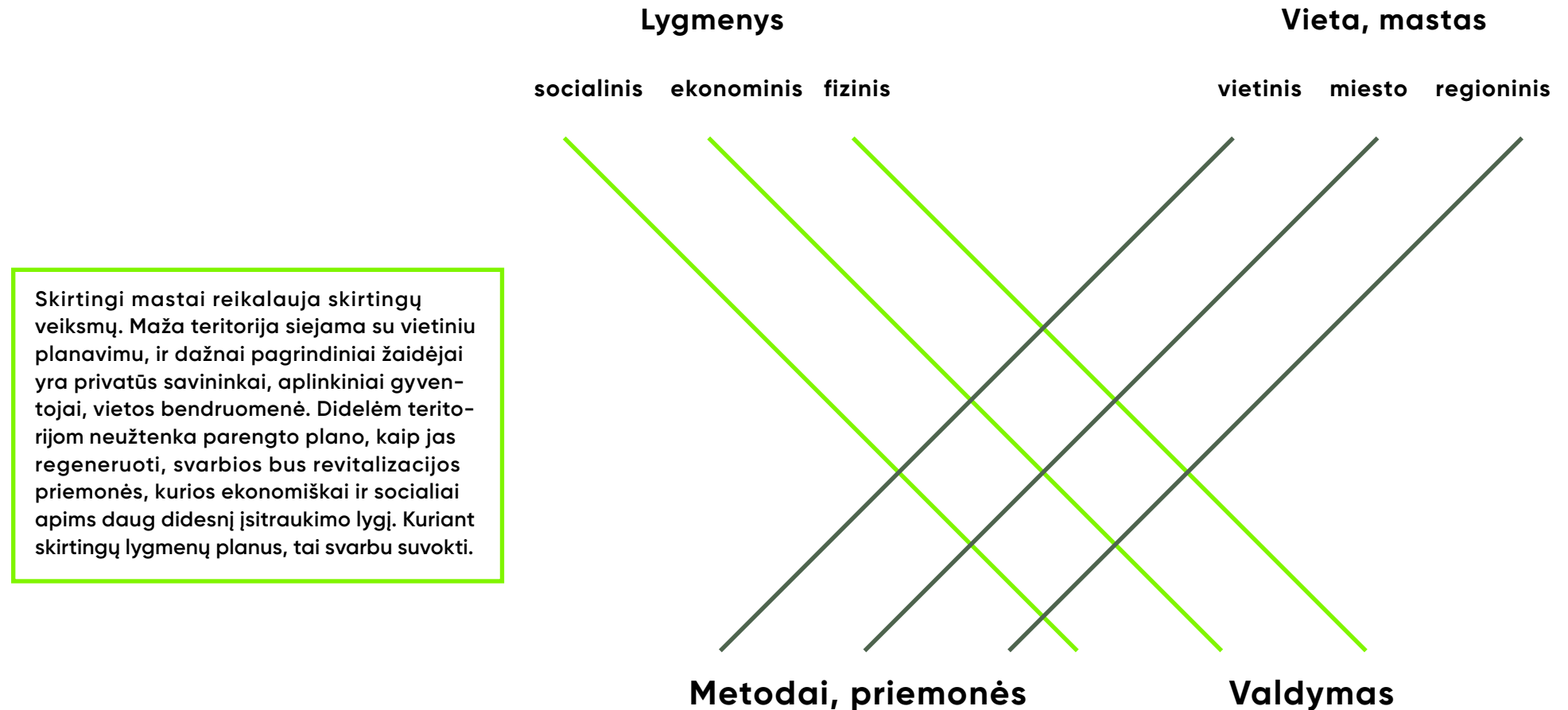
Į degradaciją galima žiūrėti įvairiai, pavyzdžiui, kaip į kraštovaizdį, kuris pats savaime yra socialinė sąvoka. Mums tai gali patikti ar nepatikti, mes galime tai priimti arba nepriimti. Kraštovaizdis taip pat turi savo „kietą“ pagrindą, kurį sudaro fizinė erdvė, dirvožemis, augalija, su jam būdingais cheminiais fizikiniais elementais.

Kitas požiūris yra aplinka, kurios, kaip ir kraštovaizdžio, pagrindas yra fizinis, socialinis ir kultūrinis kontekstas, taip pat mūsų estetinė ir vertybių sąvoka.

Atskirai išskiriamas valdymo aspektas, apibūdinantis teritorijos regeneracijos procesus. Svarbų vaidmenį jame vaidina teritorijos / plėtros planavimas.

Vieta ir jos mastas dažnai užmirštami, tačiau jie yra būtini vertinant erdvę. Vietinę teritoriją gali sudaryti vienas pastatas, pastatų grupė, kiemas, kvartalas. Yra didesnių teritorijų, apimančių miesto rajonus ar pramonės zonas. Mažai kalbama apie regionus, kuriuose dažnai vyrauja nuolatiniai visuomenės stereotipai ir požiūriai.

Degradacijos požymiai gali skirtis pagal jų proporcijas, tačiau fizinės, ekonominės ir socialinės aplinkos komponentai yra būdingi.

Skirtingi mastai reikalauja skirtingų veiksmų. Maža teritorija siejama su vietiniu planavimu, ir dažnai pagrindiniai žaidėjai yra privatūs savininkai, aplinkiniai gyventojai, vietos bendruomenė. Didelė teritorijom neužtenka parengto plano, kaip jas regeneruoti, svarbios bus revitalizacijos priemonės, kurios ekonomiškai ir socialiai apims daug didesnį įsitraukimo lygį. Kuriant skirtingų lygmenų planus, tai svarbu suvokti.

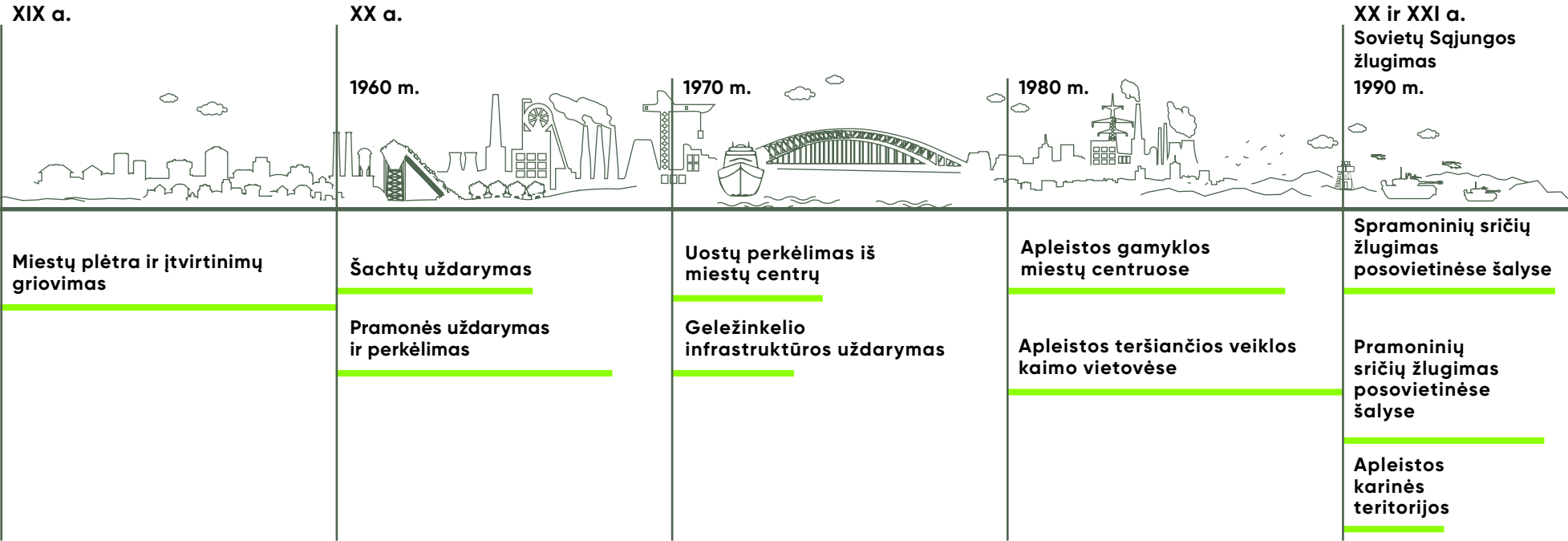
SPE formavimosi istorija

Pakartotinis teritorijos naudojimas nėra tik šiuolaikinis reiškinys. Tai vyko praeityje ir vyks ateityje. Specifinis istorinis pavyzdys yra kaip ispanai naudojo inkų šventyklų medžiagas, kaip senovės Egipto šventyklų elementai pakartotinai naudoti Europos miestuose. Pastarieji du šimtmečiai pasižymi plataus masto pertvarkomis ir pakartotiniu panaudojimu dėl ekonominių, technologinių ir politinių priežasčių. Anglies kasyklų ir

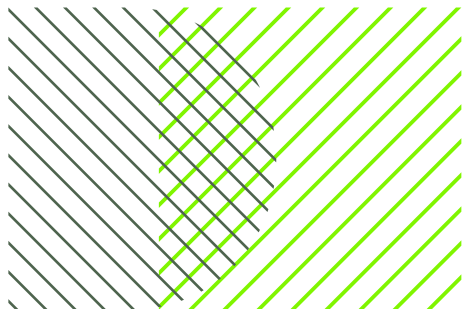
susijusių pramonės šakų uždarymas paveikė ištisus regionus, tokius kaip Rūro regionas Vokietijoje, kuris XIX–XX a. intensyviai vystėsi kaip metalo apdirbimo gamybos centras. Suaktyvėjusi laivyba lėmė uostų ir susijusios (geležinkelių) infrastruktūros perkėlimą už miesto centrų ribų (pvz. Barselona, Antverpenas, Hammarbis-Sjostadas, Stokholmas, Helsinkis). Nebeaktualios veiklos erdvių pertvarkymas miesto ir kaimo teritorijose sukūrė naujos plėtros galimybes (*Vestergasfabriek, Amsterdamas, Park del Clot, Barselona, Park Citroën, Paryžius, Cukraus gamykla, Vernė*), o Sovietų Sąjungos žlugimas padarė didelę įtaką daugelio teritorijų naudojimui ir prisidėjo prie jų degradacijos. Pasikeitus

socialinei ir politinei sistemai, buvo uždarytos gamyklos, apleistos žemės ūkio paskirties žemės, karinė infrastruktūra (daugybė raketų bazių miškuose, armijos miesteliai, pvz. Skrunda, Gardenė, Irbenė, Vainiuodė) anksčiau buvusi uždrausta teritorija dabar tapo prieinama visuomenei. Daugelis jų buvo užterštos ir reikėjo atlikti sanavimą bei regeneraciją.

Schema Nr.2 **SPE istorinė raida**

SPE pakartotinis naudojimas

Pakartotinio naudojimo būdai

Dėl industrializacijos XX a. viduryje JAV ir Vakarų Europos miesto planavimo specialistai pradėjo domėtis miesto galimybėmis „regeneruotis“. Iš pradžių buvo ieškoma sprendimų, kaip didinti ekonominį pastatų ir žemės potencialą. Mažiau dėmesio buvo skiriama kraštovaizdžio kokybei bei vietos bendruomenės poreikiams (Hurley, 2010). Viešojo sektoriaus sukurti paramos mechanizmai teikė siauro masto paramą privatiems vystytojams, tačiau laikui bėgant atsakomybė buvo paskirstyta keliems valdymo lygiams. Galiausiai į savo teritorijos priežiūrą buvo įtraukta vietos bendruomenė (Couch et al., 2003). Iki XXI a. regeneravimo procesas nuolat vystėsi. Šiandien jam būdinga gera vadyba, daugialypės ir integruotos miesto plėtros strategijos bei partnerystės gerai apgalvotiems, vietiniais poreikiais pagrįstiems teritorijų pertvarkymams.

Kiekviena miesto plėtros sritis tampa vis sudėtingesnė, dinamiškesnė ir labiau kintanti, todėl būtina koordinuoti teritorijų plėtrą pagal tam tikrą politiką, kad būtų galima pritraukti naujų gyventojų, verslininkų ir kurti naujas darbo vietas. Erdvinė transformacija tampa vis sudėtingesnė, reikia ieškoti tokių sąvokų, kurios atspindėtų įvairius šio proceso aspektus. Greta jau žinomų degraduotų teritorijų ir jų gerinimo sąvokų (sanavimas, remediacija, valymas, atnaujinimas) profesionalų kalboje pradamos vartoti tokios sąvokos kaip revitalizacija, regeneravimas, atgaivinimas, atgaivinimas.

Sanavimas ir remediacija

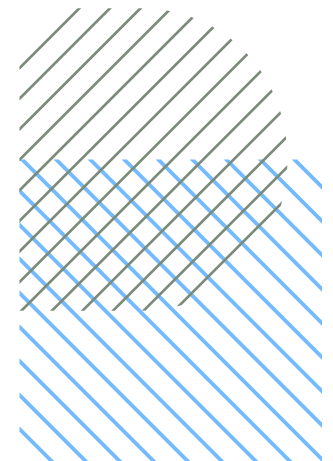
Esame besikeičiančių procesų liudininkai ir kūrėjai, tad stebėdami ir dalyvaudami juose pritaikome skirtingas sampratas pagal savo patirtį, ieškome tinkamesnių žodžių jiems įvardinti. Reiškinių įvardijimų ieškojimas yra svarbus procesas, skatinantis bendrą supratimą, kurio rezultatas – suderinti veiksmi. Degraduotų teritorijų atkūrimui ir pakartotiniam naudojimui apibūdinti naudojami keli terminai. Nors procesai, kuriuos šios sąvokos įvardija, papildo vienas kitą, jų supratimas skiriasi. Jie labiausiai susiję su mastu ir proceso komponentų įvairove.

Mažesnės apimties (vieno arba dviejų komponentų) transformacija literatūroje dažnai įvardijama kaip sanavimas arba remediacija. Aplinkos sanavimo sąvoka yra labiau paplitusi profesinėje literatūroje ir reiškia taršos ar teršalų pašalinimą iš aplinkos, pavyzdžiui, dirvožemio, požeminio vandens, nuosėdų ar paviršinio vandens. Plačiąja prasme žodį „sanavimas“ latvių kalboje vartoja fizinės aplinkos atkūrimui įvardinti.

Palyginti neseniai specialistų žodyne atsirado žodis „remediacija“, kuris vartojamas panašiai. Išverstas iš lotynų kalbos „remediate“ – ‘gydyti’, „remediacija“ pateko į miesto planavimo specialistų žodyną XX a. septintajame dešimtmetyje iš XIX a. medicinos srities (*Online etymology dictionary*). Naujoji

jo reikšmė pagrįsta metaforišku žmogaus organizmo ir gamtos materialinės substancijos palyginimu. Degraduotų teritorijų atžvilgiu terminas „aplinkos remediacija“ šiaudien reiškia gamtos fizinės substancijos atkūrimo procesą, išvalymą nuo įvairių teršalų, pavojingų ar kenksmingų medžiagų pašalinimą iš aplinkos ar jų poveikio ribojimą (Kembridžo žodynas). Semantinis skirtumas tarp dviejų sąvokų yra nedidelis ir kol kas dar tik formuojasi. Galime kalbėti apie sanavimą, pavyzdžiui, kaip apie užterštos substancijos valymo proceso technologijų plėtrą. Remediacija, kita vertus, gali būti minima tais atvejais, kai pagrindinis fizinės substancijos valymo tikslas yra kompleksinis gamtovaizdžio atkūrimas. Abu terminus galima vartoti sinonimiškai, tik reikia atsižvelgti į skirtingus teritorijos mastus ir prie jų yra pritaikyti proceso ypatybes.

Santykinai nauja, bet vis populiareesnė sanavimo forma yra fitoremediacija. Ja įvardinama šiuolaikinė sanavimo technologija, kai augalų ir susijusių mikroorganizmų simbiozė kompleksiskai naudojama teršalų koncentracijos ar toksinio poveikio aplinkai sumažinti. Fitoremediacijos technologija turi keletą priemonių, tokių kaip fitoakumuliacija, fitostabilizacija, fitotransformacija ir kt. Aptariama technologija šiuo metu kuriama ir tiriama (Degradėto teritoriju remediacija, 2019). Kaip ir sanavimas bei remediacija, fitoremediacijos terminas yra naudojamas, kai siekiama sumažinti fizinės aplinkos substancijos degradaciją.

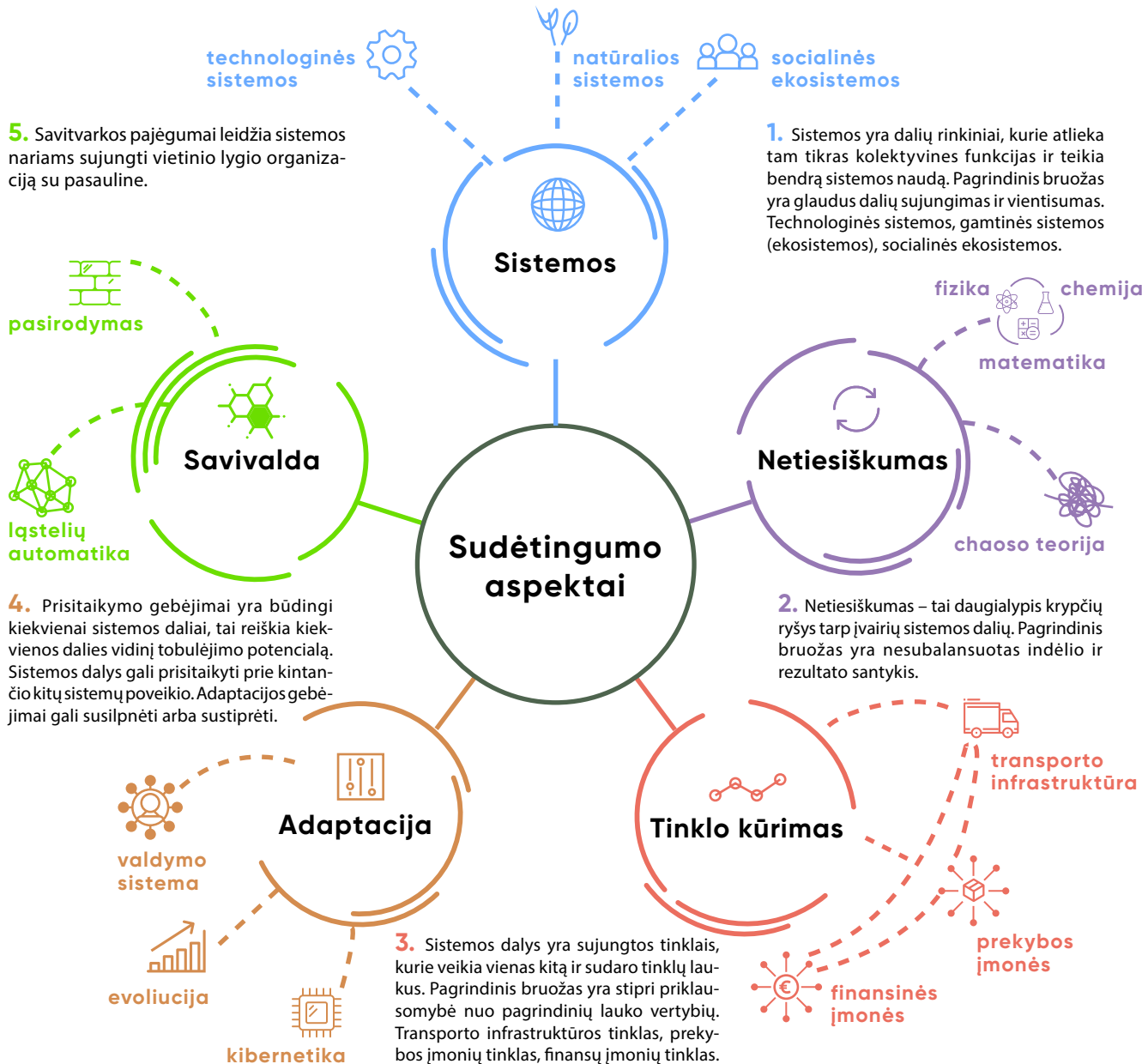

Revitalizacija ir regeneravimas

Fizinė aplinkos substancija neabejotinai yra žmonijos buveinės pagrindas. Tačiau planavimo ir erdvinio transformavimo srityje pagrindinis dėmesys skiriamas žmogaus veiklos ir jos pasekmių identifikavimui bei valdymui. Dažnai dirbant su miesto aplinkos projektais specialistų dėmesys, o kartu ir veiksmai yra sutelkti į fizinės substancijos būklės keitimą, su tuo susijusius iššūkius, technologijas ir norminę bazę. Socialiniai, kultūriniai ir psichologiniai erdvinės transformacijos aspektai, kurių sudėtinga sąveika ir įtaka fiziniam gamtos pagrindui suteikia prasmę bet kokiems veiksams, lieka profesinės veiklos periferijoje.

Pastaraisiais dešimtmečiais kompleksiniam žmogaus aplinkos pokyčių reiškiniui skiriama vis daugiau mokslininkų dėmesio. XX a. antroje pusėje akademinuose sluoksniuose kalbant apie mokslo filosofiją buvo įvestas terminas „sudėtingumas“ arba „complexity“ (Weaver, 1948). Tuo pačiu metu „sudėtingumas“ tapo raktiniu žodžiu sistemų teorijose, taip pat ir gamtos moksluose, kur tiriamos sudėtingų organizmų sistemos, tokiuose kaip biologija, chemija, fizika, matematika, evoliucijos mokslas, o vėliau ir informatika. Kalbama apie kompleksines adaptacines sistemas („CAS“), kompleksines kūrimo sistemas („CES“), o pastarąjį dešimtmetį apie kompleksines socialines sistemas (Mitleton-Kelly, 2003). Sudėtingumas (kompleksiškumas) tampa tyrimų tema, taip pat ir infrastruktūros projektų valdyme (Saynisch, 2010, Cavanagh, 2017). Sudėtingumo teorijos pačios iš savęs nėra vienalytės. Tai greičiau yra metodo bandymas siekiant išspręsti sudėtingas socialinių aspektų, ekonomikos ir technologijų sąsajas. Kalbant apie aplinkos transformaciją, naudinga paminėti penkias pagrindines komplikavimo (sudėtingumo) sąvokas: sistemos, netiesiškumas, pritaikymas, tinklų kūrimas ir savitvarka.

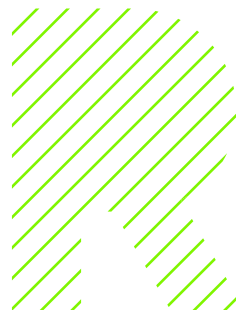
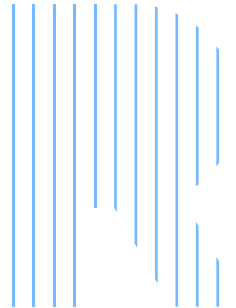
Schema Nr. 3 Penki sudėtingumo aspektai

Kompleksinės gamtos ir socialinės sistemos nevaldomos centralizuotai ir vertikalčiai. Jas laiko kartu įvairios horizontalios sąsajos. Technologinės sistemos pagrįstos tiksliai sumodeliuotais tinklais, gamtinės sistemos – biologiškai koduotais tinklais, socialinės – abipusio pasitikėjimo sukurtais tinklais. Jei pažeidžiamas sistemos integralumas ir suderinamumas, netiesioginės horizontalios sąsajos ir lauko vertės, sumažėja sistemos prisitaikymo, savaiminio atsinaujinimo ir savitvarkos gebėjimai. Tai gali sąlygoti sistemos žlugimą.

Norint atkreipti dėmesį į būtinybę kurti erdvių transformacijų priemones, tinkamas sudėtingų gamtos ir socialinių sistemų iššūkiams, profesiniame žodyne atsiranda naujos sąvokos. Erdvinės transformacijos atveju apie „revitalizaciją“ ir „regeneravimą“ kalbama didesniu mastu su keliais komponentais. Šiandieninėje profesinėje literatūroje ir praktikoje terminai „regeneravimas“ ir „revitalizacija“ dažnai vartojami kaip sinonimai. Tačiau pagal kiekvieno žodžio etimologiją verta juos priskirti erdvinės transformacijos procesams, kurie skiriasi trukme ir mastu.

Žodis „revitalizacija“ („re-vitalisation“, anglų k. – kokio daikto, reiškinio ar organizmo pripildymas naujam gyvenimui, gyvybingumo atkūrimas) naudojamas plačiai ir įvairiai. Dažniausiai, panašiai kaip terminų „sanavimas“ ir „remediacija“ atveju, terminu „revitalizacija“ įvardijamas teritorijos fizinės būklės gerinimas pabrėžiant bendrą jo pobūdį. Revitalizacija taip pat vadinamas teritorijos ekonominio komponento pagerėjimas, kuris atsiranda dėl

erdvinės transformacijos. Taip vartojant terminus pagrindinė savybė, rodanti, kad vieta – revitalizuota, yra po ilgesnio nuosmukio / stagnacijos laikotarpio padidėjusi turto vertė. Revitalizacija laikomos ir trumpalaikės bei vidutinės trukmės planavimo ir plėtros programos mažo ir vidutinio dydžio teritorijoms, kurios apima laipsnišką kelių pertvarkymo priemonių taikymą, taip pat technologinius, kraštovaizdžio, o kartais ir ekonominius komponentus. Revitalizacija galima laikyti ne tik atskirų pastatų ar kvartalų atnaujinimą, bet ir patrauklios viešosios lauko erdvės sukūrimą bei teritorijos plėtrą horizontaliuoju būdu. Šiame procese ypač svarbu stiprinti socialinius procesus ir bendravimą – tik tokiu būdu galima vietą padaryti gyvybinga. Pastaruoju metu paplitęs darbas apylinkėse – mažose teritorijose siekiant suaktyvinti vietos bendruomenę.

Latvių kalboje taip pat vartojama sąvoka „dzīvinašana“ (lt. atgaivinimas), kuri siauriau suprantama kaip socialinių procesų skatinimas pakartotinio naudojimo teritorijoje siekiant, kad žmonės aktyviai dalyvautų (parą, savaitę, visą gyvenimą). Atgaivinimas) nurodo socialinį regeneravimo ir revitalizacijos procesų aspektą – atkurtą socialiai veikiančią aplinką.

Todėl regeneravimas turėtų būti vertinamas kaip procesas, vykstantis platesniu teritoriniu (apylinkės, miesto) mastu ir apimantis daugelio miesto sistemų savaiminio atsinaujinimo gebėjimų stiprinimą. Revitalizacija, kita vertus, gali būti vertinamas kaip tam tikro objekto ar objektų rinkinio (pavyzdžiui, pramoninio komplekso, istorinio pastato ar kvartalo) atkūrimas (Jackson et al. 2010).

Svarbu pažymėti, kad socialinės ir ekonominės aplinkos pagerinimas daugeliu atvejų yra sanavimo, remediacijos ir revitalizacijos rezultatas. Projekto apibrėžimas kaip sanavimas, revitalizacija ar regeneravimas priklauso nuo jo tikslo, objekto dydžio (taigi ir jo struktūros sudėtingumo laipsnio) ir atitinkamai laikotarpio, per kurį projektas turi būti įgyvendintas. Tai daro didelę įtaką pasirenkant priemones ir pritraukiant reikalingus išteklius. Priemonių veiksmingumas, ypač išteklių planavimas, labiausiai priklauso nuo to, ką socialinė psichologija vadina kognityvine iliuzija ar mąstymo klaida. Pastaraisiais dešimtmečiais pasirodė įdomi mokslinė literatūra apie kognityvinių klaidų įtaką projektų valdymui ir rezultatams (Flyvbjerg, 2008, Meyer & Pfnür, 2015, Flyvbjerg et al., 2018).

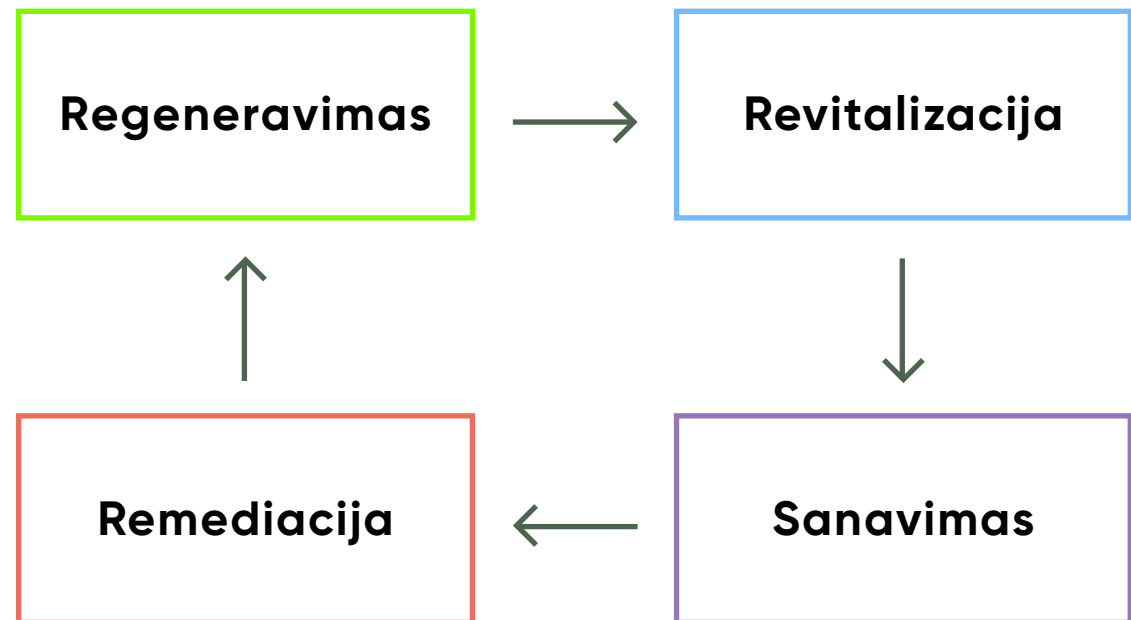
Regeneravimas gali būti apibrėžtas kaip specialiai valdomas, integruotas teritorijos gyvenimo aplinkos gebėjimo savarankiškai atsinaujinti stiprinimas. Tai apima biologinės aplinkos, ekonominio ir socialinio potencialo bei fizinės kokybės aspektus. Tai strateginė vizija ir veiksų visuma, kuria siekiama visapusiškai išspręsti teritorijos problemas (tarša, socialiai nepalanki aplinka, nedarbas, žemas ekonominis patrauklumas ir kt.) bei skatinti ilgalaikį esminį pagerėjimą.

Skirtingai nuo revitalizacijos, regeneravimas yra procesas, kurio metu sukuriamas gyvybinga, aktyvi ir gebanti prisitaikyti gyvenimo aplinka. Žodis „atkurti/regeneruoti“ (iš lotynų k. *Regenerare* – kurti ir būti vėl sukurtam, XV a. Vartotas religiniame kontekste) pabrėžia sudėtingų sistemų gebėjimą pačioms atnaujinti prarastas savybes. Revitalizacija visada numato veiklos subjektą ir veiklos objektą, regeneravimas – sistemos ar jos dalies gebėjimas pačiai atsikurti, jeigu sudarytos tam palankios aplinkybės.

Regeneravimo veikla paprastai vykdoma tose teritorijose, kur yra iš dalies arba visiškai apleisti pastatai, statiniai ar užteršta žemė ir vandens telkiniai. Tačiau vis daugiau dėmesio skiriama toms teritorijoms, kurios šiuo metu nėra apleistos, tačiau dėl ekonominės struktūros ir politikos pokyčių gali prarasti aktyvumą ir patrauklumą (Roberts & Sykes, 2000, Šķiņķis, 2017, Burinskiene et al. 2015).

Miestų regeneracija yra integruotas ilgalaikis požiūris į miesto teritorijų fizinių, aplinkos, socialinių ir ekonominių iššūkių sprendimą (Roberts 2000). Šia prasme regeneraciją galima atskirti nuo erdvinių pokyčių, pagrįstų vien tik būsto ar tam tikro pastato būklės pagerinimu (Clark, Wright 2018).

Schema Nr. 4 SPE pakartotinio panaudojimo metodai

SPE pakartotinis naudojimas ir regeneravimas

Specialiųjų poreikių teritorijų pakartotinis naudojimas beveik visada yra žmonių gyvenviečių atgaivinimo priemonių pagrindas, šių vietų regeneravimo nuolatinis ir pagrindinis komponentas. Regeneracija yra tinkama tais atvejais, kai miesto erdvė negali prisitaikyti prie ekonominių sąlygų pokyčių, bendruomenės struktūros yra susilpnėjusios, o pastatai ir fizinė aplinka yra morališkai pasenę ar banusidėvėję. Regeneracija tapo plačiai aptariama sąvoka populiarėjant darnios plėtros paradigmai.

Regeneraciją gali organizuoti tiek viešasis sektorius, tiek privatūs investuotojai (Clark, Wright 2018). Planavimo praktikoje regeneracija paprastai būna subalansuoto požiūrio į socialinę ir ekonominę dimensiją forma, siekiant identifikuoti teritorijas, kuriose yra didžiausias plėtros potencialas (Campkin 2014). Kai savivaldybei pavyksta sukurti susidomėjimą teritorija kaip vertingu nekilnojamojo turto investiciniu objektu, tuomet svarbus vaidmuo tenka verslininkams ar investuotojams (Campkin 2014). Esant tokiam regeneracijos scenarijui svarbu kuo

labiau prailginti laiko periodą, per kurį vertinama pakeitimų sėkmė, nes investuotojams regeneracija yra sėkminga, kai pavyksta susigrąžinti savo kapitalo investicijas (Clark, Wright 2018).

Kitais atvejais taikomas tvarus, pagrįstas paveldu regeneracijos metodas (Fouseki, Nicolau 2018). Šio metodo centre yra istoriškai reikšmingi pastatai, kurie atnaujinami ir pritaikomi atsižvelgiant į šiuolaikinius poreikius. Jie yra kaip pagrindas įgyvendinti inovacijas, kurias galima papildyti socialinėmis bei kultūrinėmis vertybėmis iš kitų šalių. Vykdam strateginę partnerystę, įtraukiant bendruomenę ir skatinant tvarų gyvenimo būdą, regeneracija gali pradėti domiuoti socialinį-erdvinį dominavimą, tačiau dažnai šis metodas apsiriboja ekonominio augimo kaimynystėje lūkesčiais (Fouseki, Nicolau 2018).

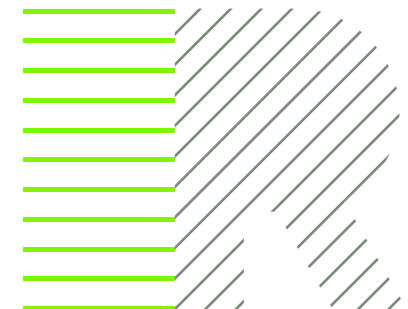
Prieš pradėdant rengti regeneracijos planą rekomenduojama atlikti teritorijos analizę, kad regeneracija būtų pagrįsta vieta (Roberts 2000). Vietinių vertybių supratimas taip pat gali padėti ir tuo atveju, kai per daug pasitikima regeneravimo praktika kaip materialiu procesu (Thurber 2018).

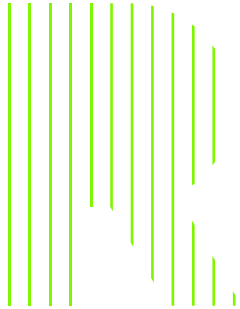
Suvokiant apylinkės kaip žinių ir pojūčių vietos svarbą ir tai panaudojant rengiant apylinkės regeneracijos priemones, būtų skatinamas priklausomybės apylinkei jausmas. Tokiu būdu galima įtraukti gyventojus į apylinkės procesus (Thurber 2018) ir užkirsti kelią situacijai, kai apylinkės fiziniai pasikeitimai gyventojams skatina bendruomenės socialinių vertybių ir vietos pojūčio sumažėjimą (Woolrych, Sixsmith 2013).

Literatūroje apie regeneraciją pabrėžiama būtinybė tikslinė grupė padaryti vietos bendruomenes. Praktiškai bendruomenėms dažnai skiriamas antraeilis vaidmuo, tikintis, kad ekonominės vietovės vertės didėjimas prisidės prie teigiamų bendruomenių pokyčių (Campkin 2014).

Tačiau tik padarius bendruomenę ir jos gyventojų grupes tikslinė grupė ir taip sufokusavus augimo paradigmą į socialinį aspektą, galima skatinti aplinkos ir visuomenės sveikatos kokybės gerėjimą (Campkin 2014).

Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje kuriamos 10 m. strategijos siekiant sukurti klestinčių bendruomenės vietas remiantis viešuoju finansavimu ir visapusišku vietos bendruomenių dalyvavimu regeneracijos procese (Woolrych, Sixsmith 2013). Be to, suteikiant apylinkės gyventojams galimybę kontroliuoti būsimą apylinkės kryptį, neatmetami apylinkės gyventojų ir verslo profilio pokyčiai, integruoti į esamą miesto struktūrą (Clark, Wright 2018).

Regeneravimo procesas

Regeneravimas yra aktualus tiek miestams, tiek gamtos ir kaimo teritorijoms. Tai ypač pasakytina apie Latviją, kur nuo kolūkių laikų kaime yra nemažai apleistų objektų, o žemės ūkio gamyba buvo daug didesnė nei šiandien. Regeneravimas taip pat aktualus naujai sukurtoose kaimuose ir miestuose, nes praėjus kažkiek laiko ir pasikeitus ekonominėms sąlygoms, šios vietos gali prarasti patrauklumą bei gyvybingumą.

Regeneravimas yra kompleksinių priemonių rinkinys, kurio temos dažnai būna tokios plačios, kad neįmanoma jų visų integruoti į privalomus planavimo dokumentus. Tačiau praktinis šio proceso įgyvendinimas bet kokiu atveju prasideda nuo planavimo. Sėkmingam miesto regeneravimui reikalingas strateginis, tarpdisciplininis planavimo būdas, kuris yra pagrįstas vietos poreikiais ir daugiašale partneryste. Kokybiškame regeneravimo procese esami ir potencialūs teritorijos vartotojai maksimaliai įsitraukia į plėtos planavimą tiek idėjomis, tiek praktiniais veiksmais. Šiuolaikinių miestų iššūkius ne visada gali išspręsti aukščiausio lygio valdžia, todėl valdžios vektorius pasikeitė „iš apačios į viršų“ („bottom – up“). Pagrindinis principas yra kuo labiau supaprastinti ir palengvinti procesą veiksams, kuriuos gali vykdyti vietos gyventojai, kuo mažiau derinant tokią veiklą su aukštesnio lygio valdžia (Roberts, Sykes 2000).

Pasiūlymai, kaip regeneruoti teritoriją, įgyvendinami pasitelkiant įvairius naujus, tikslingus valdymo sprendimus, pavyzdžiui, konkrečioje teritorijoje ar objekte nustatant ypatingą mokesčių politiką, geresnes sąlygas pradėti verslą, organizuojant meno ir kultūros renginius bei įtraukiant vietos organizacijas. Išoriškai apie gyvenamosios aplinkos „atgimimą“ liudija rekonstruoti objektai (pastatai, statiniai),

tačiau teritorijos svarbiausias gyvybingumo elementas visada bus žmonės ir vietos bendruomenė, kuri kurs naujas idėjas (Roberts & Sykes, 2000).

Regeneravimas yra galimybė teritorijai atrasti savo išskirtinę savybę, vystyti naujas vietas ir sukurti originalią, įtraukiančią ir įdomią gyvenamąją erdvę. Tačiau yra įvairių nuomonių ir požiūrių į regeneravimo įrankius ir jų taikymą – dėl jų gali mažėti regeneravimo įtaka ar regeneravimo tvarumas.

Vienas iš tokių pavyzdžių yra perdėtas regeneravimo veiklų supaprastinimas – atnaujinamose vietose mažai dėmesio skiriama tikrai reikšmingiems istoriniams aspektams ir įvykiams. Istoriniai elementai naudojami tik kuriant atmosferą, skirtą skatinti vartojimą, o ne atkreipti visuomenės dėmesį į tam tikras svarbias temas. Planavimo literatūroje šis reiškinys, pasireiškiantis daugelyje pasaulio miestų, vadinamas fasadizmu („facadism“ – anglų k.). Taigi per trumpą laiką galima sukelti teigiamus pokyčius, tačiau laikantis tokio požiūrio retai kada pavyksta paruošti dirvą tvariai tolesnei plėtrai. Žvelgiant į ilgalaikę perspektyvą keturiuose srityse (fizinė, aplinkos, ekonominė, socialinė) gali likti neišspręstų klausimų, tokius kaip sukurto pastato ar infrastruktūros priežiūra, transporto prieinamumas, aplinkos patrauklumas, saugumas ir kiti aspektai (Lever 2005; Roberts, Sykes 2000).

Kita galima rizika yra neaiškios nuosavybės teisės, nes regeneravimo problematika susijusi nekilnojamojo turto aspektu. Teritorija gali turėti kelis savininkus – vieną, kuriam priklauso pastatai, kitą, kuriam priklauso žemė, ant kurios yra pastatai, dar vieną, kuris yra privažiavimo kelių savininkas, dar vieną, kuriam priklauso visų išvardintų elementų dalis. Tokiu būdu sukuriama sudėtinga teisinė nuosavybės situacija. Panašiai gali nutikti ir su nuoma – pastatai gali būti išnuomotai keliems nuomininkams skirtingomis sąlygomis labai ilgam laikui labai žemomis kainomis arba nepalankiomis nuomos sąlygomis. Neaiški nuosavybės teisė taip pat yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl miesto aplinkoje ilgainiui išlieka griuvėsiai ir apleisti objektai (Jackson et al. 2010).

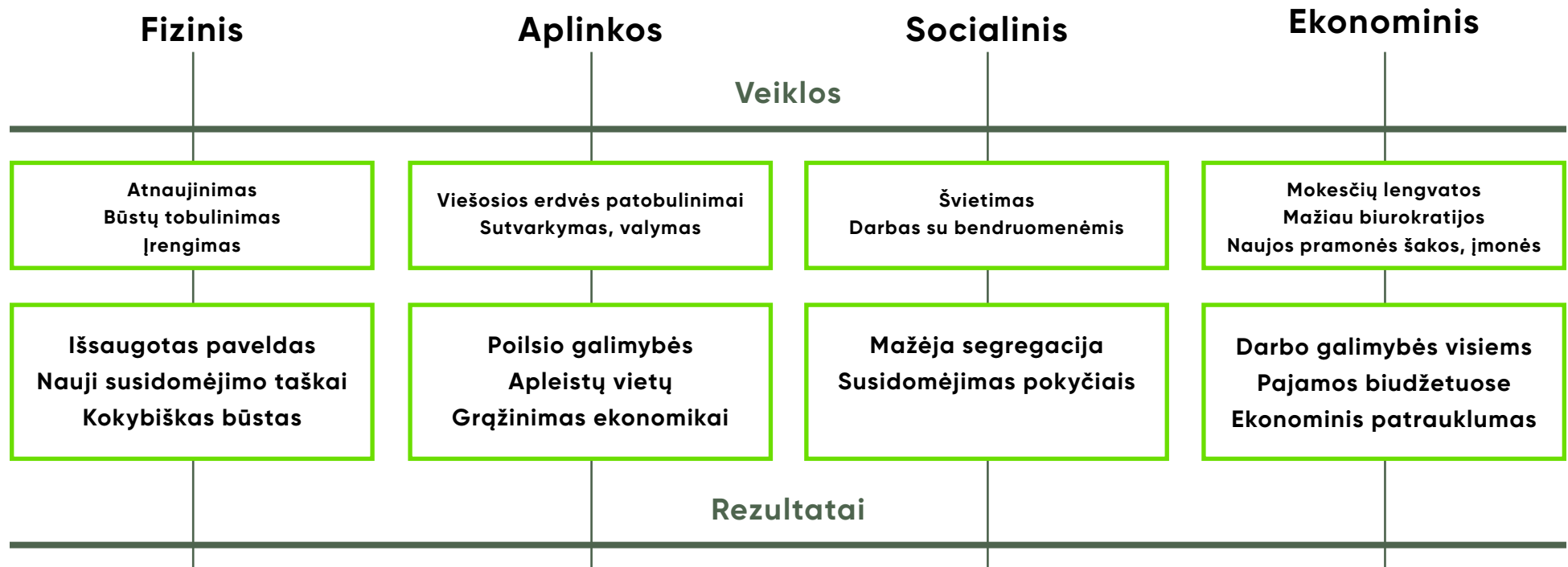
Nepageidaujamų pasekmių gali būti ir tada, jeigu teritorijos atgaivinimo klausimas kaip ir plėtos planavimas, yra perduotas viešajam sektoriui ir jis yra pilnai už tai atsakingas. Valstybės ir savivaldybių teisės aktuose numatyta, kad plėtos planavimas priklausomai nuo valdymo lygio yra viešojo sektoriaus institucijų kompetencija. Čia labai svarbu išanalizuoti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės galimybes.

Iš esmės regeneravimas turi keturias dimensijas – fizinę, aplinkos, socialinę ir ekonominę. Schemoje pateikti veiksmai, kurių reikia imtis kiekvienoje dimensijoje, pavyzdžiai. Praktiškai šios dimensijos yra tarsi keturios teminės sritys, nagrinėjamos strateginiuose planavimo dokumentuose.

Daugelis autorių pabrėžia dar ir valdymo bei kompleksinio regeneravimo dimensiją. Valdymo dimensija tapo svarbesnė XX a. antroje pusėje, kai privačiam sektoriui, vietos bei regionų valdžios institucijoms teko svarbesnis vaidmuo regeneravimo procese, tokiu būdu įtraukiant vis daugiau visuomenės narių, turinčių teisėtą interesą. Išryškėjo naujos valdymo tendencijos – strateginė teritorinės plėtros vizija,

pusiausvyra tarp viešųjų ir privačių interesų, finansinių išteklių kombinavimas ir didesnis vietos bendruomenės vaidmuo. Šiais laikais regeneravimas be fizinės aplinkos pertvarkymo reiškia taip pat ir viešojo sektoriaus mokymąsi bei platesnį bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis įgyvendinant įvairias iniciatyvas. Neabejotina, kad visos dimensijos yra glaudžiai susijusios ir papildo viena kitą.

Pavyzdžiui, atnaujintas, vizualiai patrauklus objektas gali pakeisti teritorijos įvaizdį, pagerinti aplinkos būklę ir sukelti nekilnojamojo turto vystytojų, vietos gyventojų, turistų bei verslininkų susidomėjimą. Taigi vienas didelis regeneravimo projektas gali pagerinti fizinę aplinką ir kartu prisidėti prie ekonominio ir socialinio vystymosi.

Schema Nr. 5 Keturios regeneravimo dimensijos

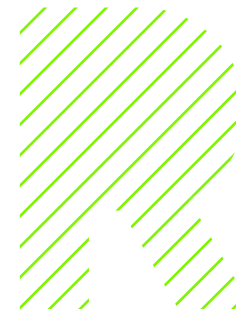
(pagal Roberts, Sykes 2000; Škiņķis 2017; Hurley 2010)

Regeneravimo priemonės

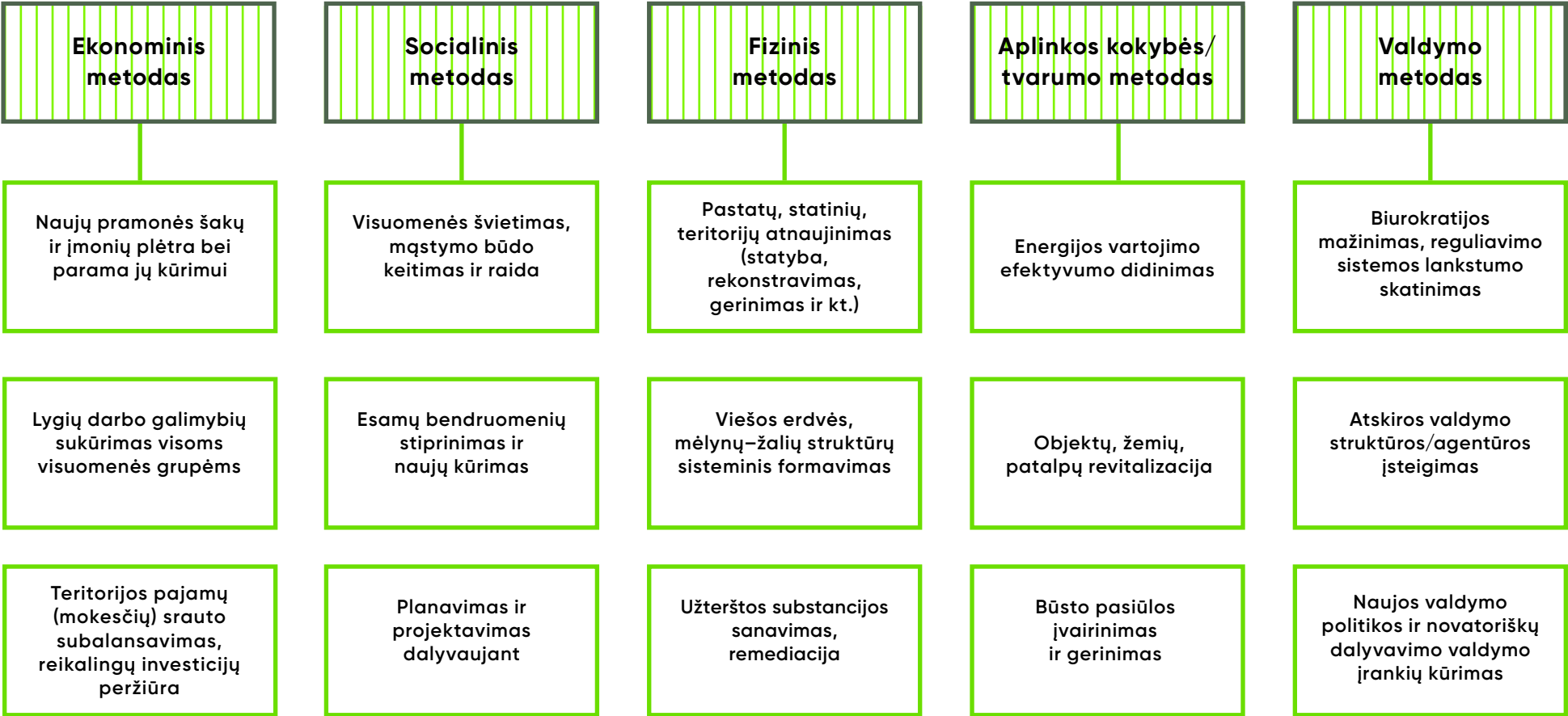
Degraduotų teritorijų regeneravimo metodikoje daugiausia dėmesio skiriama dviems fizinio lygio aspektams, kuriuos galima apskaičiuoti ir išmatuoti: dirvožemio užterštumo pašalinimui ir ekonominei naudai, t.y. maksimalių pajamų gavimui iš vieno žemės vieneto. Socialinės vertės ir visuomenės kultūros sluoksniai dažniausiai nėra įtraukti į atkuriamų teritorijų atnaujinimo metodus. Fizinio ar ekonominio sluoksnio suabsoliutinimas neišsprendžia visų kompleksinių vietos plėtros iššūkių. Fizinė dimensija susiaurina kompleksinius vietos poreikius iki materialių, tačiau, vertinant degradaciją kaip iš esmės tik ekonominį reiškinį, gali būti skatinama socialinė segregacija bei diskriminacija. Tarša yra absoliuti ir vienintelė fizinė kategorija, kuriai reikia prevencinių veiksmų ir kurios priemonės yra technologinės. Kitos sistemos yra socialiai sukonstruotos ir įsišaknijusios vietinėje kultūroje. Regeneravimo skatinimo metodai įvairiose vietose skiriasi pagal vykdomos veiklos mastą ir dalyvaujančių šalių ratą. Dažniausiai regeneravimas suprantamas kaip lūšnynų nugriovimas ar istorinių pastatų atnaujinimas, o tai yra tiesioginis, akivaizdus miesto atgaivinimo veiklos rezultatas. Tačiau šandieninė globali ekonomika ir miestų plėtros tendencijos kuria naują sampratą – vieta

kaip socialinių ir ekonominių veiklų sąveikos erdvė mažinant homogenišką erdvinę ir socialinę struktūrą (Syrett, North 2008). Todėl bet koks bandymas išspręsti kurią nors iš teritorijos problemų (tokių kaip pvz., spūstys, apieisti objektai, segregacija) negali būti vertinamas izoliuotai nuo kitų aspektų. Reikia atkreipti dėmesį į pokyčius, vykstančius teritorijoje bendrai, t.y. ne tik įvertinti teritorijos degradacijos pasekmes, bet ir įvertinti teritorijos gebėjimą transformuotis vykstant pokyčiams. Nors valdžios institucijos dažnai išreiškia požiūrį, kad viešasis sektorius negali investuoti į privačią nuosavybę, tačiau kokybiška ir gerai organizuota viešoji erdvė, kurią gali patobulinti viešasis sektorius, yra svarbus veiksnys ir atspirties taškas būsima teritorijos plėtrai.

Pagal regeneravimo aspektus naudojami metodai, kurių pasirinkimą sąlygoja teritorijos poreikiai ir tikslai. Kiekvienas jų turi tam tikras užduotis, kurios tuo pačiu metu yra ir pagrindiniai regeneravimo įrankiai.

Pagal **regeneravimo** aspektus naudojami metodai, kurių pasirinkimą sąlygoja teritorijos poreikiai ir tikslai. Kiekvienas jų turi tam tikras užduotis, kurios tuo pačiu metu yra ir pagrindiniai regeneravimo įrankiai.

Schema nr. 6 Regeneravimo metodai ir priemonės

Regeneravimo programos parengimas

Regeneravimo programa yra kompleksinis metodas, kurį taikant pakartotinis SPE panaudojimas laikomas efektyviu ir skatinančiu aplinkos atgaivinimą. Apie regeneravimą galima kalbėti, jeigu atliekami keli iš žemiau išvardintų veiksmų.

- Integruotos programos ir strategijos parengimas
- Parengiamojo etapo priemonės – visuo-
menės supažindinimas su degraduota
teritorija, erdvės ir pastatų trumpalaikis
naudojimas
- Teritorijos marketingas
- Proceso organizavimas etapais
- Dalyvaujamojo finansavimo planavimas
ir valdymas
- Viešosios privačios partnerystės mode-
lių kūrimas

Nustatant ir pertvarkant specialiąsias teritorijas svarbūs praktiniai, t.y. su tam tikromis užduotimis susiję tikslai – teritorijos naudojimo ateities planai, būtinos revitalizacijos investicijos ir regeneravimo programa. Keičiant teritorijos naudojimo paskirtį, būtina numatyti pradines investicijas, kurių pagalba teritorija būtų paruošta kitam naudojimui. Jei teritorija bus naudojama

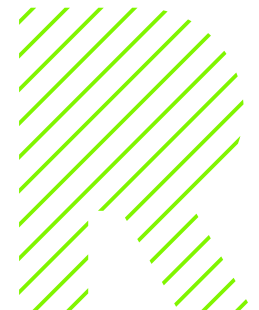
pagal ankstesnę paskirtį, jai vystyti reikės investicijų, pavyzdžiui, nugriauti nereikalingus statinius.

Regeneravimo programų rengimas yra ypač svarbi priemonė tiek dėl kiekvienos teritorijos specifinio pobūdžio ir kompleksinių plėtros poreikių, tiek dėl šios planavimo ir valdymo priemonės sudėtingumo.

Europoje regeneravimo metodai, kaip naujo tipo strategija ir partnerystės tam tikroms teritorijoms pertvarkyti, buvo kuriami jau XX a. antroje pusėje. Iš pradžių regeneravimo politika ir veiksmai buvo sudėtingi. Sukurti mechanizmai numatė nedidelę paramą privatiems nekilnojamojo turto vystytojams per subsidijas ir kitokio pobūdžio viešąjį finansavimą, tačiau trūko vietos valdžios ar bendruomenės dalyvavimo. Laikui bėgant regeneravimo veikla ir atsakomybė už ją buvo paskirstyta įvairioms vietos agentūroms ir valdymo institucijoms taip priartėjant prie vietos bendruomenės ir ją labiau įtraukiant į savo teritorijos priežiūrą (Couch et al., 2003).

Regeneravimo praktikai nuo XX a. 80-ųjų yra būdingi du bendri bruožai: programos įgyvendinimą užtikrina specialiai įsteigtos agentūros tipo valdymo institucijos, finansavimas užtikrinamas viešosios ir privačios partnerystės būdu.

Į regeneravimo programas paprastai įtraukiamos skirtingos ir kartu viena kitą papildančios teminės sritys, taip pat pateikiami konkretūs pasiūlymai miesto problemoms spręsti.

SPE pakartotinis naudojimas ir regeneravimas

Regeneravimo programos parengimas

Nuo degradacijos iki regeneravimo

Schema Nr. 7 pateikti regeneravimo programos komponentai, kurie tarpusavyje susieti gali užtikrinti sėkmingą SPE atgaivinimą. Šie komponentai yra prielaidos: suinteresuotųjų šalių analizė, valdymo principai, pagrindiniai įgyvendinimo elementai ir programoje apibrėžiamų veiksmų tipai.

Išanalizavus sėkmingus specialiųjų erdvių regeneravimo atvejus per pastaruosius du dešimtmečius visame pasaulyje, galima nustatyti santykinį regeneravimo programos įgyvendinimo laiką. Tai, žinoma, gali skirtis priklausomai nuo įvairių geografinių ir socialinių politinių kontekstų, tačiau laiko pasiskirstymas, pateiktas **aštuntoje schema**, padeda suprasti, kiek laiko reikia tokiais atvejais.

Prielaidos

Įtakingos/organizuotos suinteresuotosios šalys
 Suformuluoti ir suderinti tikslai, užduotys, galimi sprendimai, naudotinos priemonės
 Savivaldybių ir kitų partnerių dalyvavimas

Valdymo principai

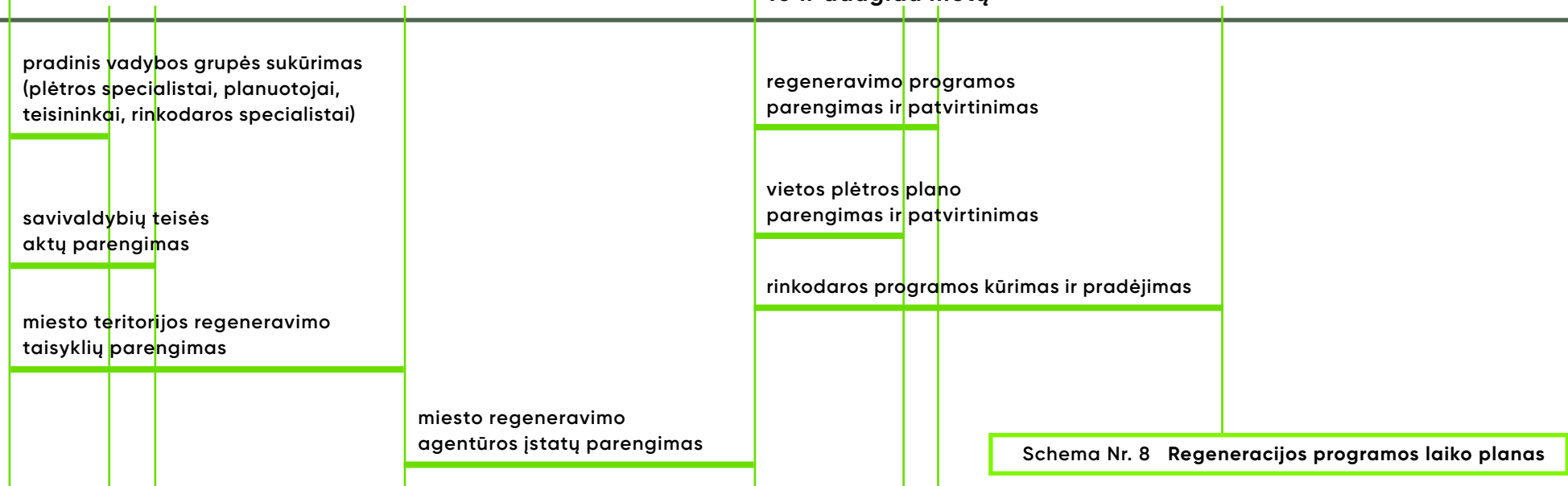
Speciali valdymo institucija (agentūra)
 Mišrus finansavimo modelis (privačioji ir viešoji partnerystė)
 Nuolatinis valdymas ir priežiūra, veiksmingi komunikacijos modeliai

Pagrindiniai įgyvendinimo elementai

Partnerystės principais grindžiamo valdymo modelio kūrimas (savivaldybė/privatūs vystytojai/visuomeninės ir nevyriausybinės organizacijos)
 Patalpų neįgaliesiems paskyrimas

Schema Nr. 7 Regeneravimo programos komponentai

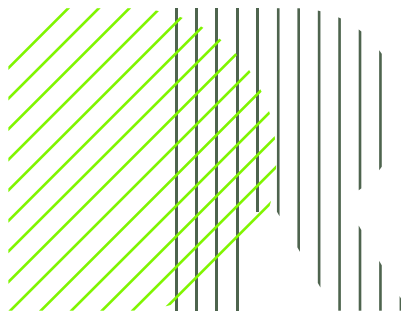
Parengimas 2-3 metai

Schema Nr. 8 Regeneracijos programos laiko planas

Regeneravimo proceso dalyviai

Sėkmingas regeneravimas neįmanomas be privačių ir viešųjų partnerių bendradarbiavimo. Priklausomai nuo erdvės su ypatingais poreikiais pobūdžio, masto, svarbos ir sprendžiamų klausimų, galima išskirti šias suinteresuotąsias šalis: žemės savininkai, konsultantai, nevyriausybinės / visuomeninės organizacijos, vietos gyventojai, vietos bendruomenė, savivaldybė, regioninio ir nacionalinio lygio viešojo administravimo institucijos, įvairaus lygio investuotojai, įvairių lygių finansų įstaigos, ES institucijos ir kt. Priklausomai nuo masto, jas galima sugrupuoti į keturias grupes.

Schema Nr. 9 Suinteresuotosios šalys pagal lygmenis

Kategorijos	Suinteresuotieji asmenys
Asmeninio lygmens suinteresuotosios šalys	Degraduotų teritorijų savininkai Problemų sprendimo konsultantai Konkrečios ne pelno organizacijos Atskiri piliečiai Atskiri administratoriai
Regioninio lygmens suinteresuotosios šalys	Regioninės savivaldybės institucijos Regioninės finansinės struktūros ir institucijos Regioninės plėtros agentūros Regioniniai įstatymuose nustatyti reguliatoriai Regioniniai investuotojai Regiono gyventojai
Suinteresuotosios šalys Europos Sąjungoje ir pasaulyje	Europos Sąjungos Komisija Europos Parlamentas Europos Sąjungos departamentai Pasauliniai investuotojai Pasauliniai finansai Degraduotų teritorijų savininkai pasaulyje
Vietinio lygmens suinteresuotosios šalys	Degraduotų teritorijų savininkai Vietiniai investuotojai Vietos valdžia Vietinės įstatymų nustatytos valdymo institucijos Finansų įstaigos Technikos ir nekilnojamojo turto konsultantai ir teisininkai Gyventojai Visuomenė
Nacionalinio lygmens suinteresuotosios šalys	Vyriausybė Parlamentas Nacionalinių sprendimų priėmimo ir teisinį reguliavimą sudaro institucijos Nacionalinės reguliavimo institucijos Valstybinės finansinės institucijos Vietiniai investuotojai

SPE pakartotinis naudojimas ir regeneravimas

Regeneravimo proceso dalyviai

Rengiant regeneravimo programą būtinas darbas su suinteresuotosiomis šalimis. Tai planuojant svarbu sukurti komunikacinį partnerystės modelį. Jį sudaro **penki žingsniai**:

Schema Nr. 10 KPM modelio kūrimo procesas

1. Galimų partnerių nustatymas

Prieš pradėdant aktyviai skatinti dalyvauti, turėtų būti sudarytas suinteresuotųjų šalių sąrašas, nurodant potencialius dalyvius, į kuriuos reikėtų kreiptis. Kitas žingsnis – dalyvius suskirstyti į suinteresuotųjų šalių kategorijas pagal iš anksto nustatytą sąrašą. Svarbu, kad būtų atstovaujama šioms grupėms: vietos valdžiai, bendruomenėms, žemės savininkams, gyventojams ir investuotojams. Šis sąrašas gali būti papildomas atsižvelgiant į vietinės teritorijos plėtros poreikius.

2. Partnerių analizė

Dalyviai grupuojami pagal šiuos kriterijus: indėlis (didelis, vidutinis, mažas); teisėtumas (aukštas, vidutinis, žemas); noras dalyvauti (aukštas, vidutinis, žemas); įtaka/galia (didelė, vidutinė, maža); dalyvavimo poreikis (didelis, vidutinis, žemas). Prireikus gali būti nustatyti ir kiti analizės kriterijai.

3. Partnerystės modelio žymėjimas

Kitas žingsnis yra dalyvių žymėjimas, suskirstant juos į stulpelius/eilutes (žemas, vidutinis ir aukštas; arba pažymėtas skaičiais) ant dviejų ašių (noras ir kompetencija). Kiekvienas narys įvertinamas pagal ašis, stulpelius ir eilutes.

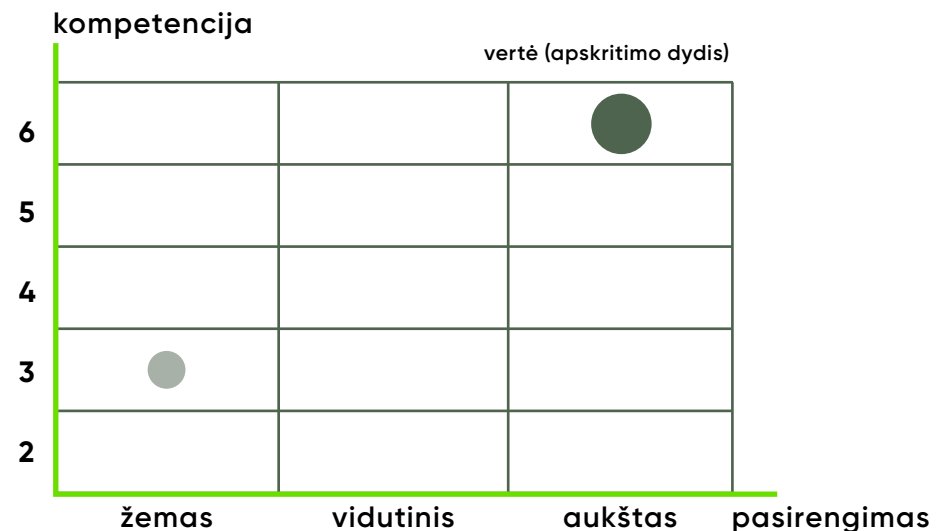
4. Bendrų prioritetų nustatymas

Nustatant prioritetus dalyviai grupuojami pagal jų vaidmenį šiose grupėse: informavimas apie projektą; konsultacijos dėl projekto rezultatų, nuomonės nustatymas; dalyvavimas projekto veikloje palaikant dvišalį dialogą; įsitraukimas į nuomonės formavimą ir galimybių aptarimą.

5. KPM sukūrimas ir komunikacijos įgyvendinimas

Atliktų veiksmų rezultatai yra apibendrinti grafiniame modelyje. Kiekvienai įsitraukimo grupei parengiama tinkama veiklos programa pagal projekto tikslus ir uždavinius. Pavyzdžiui, jei informacinė grupė gali naudoti pasyvias komunikacijos priemones, tokias kaip statybų valdybos pranešimą apie viešas konsultacijas, tai įsitraukimo grupė turėtų naudoti interaktyvius įrankius, užtikrinančius grįžtamąjį ryšį. Paskutinis žingsnis yra darbas su partneriais. Jis planuojamas atskirai pagal parengtą dalyvavimo veiklos programą. Šis bendras įsitraukimo mechanizmas gali būti modifikuotas atsižvelgiant į vietos poreikius.

Schema Nr. 11 Kompetencijos ir motyvacijos sąveikos tinklas

Nuo degradacijos iki regeneravimo

Partnerystē kaip regeneravimo priemonē

XX a. 90 m. politinēs partijas iškēlē idējā, kad glaudesnis viešojo ir privačiojo sektoriū bendradarbiavimas ir aktyvesnis dalyvavimas vystant teritorijā yra svarbūs veiksmingos miestū aplinkos regeneravimo stratēģijas elementai. Platesnio visuomenēs įsitraukimo ir glaudesnio privataus bei viešojo sektoriaus bendradarbiavimo principas yra integruotas į įvairias politikos sritis – švietimo, būsto, bendruomeniū planavimo, socialiniū paslaugū ir kitas (Roberts, Sykes, 2000).

Nepaisant to, kad tokios partnerystēs yra labai reikalingos regeneravimo procese, tačiau sukurti tiksliā ir veiksmingā institucinę bazę su tinkamomis iniciatyvomis ir resursais yra didelis iššūkis. Tačiau dabartinėje politinėje darbotvarkėje šiuos klausimus vis labiau reikia integruoti ir aktualizuoti, ypač viešojo sektoriaus finansuojamuose projektuose bei iniciatyvose. Toks tarpdisciplininis požiūris gali užtikrinti pakankamā įvairiū interesū atstovavimą, nes šiū dieniū problemos miestuose tampa vis sudėtingesnēs ir jų negali išspręsti vienos srities atstovai (Roberts, Sykes, 2000). Pagal galiojančius įstatymus viešasis sektorius negali investuoti į privatū kapitalā ir atvirkščiai, todėl tokios partnerystēs gali palengvinti investicijas į abu sektorius.

KPM įtakos regeneracijos procesui rezultatai yra sinergija, finansū konsolidavimas ir regeneracijos tvarumas.

sinergija

kombinuojant interesus, žinias, resursus, požiūrius ir veiksmus galima pasiekti daugiau nei kiekvienai šaliai veikiant atskirai

finansū konsolidavimas

dirbant kartu yra daugiau galimybiū pasinaudoti finansiniū programū parama nei dirbant atskirai

transformacijos modelis

bendradarbiavimas yra naudingas ne tik materialiai ar finansiškai, bet ir užtikrina veiklos tęstinumą bei skatina inovacijas

Sėkminga partnerystē skatina dalyvaujančių partneriū teigiamā transformacijā ir padidina naudotū priemoniū efektyvumą!

Partnerystės tipus galima apibrēžti pagal veiklos tikslā arba priklausymā tam tikroms socialinēm grupēm (pagal Roberts, Sykes 2000).

Sisteminė partnerystė

įtraukiami strateginiai politikos formuotojai (veiksmingiausias būdas išspręsti galias ir rimtas problemas)

Programinė partnerystė

užtikrina strategijų ir planų įgyvendinimą

Techninė partnerystė

trumpalaikiai susibūrimai tiksliai apibrēžtiems tikslams pasiekti, projektams įgyvendinti ir pan.

Schema Nr. 12 Partnerystė pagal veiklos tikslā

Specialiųjų poreikių erdvių regeneravimo proceso efektyvumą visų pirma užtikrina glaudus, gerai organizuotas nuolatinis bendradarbiavimas, pagrįstas partnerių ir įvairių proceso dalyvių pasitikėjimu vienas kitu. Jokia kita priemonė atskirai negarantuoja gero rezultato. Sėkmingas bendradarbiavimas ilgalaikį regeneravimo procesą padaro tvariu, užtikrina, kad jis tęsis pasikeitus aplinkybėms ar iškilus neišskumams, padidina proceso dalyvių atsparumą krizinėms situacijoms ir jų pasitikėjimą pačiu procesu bei jo dalyviais.

1. Partnerystė (dažniausiai bendra įmonė)

privachios nekilnojamojo turto vystytojų ar savininkų asociacijos, atstovaujanchios jiems priklausanchios nuosavybės ar plėtros projektų interesus. Praktiškai tai yra komercinė ar ne pelno organizacija.

2. „Pasitikėjimo grupė“

bendruomeninė grupė, turinti mažai valdžios institucijų įtakos ir palaikymo. Jos pagrindinis tikslas yra skatinti ir skleisti buvimo kartu pranašumus, sukurti pasitikėjimą tarp suinteresuotųjų šalių, padėti suprasti, kad galima ieškoti pagalbos, nebūtina viską atlikti patiems. Veikia tiksliai apibrēžtoje regeneravimo vietoje – apylinkėje ar nuosavybėje.

3. Neformali asociacija

apylinkės ar miesto lygmeniu veikianči, dažniausiai privataus sektoriaus vadovaujama ir verslo/gamintojų asociacijos (rūmų) ar kitos plėtros agentūros palaikoma. Svarbiausios užduotys yra rinkodaros veikla, plėtros ir investicijų skatinimas.

4. Agentūra

asociacija, dirbanti miesto ar regiono lygiu, įtraukianti asmenis, lygiagrečiai atliekančius kitas pareigas. Darbas agentūroje yra pagrindinio verslo alternatyva ar papildomas užsiėmimas. Labai platus užduočių spektras, dažnai orientuotas į konkretų laikotarpį (pavyzdžiui, finansinio planavimo laikotarpį), pradedant rinkodaros veikla ir baigiant konkrečių projektų įgyvendinimu.

5. Strateginė

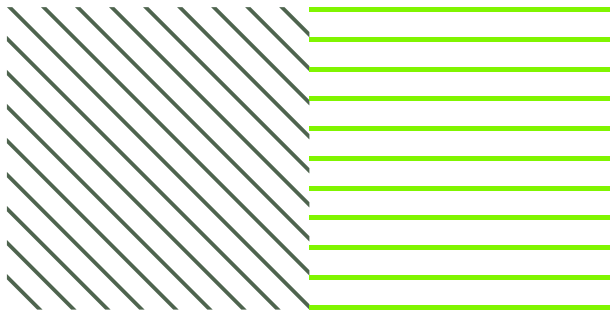
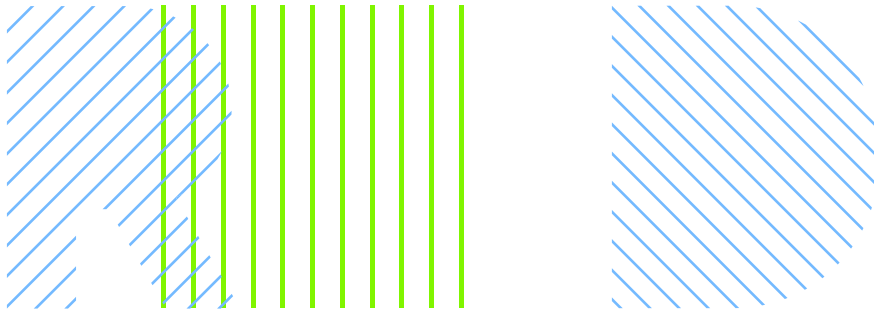
regioninė ar metropolio/aglomeracijos masto visų sektorių ir administracijų lygių asociacija. Pagrindinis iššūkis yra apibrēžti platesnę augimo ir plėtros strategiją. Gali būti kaip vidinių procesų katalizatorius, plėtros varomoji jėga, tačiau idėjas dažniausiai įgyvendina trečioji šalis. Gali veikti kaip skėtinė organizacija, valdanti kitus, tarp jų, privačius vystytojus, plėtros agentūras ir kt. asociacijas (Bailey 1995; Boyle 1993).

Schema Nr. 13 Partnerystė pagal priklausymā socialinēm grupēm

2

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai

Įvadas

Gerios praktikos pavyzdžiai pasirinkti atsižvelgiant į XIX a. industrializacijos sukurtos lengvosios ir sunkiosios pramonės sistemos transformacijos laikotarpius. Naujųjų technologijų vystymasis XX a. antroje pusėje pakeitė pramonės struktūrą ir sukėlė negrįžtamus miesto ir kaimo transformacijos procesus. Metalų apdirbimo pramonės nuosmukis, gamybos įmonių migracija ir joms priklausančios žemės pramoninio naudojimo pabaiga, didelių plotų, priklausančių geležinkelio įmonėms, degradacija, gamybos įmonių iškėlimas iš miestų centrų, didelių žemės ūkio ir lengvosios pramonės įmonių uždarymas yra didžiausi pramonės transformacijos procesai mūsų istorijoje. Dėl to pasikeitė teritorijų naudojimas, atsirado apleisti ir nenaudojami dažnai labai užteršti pastatai ir žemė. XX a. devintajame dešimtmetyje iššūkis pakartotinai naudoti degraduotas teritorijas tapo viena iš aktualiausių miestų plėtros problemų.

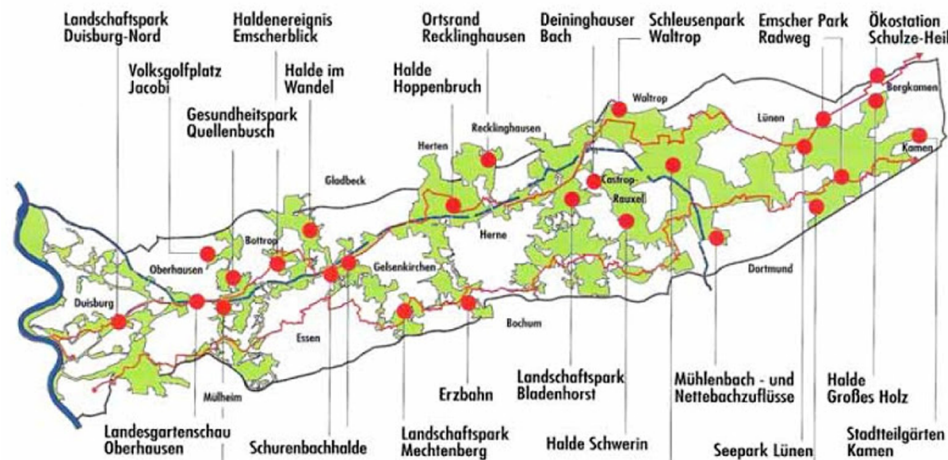
Knygoje aprašomos degraduotų teritorijų pakartotinio naudojimo sėkmės istorijos, kurios sugrąžino į socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą dar neseniai stipriai degraduotas teritorijas. Pavyzdžiai yra suskirstyti į dvi dideles grupes pagal jų mastą ir sudėtingumą: regeneracija ir revitalizacija. 10 pavyzdžių iliustruoja pagrindinius gamybos transformacijos reiškinius. Tai apima kasyklų ir plieno pramonės uždarymą Rūro srityje Vokietijoje, kompleksinį Barselonos miesto regeneravimą, „Philips“ įmonės gamyklų perkėlimą iš Eindhoveno Olandijoje į kitas pasaulio šalis, apleistos geležinkelio infrastruktūros pritaikymą kitoms reikmėms Antverpene, Tilburge ir Berlyne, gamyklų uždarymą Barselonos, Amsterdamo ir Prahos miestų centruose bei žemės ūkio gamyklos uždarymą Vernės kaimiškoje vietovėje, Belgijoje. Pavyzdžiai aprašyti vienoda tvarka: vieta, kontekstas ir iššūkiai, projekto tikslas, programos, projekto iniciatoriai, valdymas, rezultatai ir projekto svarba.

Regeneravimas

Uždarytų kasyklų regeneravimas
 Tarptautinė statybų paroda „IBA“, *Internationale Bauausstellung*,
 Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

Uždarytų
 kasyklų
 regeneravimas
 PAVYZDYS _ NR.1

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
 Regeneravimas

TARPTAUTINĖ STATYBŲ PARODA „IBA“ *Internationale Bauausstellung* Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

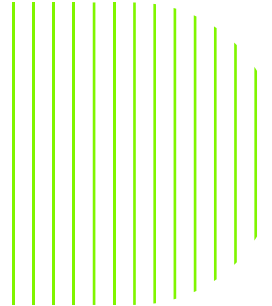
„IBA“ buvo įsteigta kaip buvusios pramoninės teritorijos (anglies kasyklos) regeneravimo programa, kurios tikslas – atgaivinti didžiausią degraduotą pramonės regioną abiejose Emso upės kraštuose Vokietijoje. Ji apėmė maždaug 70 km ilgio ir 15 km pločio teritoriją. „IBA“ drastiškai pakeitė vystymosi kryptį regione ir skatino jo socialinį atgimimą ir degraduotos aplinkos atkūrimą.

Uždarytų kasyklų regeneravimas
 Tarptautinė statybų paroda „IBA“, *Internationale Bauausstellung*,
 Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Regeneravimas

Vieta

„IBA“ Emso kraštovaizdžio parkas yra Vokietijoje, Rūro regione, labiausiai išsivysčiusiame pramoniniame Europos regione, kur teritorija tarp Rūro ir Lipės upių per 150 metų buvo paversta sunkiosios pramonės centru.

Kontekstas ir problemos

Dėl industrializacijos neribota sunkiosios pramonės plėtra turėjo didžiulį poveikį Emso upės kraštovaizdžiui ir ekologinei būklei. Jos vidurupyje per 100 metų upė tapo atviru nuotekų grioviu, upės slėnio kraštovaizdžiai buvo sunaikinti, o vanduo, oras ir dirvožemis buvo nekontroliuojamai užteršti. XX a. aštuntame dešimtmetyje dauguma kasyklų ir daugelis plieno gamyklų buvo uždarytos. Rūro regionas atsidūrė ant socialinės ir ekologinės katastrofos slenksčio: sparčiai išaugo bedarbystės lygis, o aplinkos problemos paaštrėjo, ypač apleistose kasyklose ir gamyklose, bei Emso upės ekosistemoje.

Projekto tikslai

Pagrindinis Emso kraštovaizdžio parko sukūrimo tikslas buvo atgaivinti buvusį Rūro industrinį regioną taikant visapusišką požiūrį – puikų urbanistinių, architektūrinių, kultūrinių, ekologinių, ekonominių, darnių iš vieną kitą papildančių iniciatyvų rinkinį. Toks požiūris leido daug daugiau dėmesio skirti tvarumui, perdirbimo ekonomikai ir struktūrinei bei erdvinei kokybei.

Ekologinis, socialinis ir kultūrinis regiono atsinaujinimas buvo laikomas svarbia tolimesnės ekonominės plėtros sąlyga.

Uždarytų kasyklų regeneravimas

Tarptautinė statybų paroda „IBA“, *Internationale Bauausstellung*,
Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

Programa

„IBA“ programą sudaro 7 pagrindinės temos:

- Kraštovaizdžio rekonstrukcija – Emso kraštovaizdžio parkas;
- Emso upės sistemos ekologinis atnaujinimas;
- Reino–Hernės kanalas – nuotykių erdvė;
- Pramonės kultūrinis paveldas kaip nacionalinė vertybė;
- Darbas parke;
- Naujos namų ir daugiabučių formos;
- Naujos galimybės socialinėms, kultūrinėms ir sporto veikloms.

Atliekant kraštovaizdžio rekonstrukciją nebuvo numatyta restauruoti priešindustrinį kraštovaizdį. Per šimtmetį susidaręs ir degraduotas miesto kraštovaizdis reikalavo naujų revitalizacijos ir XXI a. aplinkos dizaino instrumentų. Būtent šiame kontekste atsirado šiandien dažnai vartojamos sąvokos „industrinė gamta“ ir „industrinis kraštovaizdis“ „pramoninė kultūra“ dabar laikoma viso regiono kultūrinės tapatybės pagrindine sąvoka.

Siekiant atnaujinti kraštovaizdį, taikyti klasikiniai parko kūrimo principai: buvo sujungtos padrikos dabartinės ir naujai sukurtos žaliosios zonos ir jos padarytos prieinamos visuomenei. Apleisti geležinkelio bėgiai, kurie kadaise jungė gamyklas ir kasyklas, tapo parko erdvę jungiančiu elementu naujojoje industrinio parko kompozicijoje.

„IBA“ Reino–Hernės kanalo koncepcijoje buvo numatyta buvusius pramoninius uostus pritaikyti naujiems tikslams, papildyti pakrantės architektūrą įvairiomis poilsio galimybėmis ir aukštos ekologinės vertės žaliaja infrastruktūra.

„IBA“ „Emso kraštovaizdžio parko“ iniciatorių tikslas buvo sukurti regiono tapatybę ir unikalią atmosferą atnaujinant

ir supažindinant su 150 metų trukmės pramonės istorijos relikvijomis, industrinį paveldą laikant nacionaline vertybe. Didelių plotų pertvarkymas į kraštovaizdžio parką pateisino lūkesčius. Pramonės relikvijos tokios kaip Gazometras Oberhauzene (*Gasometer Oberhausen*) arba industrinio paveldo artefaktai Šiaurės Duisburgo kraštovaizdžio parke (*Landschaftspark Duisburg-Nord*) dabar yra labai populiarios vietos milijonams lankytojų.

Idėja „dirbti parke“ reiškė, kad buvusias kasyklų arba plieno gavybos vietas reikia paversti patraukliomis, žaliomis ir moderniomis darbo vietomis, jei įmanoma jas sujungiant su kultūriniu paveldu. Šių teritorijų plėtra dažnai reikalavo naujų aplinkos kokybės gerinimo sprendimų, pavyzdžiui, nuotekų vandens nukreipimo į neužterštus dirvožemius, neleidžiant jiems filtruotis per užterštą sluoksnį. Tokie projektai kaip Bochumas „Ekologinis verslo parkas“, Zeche Holland“ su puikiais lietaus vandens naudojimo sistemomis arba verslo parkas prie buvusios anglių kasyklos „Erin“ Kastrope–Raukselyje, kai užterštas dirvožemis buvo užkonservuotas piramidėse, išryškina įvairius naujus sprendimus.

Sodo miesto idealo pavyzdžių galima pamatyti šiandien tokiose gyvenamosiose vietovėse kaip Hernė arba Botrope Veilheimo sodo miestuose. Gelzenkircheno projektas „Kupersbušo apylinkės“ bandė realizuoti sodų miesto koncepciją ankstesnės gamyklos vietoje.

Uždarytų kasyklų regeneravimas

Tarptautinė statybų paroda „IBA“, *Internationale Bauausstellung*,
Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

Iniciatoriai

1988 metais Šiaurės Reino–Vestfalijos vyriausybė nutarė pradėti tarptautinės statybų parodos „IBA“ „Emso kraštovaizdžio parkas“ projektą, kad pakeistų tapatybę iš „aprūdinusio diržo“ į ekologišką, modernią ir klestinčią metropolinę zoną.

„IBA“ „Emscher Park GmbH“ buvo įsteigta kaip Šiaurės Reino–Vestfalijos žemės privati dukterinė įmonė.

Projekte dalyvaujančios savivaldybės: Dortmundas, Kamenas, Bergkamenas, Valtropas, Lynenas, Kastropas–Raukselis, Reklinghauzenas, Hertenas, Hernė, Bochumas, Esenas, Miulheimas. Pagrindiniai rėmėjai buvo Emso kooperatyvas, „Lippeverband“, „Kommunalverband Ruhrgebiet“, „Deutsche Bahn“, „RAG AG“ ir daugelis kitų vietinių partnerių. Miestuose buvo įgyvendinta daugiau nei 100 didelių projektų.

Valdymas

„IBA“ „Emscher park GMBH“ imonė veikė kaip motyvuojanti projektų varomoji jėga, planavimo procesų moderatorė ir koordinatore, nors pati ir neįgyvendino projektų. Jos tikslas buvo skatinti ir remti miestus, institucijas, įmones, infrastruktūros tiekėjus bei pilietines iniciatyvas.

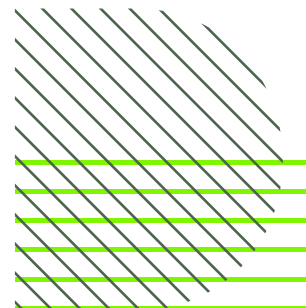
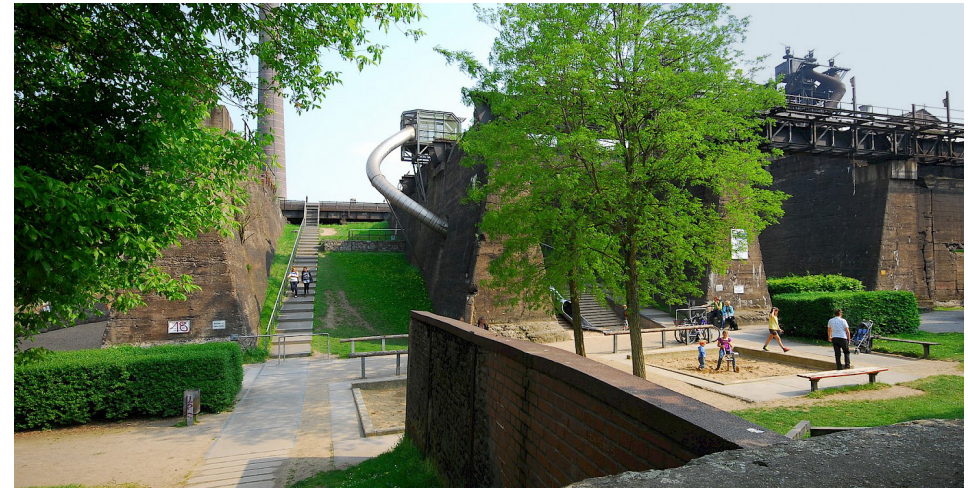
Projektai buvo įgyvendinami įvairiais kūrybiniais būdais pasitelkus įvairių planavimo metodų derinį, pagrįstą planavimo konkursais ar panašiomis atrankos procedūromis.

„IBA“ projektus 40 % finansavo privatūs investuotojai, 60 % dengė finansavimo programos (valstybė, federalinė vyriausybė, ES). Į „IBA“ per 10 metų buvo investuota maždaug 2,5 milijardo eurų.

Dalyvių

Projekte dalyvaujančios savivaldybės: Dortmundas, Kamenas, Bergkamenas, Valtropas, Lynenas, Kastropas–Raukselis, Reklinghauzenas, Hertenas, Hernė, Bochumas, Esenas, Miulheimas. Pagrindiniai rėmėjai buvo Emso kooperatyvas, „Lippeverband“, „Kommunalverband Ruhrgebiet“, „Deutsche Bahn“, „RAG AG“ ir daugelis kitų vietinių partnerių. Miestuose buvo įgyvendinta daugiau nei 100 didelių projektų.

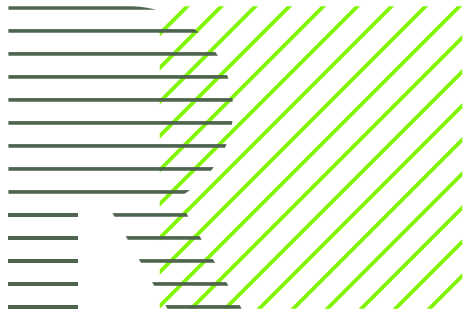
SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Regeneravimas

Uždarytų kasyklų regeneravimas
Tarptautinė statybų paroda „IBA“, *Internationale Bauausstellung*,
Emso kraštovaizdžio parkas, Vokietija, 1989–1999 m.

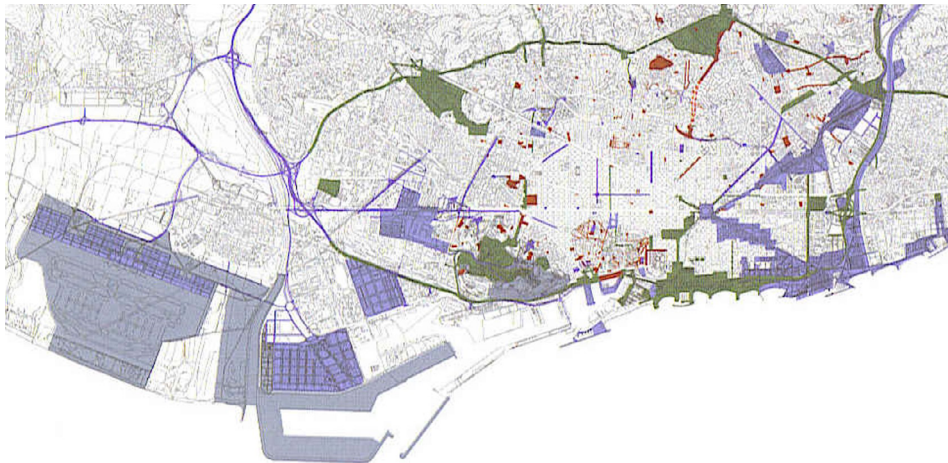
SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Regeneravimas

Rezultatai ir projekto svarba

„IBA“ iniciatyva buvo sukurta 100 projektų visoje teritorijoje. Tačiau miesto kraštovaizdžio revitalizacija ir tvarus planavimas nebuvo baigti iki „IBA“ pabaigos 1999 m. Milžiniškas regioninio parko koncepcijos potencialas paaiškėjo 1990 metų pabaigoje ir buvo paprašyta šių iniciatyvą tęsti. Šiaurės Reino–Vestfalijos žemės vyriausybė, siekdama užtikrinti tolesnės plėtros pagrindus, užsakė bendrąjį planą. Į šį bendrąjį planą 2008 m. buvo įtraukti 178 baigti ir 248 dar vykdomi projektai. Didelio masto projektai, tokie kaip Žalioji žiedas ir Emso upės ekologinis atkūrimas, bus baigti po 2020 m. Emso kraštovaizdžio parko iniciatyvos dėka buvo sukurta nauja vieta, visiškai naujoje šviesoje atskleidžianti Rūro regiono miesto kraštovaizdį, jo unikalų ir iššūkių kupiną potencialą.

Kompleksinis
miesto
regeneravimas
PAVYZDYS NR.2

Barselono miesto aplinkos regeneravimas Ispanija

Barselona įkvėpė pasaulį „urbanistinės akupunktūros“ arba „metastazių planavimo politikos“ strategija, pagal kurią pasitelkus viešąsias investicijas palaipsniui miestas buvo modernizuotas, tikslingai sukurtos naujos, patrauklios, moderniai sutvarkytos viešosios erdvės.

Vieta

Barcelonos miestas, Katalonijos autonominė bendruomenė, Ispanija.

Laiko periodas

1 etapas: 1979–1986 m.

2 etapas: 1987–1992 m.

Kontekstas ir iššūkiai

Pirmas etapas: 1979 – 1986 m. Šio etapo pradžia buvo pirmieji demokratiniai rinkimai po ilgo Franko diktatūros laikotarpio ir tęsėsi tol, kol miestas buvo nominuotas olimpinių žaidynių vieta.

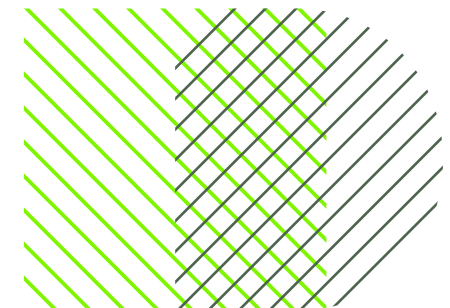
Franko režimo metu Katalonija ir buvęs respublikonų miestas nesulaukė didelio dėmesio, todėl Barcelona buvo nepaprastai blogos būklės. Dėl to atsirado politinė opozicija, kurios tikslas buvo susigrąžinti Barcelonos praeities šlovę. Architektai ir keletas intelektualų atstovų, vaidinusių pagrindinį vaidmenį protesto prieš Franką judėjime, iškilo priešakyje kaip svarbiausios vietos valdžios figūros. Ši aktyvistų grupė paragino sistemingai įgyvendinti miesto planavimo politiką, nukreiptą į kompleksinį miesto regeneravimą.

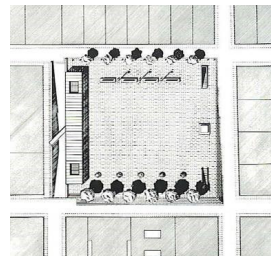
1979 m. Barcelona buvo toli gražu ne tas patrauklus turistų miestas, kurį žinome šiandien. Miestas turėjo daug socialinių ir ekonominių problemų. Beveik kiekvienoje apylinkėje gyventojai protestavo, reikalaudami sprendimų, kurie buvo ignoruojami dešimtmečiais. Miestas turėjo daug nestabilių plėtros teritorijų su savarankiškai statytais pastatais be komunikacijų; žemos kokybės miesto aplinką spekuliacinio būsto rajonuose; prastą viešosios erdvės kokybę, trūko socialinių paslaugų ir viešojo transporto. Miesto socialiniai judėjimai, išaugę iš 1960 m. susikūrusių gyventojų bendrijų, vaidino svarbų vaidmenį gerinant mikrorajonų aplinką pirmaisiais demokratinės vyriausybės metais po Franko diktatūros. Regeneravimo programos sėkmę labai skatino glaudūs ir tiesioginiai politikų, ekspertų bei gyventojų santykiai telkiant bendrai kauptas žinias, ilgus metus kovojant ir svajojant apie kitą miestą.

Regeneravimo programos tikslas

Pirmasis etapas buvo sutelktas į miesto centro ir jo apylinkių kuo greitesnį gerinimą su minimaliu biudžetu investuojant į viešą erdvę. Valdžios institucijos manė, kad tokia politika paskatins gyventojus ir įvairius suinteresuotus asmenis investuoti į savo turtą ir viešojo bei privačiojo sektorių partnerystę.

Kai Barcelona laimėjo konkursą surengti 1992 m. olimpinės žaidynes, atsirado nauja miesto politika. Darbas organizuojant tokio masto renginį buvo panaudotas kaip unikali galimybė regeneruoti miestą. Pagrindinis socialinis tikslas buvo sukurti erdviškai atvirą renginį (skirtingai nei, pavyzdžiui, Londone, kur žaidynės buvo sukonzentruotos vienoje labai saugioje vietoje) skirtingose miesto dalyse, kad ir neturtingi rajonai galėtų gauti iš to naudos pasibaigus žaidynėms. Pagrindinis erdvinis tikslas buvo sujungti miestą su jūra.

Programa

1 etapas: 1979 –1986 m.

1-asis atnaujinimo etapas buvo orientuotas į viešosios erdvės atnaujinimą ne tik istoriniame centre, bet ir degraduotose gyvenamųjų rajonų teritorijose su labai specifinėmis erdvinėmis ir socialinėmis problemomis. Gatvių ir aikščių gerinimas šiuose rajonuose suteikė viltį ir tikėjimą gyventojams dėl geresnės ateities. Barcelona inicijavo „strateginių metastazių“ politiką, kuri skatino miesto aplinkos dizainerių bendruomenės augimą. Šios strategijos tikslas ir metodologija buvo nedidelių viešųjų erdvių įrengimo projektų įgyvendinimas mikrorajonuose.

Per tą laiką metastazių strategijos dėka buvo realizuoti beveik 100 projektų beveik visose miesto vietose. Svarbūs projektai buvo parkų atnaujinimas ir apleistų gamyklų bei sandėlių transformavimas į parkus.

Šiame etape galima išskirti kelis reikšmingus projektus:

- nedidelės intervencijos: buvo sukurtos tokios aikštės kaip *Plaça del Sol Gracia*, *Plaça del Països Catalans*, geležinkelio stoties *Sants aikštė*, *Plaça del General Moragues* ir kt.
- didelės apimties žaliaji infrastruktūra: buvo įrengti nauji dideli parkai tokie kaip *Parc del Clot*, *Parc l'Espanya Industrial*, *Parc de la Creuta del Coll* ir t.t.
- didelės apimties mobilumo infrastruktūra: gatvė *Via Julia*, *Felipe II* tiltas, senamiesčio sujungimas su pakrante (*Moll de Bosch I Alsina*) ir t.t.
- gatvių dizaino gairės ir standartai, įrengimo elementų (apšvietimas, baldai, apželdinimas ir t.t.), meno darbų katalogai.

1-asis etapas pasibaigė 1986 m., kai Tarptautinis olimpinis komitetas patvirtino Barceloną 1992 m. Olimpijų žaidynių vieta.

2 etapas: 1987–1992 m.

Tai buvo miesto pasirengimo periodas vasaros Olimpijų žaidynių rengimui. Nuo 1987 m. vykdoma strateginė teritorijų planavimo politika: buvo rengiami didelio masto infrastruktūros projektai.

Šio tarptautinio masto renginio dėka Barcelonoje pavyko įgyvendinti kelis reikšmingus projektus: naują moderniausią infrastruktūros tinklą (*La Ronda*), sporto infrastruktūrą (daugiausiai *Montjuic* rajone), jachtų klubą su prieplauka apleistuose ir nenaudojamuose pramoniniuose vandens keliuose ir olimpinį kaimelį pajūryje pasinaudojant valstybiniais ir privačiais ištekliais.

Kompleksinis miesto regeneravimas Barselono miesto aplinkos regeneravimas, Ispanija

Iniciatoriai

Demokratiškai išrinkta politinė vyriausybė ir entuziastinga profesionali bei aktyvi pilietinė visuomenė.

Valdymas

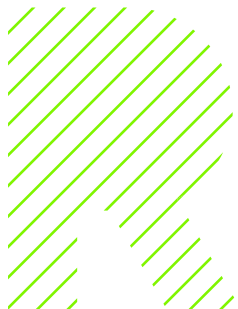
Procesui vadovavo ir jį koordinavo Barselonos miesto planavimo departamentas. Projektus kūrė tarpdalykinės privačių ir savivaldybių planuotojų, architektų, kraštovaizdžio architektų ir kitų specialistų komandos, susibūrusios pasiekti vieną tikslą. Aplinkosaugos menas turėjo svarbų vaidmenį – buvo viena pagrindinių viešosios erdvės kūrimo priemonių, o menininkai buvo sistemingai įtraukiami į procesą.

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai Regeneravimas

Dalyviai

Pirmaisiais metais bendravimas su žmonėmis buvo labai intensyvus, nes ir vadovaujantys architektai, ir darbininkai, ir gyventojai buvo seni bendraminčiai, kurie slapta gynė apylinkes Franko režimo metu. Per antrąjį laikotarpį pasirodė naujos suinteresuotos pusės: viešosios (miesto, regioninės, valstybinės), pusiau viešosios (pusiau viešosios įmonės, tokios kaip vandens, energijos tiekėjai ir kt.), privačios (investuotojai, statybų bendrovės ir kt.), kurios leido įgyvendinti didelius projektus.

Šiuo laikotarpiu sumažėjo aktyvus piliečių įsitraukimas.

Barselonos „modelis“ kaip rezultatas

Barselonos pokyčiai buvo įvertinti visame pasaulyje ir tapo žinomi kaip Barcelonos modelis.

Metastazių politika sėkmingai įgyvendinama daugelyje pasaulio miestų.

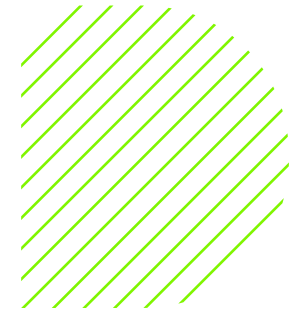
Barselonos projektai išsiskiria sumaniais ir meniškai kūrybingais urbanistinės erdvės pagrindų ir atributų dizainais.

Susidomėjimas ir dėmesys viešajai erdvei tapo įprasti daugelyje Europos miestų per pastaruosius du ar tris dešimtmečius.

Barselonoje 1-oji fazė buvo ypač sėkminga jos gyventojams, padėdama pakeisti jų mąstymą apie jų pačių ir bendrą miesto ateitį. Tai paskatino ir stimulavo nedideles investicijas ir vietinę ekonomiką.

Nors olimpinės žaidynės miestui paliko didelę skolą, jų poveikį būsimai Barcelonos plėtrai XX a. sunku pervertinti. Įgyvendinta infrastruktūra ir olimpinės žaidynės – jau nekalbant apie naujovišką miesto tapatybės antspaudą – sukūrė patrauklų klimatą tarptautinėms investicijoms ir turizmui, padidino gerovę ir ilgainiui Barcelonos vardą susiejo su miesto statybų naujovėmis.

Barselonos regeneravimo programos reikšmė

Barselonos regeneravimo programos reikšmę galima apibendrinti taip:

- socialinio aspekto kaip vieno iš miesto planavimo strategijos sluoksnių įtraukimas;
- intervencijų į viešą erdvę pasirinkimas taip pat bendradarbiaujant su gyventojais;
- metastazių metodas ir jo pasiekimai;
- kompleksinis pakrantės charakterio pakeitimas iš industrinio į gyvenamąjį ir poilsio;
- inovatyvus dizainas, dabar žinomas kaip Barcelonos mokykla;
- milžiniška įtaka kitiems miestams visame pasaulyje;
- būdas, kaip Barcelona panaudojo olimpinį žaidynių planavimą ir organizavimą miesto aplinkos regeneravimui;
- miesto rinkodaros ir prekės ženklo kūrimo reikšmė miesto plėtrai.

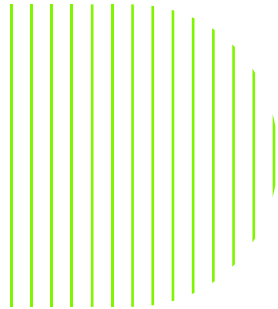
**Gamybos
vietos
pakartotinis
naudojimas**

PAVYZDYS NR.3

PHILIPS kvartalas Eindhovene, Nyderlanduose

Kai apšvietimo gamybos įmonė „Philips“ tapo pasaulinės elektronikos pramonės žaidėja, ji buvo perkelta iš Eindhoveno į savo būstinę Amsterdame, netoli Shipholio oro uosto. Vadinamieji „Strijp-R“ ir „Strijp-S“ kompleksai šiuo metu yra visiškai pertvarkomi.

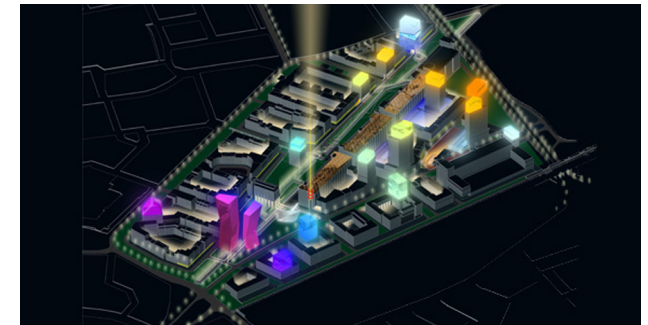

Vieta

Abi vietos yra į šiaurės vakarus nuo miesto centro. Bendrovė suteikė būstą savo darbuotojams ir sukūrė gyvenamuosius rajonus.

Strijp-R kompleksas buvo labai pramoninis, kuriame dirvožemis buvo labai užterštas. Čia suplanuotas ir įgyvendintas apgyvendinimo ir kitų funkcijų derinys, suprojektuotas kaip „kūrybingų žmonių namai“. Didelėse patalpose vietą randa mažos gamybos ir paslaugų įmonės.

Strijp-S kompleksas yra palei geležinkelio liniją. Vieta turi savo stotį, vadinamą „Eindhoven Strijp-S“. Atstumas iki centro yra apie 1,5 km. Tai yra viešai geriausiai prieinama naujosios plėtros zona Eindhovene.

Projektų kontekstas ir tikslai

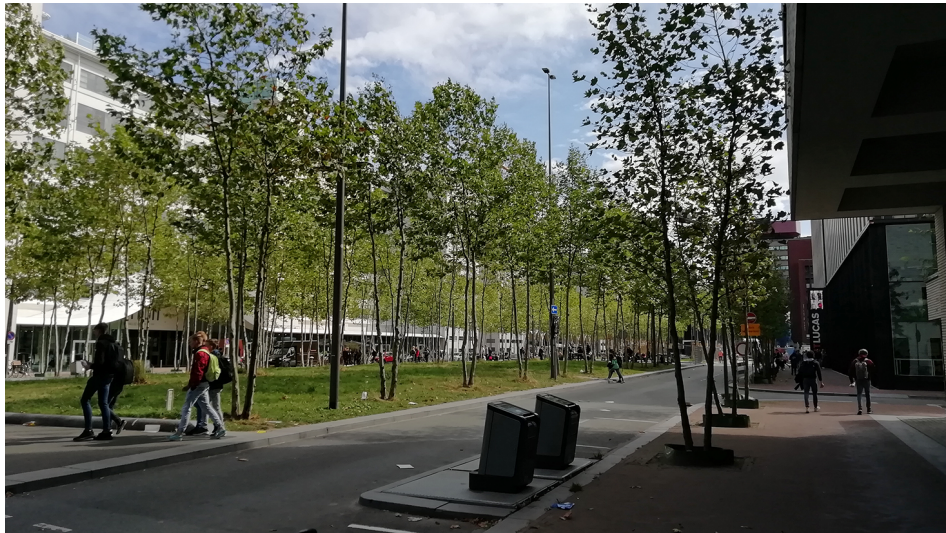
Strijp-R buvo mišri teritorija, tarp jų, gyvenamasis plotas, vadinamasis „Drents Dorp“. Šioje vietoje buvo gaminamos klasikinių televizorių kineskopų lempos, o tai yra labai aplinką teršiantis procesas. Dėl sukurtų naujų technologijų kitose vietose, gamybos vieta buvo pakeista. Projekto tikslas buvo sukurti mišrią gyvenamąją ir darbo teritoriją, tarp jų gamybos, kur nebūtų teršiama aplinka.

Strijp-S (27 ha) buvo tankiai apstatytas masyviais pramoniniais pastatais. „Philips“ 2004 m. pardavė „Strijp-S“ įmonei „Park Strijp Beheer“. Pastatai, kuriuos vis dar naudojo „Philips“, buvo nuomojami. Nuo 2006 m. „Strijp-S“ renovacija tapo labai rimtu planu. Pirmieji pastatai buvo nugriauti. Teritorijoje atsirado naujų veiklų, ypač kūrybinių industrijų ir kasmetinė olandų dizaino savaitė. „Strijp-S“ tikslas buvo sukurti naują Eindhoveno centrą remiantis kūrybinėmis industrijomis, sumaniu valdymu ir intelektualia miesto gyvenimu.

Projekto rengimo principas buvo: „statyba ne tokia svarbi kaip bendruomenės kūrimas“. Pastatai komplekse yra nuomojami laikinai bent 10 metų, tokiu būdu į bendruomenę gali patekti daugiau pradedančiųjų („start-up“) įmonių.

„Strijp-S“ siekia tapti jungtimi tarp Eindhoveno aukštųjų technologijų universiteto (technologijų) ir Eindhoveno technikos universiteto (žinių). Svarbiausias tikslas yra tapti tokiu kūrybinių technologijų centru, kaip Taipėjus, Helsinkis ar Silicio slėnis JAV.

Gamybos vietos pakartotinis naudojimas PHILIPS kvartalas Eindhovene, Nyderlanduose

Programa

Strijp-R projektas numato:

- išsaugoti dvi dideles mažoms įmonėms skirtas gamybos sales;
- atnaujinti esančius „kaimus“ „Drents Dorp“ ir „Philips Dorp“, ypatingą dėmesį skiriant saugios ir patrauklios viešosios erdvės kūrimui;
- kompleksiškai įtraukti teritorijos gyventojus į valdymą, ieškant naujų bendro valdymo modelių;
- sukurti naujų būstų grupes, atsižvelgiant į „kaimo“ mastą, esamų pastatų architektūrą ir medžiagas.

Strijp-S projekto trukmė numatyta iki 2030 m.:

- Sukurti naujas darbo vietas 90 000 m² plote;
- Pastatyti 2 500–3 000 būstų;
- Sukurti erdves socialinėms ir kultūrinėms paslaugoms 60 000 m² plote;
- Pastatyti automobilių stovėjimo aikštes 5 000 automobilių;
- Skatinti tinklų kūrimo kultūrą plėtojant tokius tinklo įrankius kaip „Mobility-S“, „Energetika“, „Apšvietimas“, GPS ir kt.

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai Regeneravimas

Iniciatoriai

Strijp-R projektas

2005 m. žemės sklypus (18 ha) nusipirko investicinė įmonė „AMVEST“.

Strijp-S projektas

Eindhoveno savivaldybė ir statybų bei investicijų įmonė „KVWS“ įsteigė viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę (VPSP) „Park Strijp Beheer“. Ši VPSP įmonė įsigijo turtą ir perėmė proceso kontrolę.

Vadyba ir suinteresuotosios pusės

Strijp-R

„AMVEST“ užtikrina valdymą. Kad galėtų valdyti gamybinės halės, naujasis savininkas tapo valdybos nariu.

Gyvenamuosius rajonus valdo savivaldybės organizacija „Woonbedrijf“, pagrindinė suinteresuotoji pusė. „Woonbedrijf“ misija yra užtikrinti namų, butų nuomą ir pardavimą.

Strijp-S

„Park Strijp Beheer“ atlieka kasdienį valdymą. Pagrindinės suinteresuotosios pusės yra: „Stichting Trudo“ (būstų asociacija Eindhovene), „Woonbedrijf“ (būstai), „KVWS“ ir „De Koning Investments“.

Projekto reikšmė

Strijp-R

Vietovė tapo ramia, bet gyvybinga vieta, svarbia darbo ir poilsio vieta apylinkėje. Gamybos halėse, be mažoms įmonėms skirtų patalpų, taip pat yra restoranas ir kelios parduotuvės. Būsto politika orientuota į socialinės įvairovės kūrimą, kad skirtingo pajamų lygio ir amžiaus grupių žmonės galėtų gyventi kartu.

Strijp-S

Iš aptvertos aikštės „Philips“ kvartalas tapo atvira viešąja erdve su daugybe naujų veiklų.

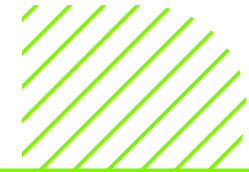
Visas plotas (90 000 m²) yra išnuomotas maždaug 700 įmonių, pradedant mažomis įmonėmis ir baigiant tokiomis įmonėmis kaip „Bosch“ ir „Amazon“. Sėkmingas pavyzdys yra „Office-S“ valdymo modelis. Patalpos išnuomojamos ne pagal plotą, o siūlomos kaip paslaugų paketai. „Office-S“ vadovas kasdien bendrauja su savo nuomininkais, sukuria pasitikėjimo atmosferą. Šis modelis atrodo gana patrauklus potencialiems klientams.

Sukurta inovatyvi užteršto dirvožemio valymo technologija, pagal kurią kartu gaminama ir elektra. Kitas būdas yra kompleksiniai IT sprendimai, leidžiantys gyventojams ir vartotojams naudotis įvairiomis paslaugomis, tokiomis kaip rezervacija, automobilių stovėjimo aikštelės, energijos vartojimo mažinimas ir kt.

Projekto pranašumas yra būstų programa. Potencialiems nuomininkams buvo suteikta galimybė išsakyti savo norus prieš pradedant statybas. Tai suteikė viešumą ir užtikrino įsitraukimą dar projektavimo etape. 75 % „Space-S“ butų buvo rezervuoti dar nebaigus statybų.

Pirmuosiuose pastatų aukštuose teikiamos įvairios paslaugos, kurios kartu su kokybiškai prižiūrima viešąja erdve sukuria gyvybingos aplinkos atmosferą. Pridėtinė projekto vertė yra gamybos pastatų išsaugojimas ir atnaujinimas.

Rezultatai ir projektų svarba

Dalyvių įgyta patirtis projekte

AMVEST

Raktiniai žodžiai įgyvendinant regeneravimo projektą yra tapatybė, lankstumas ir atvirumas potencialiems klientams. Svarbu yra:

- būti lankstiems planuojant ir nenustatyti būsimų funkcijų;
- išnaudoti vietos istoriją ir tapatybę, įtvirtinant jas erdvinėje koncepcijoje;
- asmeninis potencialių klientų aptarnavimas, kuriuo užtikrinamas sėkmingas bendravimas ir teigiamas poveikis projekto rezultatams;
- atvirumas visoms suinteresuotosioms pusėms, neteikiant pirmenybės konkrečioms tikslinėms grupėms.

Woonbedrijf

- svarbu bendrauti kliento lygyje;
- užtikrinti gyventojų dalyvavimą visuose regeneravimo procesuose, tarp jų ir valdyme. Projekto, kuriame aktyviai dalyvauja visuomenė, plėtra ne visada yra brangesnė už projektą, kuriame visuomenė nedalyvauja.

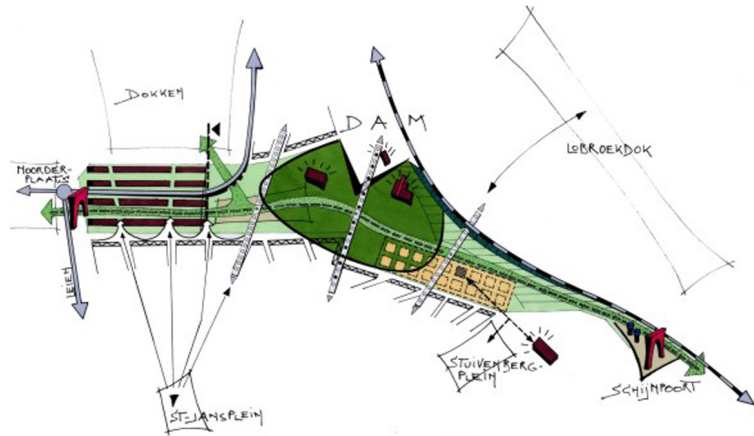
Park Strijp Beheer & Office-S

- Laikinas naudojimas padeda geriau nustatyti įvairių funkcijų „išdėstymą“, leidžia jas įgyvendinti netgi tais atvejais, kai jos neatitinka tiksliai plano.
- Taikant kiekybinius rodiklius reikia turėti ateities viziją, pavyzdžiui, jei ateityje tam tikra viešoji vieta galėtų be automobilių, tai reikėtų, kad dabar galima planuoti mažesnes mašinų stovėjimo aikšteles.

Revitalizacija

**Geležinkelio
teritorijos
pakartotinis
naudojimas**

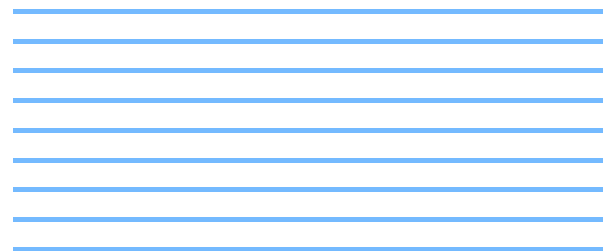
PAVYZDYS _NR.4

SPOOR NOORD

Šiaurės geležinkelis

Antverpenas, Belgija

SPOOR NOORD projektas yra nenaudojamos geležinkelio infrastruktūros atnaujinimo programa, pagal kurią buvo numatyta sukurti poilsio parką ir pakartotinai sujungti mikrorajonus Antverpeno centre. Teritorijoje yra 29 hektarai. Vietoj to, kad atnaujintų 6 hektarais mažiau ploto biurams ir butams Belgijos geležinkelio įmonė didžiąją dalį šio ploto nemokamai suteikė Antverpeno miestui.

Vieta

SPOOR NOORD yra miesto šiaurinėje dalyje, netoli Eilandjes dokų. Buvusios Belgijos geležinkelio įmonės „NMBS“ kiamas ir techninės priežiūros depo sudarė erdvinę kliūtį tarp Stuivenbergo („Stuivenberg“, Sefhuko („Seefhoek“) ir Damo („Dam“) užtvankų. Tai buvo dalis geležinkelio linijos aplink XIX a. miestą.

Kontekstas ir iššūkiai

Perkėlus Antverpeno uostą į šiaurinę miesto dalį ir „NMBS“ nusprendus nuosavybės nebenaudoti geležinkelio reikmėms, SPOOR NOORD teritorijoje tapo įmanoma stiprinti urbanistinį charakterį.

Tiek Stuivenberge, tiek Sefhuke yra gyvenamųjų rajonų, kuriuose socialinis profilis yra nevienalytis: imigrantų bendruomenė, palyginti nedaug Belgijos piliečių ir didelė gyventojų kaita. Gyventojų tankis yra keturis kartus didesnis negu kitose miesto dalyse, kur tankis yra daugiau kaip 2 200 gyventojų 1 km². Be to, Damo rajonas neteko 70% savo gyventojų dėl uosto plėtros į šiaurę per pastaruosius 70 metų.

SPOOR NOORD yra nenaudojama buvusi gamyklos teritorija, kuri anksčiau buvo naudojama tik vienam tikslui. Tai tapo nenugalima kliūtimi. Remiantis vietinių gyventojų apklausa, svarbiausiais revitalizacijos proceso prioritetais buvo pripažinta žaliaji infrastruktūra ir kokybiška, gerai apšviesta viešoji erdvė.

Projekto tikslai

Savivaldybė siekė pritraukti investicijas į gyvenamąjį ir komercinį naudojimą bei užtikrinti visuomenės paramą revitalizacijos procesui. SPOOR NOORD pranašumas buvo didelis viešam naudojimui skirtas viešųjų erdvių plotas. Sprendimas SPOOR NOORD centre sukurti ekonomiškai perspektyvų miesto kraštovaizdžio parką, kuris veiktų kaip apylinkių socialinė erdvė, tapo naujos plėtros varomoji jėga ir platesnio regeneravimo proceso pradžia.

Tokio masto viešosios erdvės pertvarkymas į parką tankiai užstatytoje miesto vietoje suteikė unikalią galimybę atnaujinti ryšį su apylinkėmis pasitelkus žaliąją infrastruktūrą. Tai buvo iššūkis projekto iniciatoriams, nes reikėjo sutvarkyti didelius dirvožemio plotus (bendras sanavimo metu pakeistas dirvožemio kiekis buvo apie 100 000 m³), o rajono gyventojai iš pradžių buvo skeptiškai nusiteikę dėl parko rengimo naudingumo.

Vakarinei SPOOR NOORD teritorijos daliai buvo nuspręsta pritraukti investicijas biurų ir būsto kompleksui sukurti.

Pagrindiniais principais buvo nustatyti socialinių ir ekonominių teritorijos savybių gerinimas, bendradarbiavimas su suinteresuotosiomis pusėmis ir efektyvi daugiapakopė finansavimo strategija.

Programa

Buvo nustatyti šie pagrindiniai SPOOR NOORD revitalizacijos programos uždaviniai:

- pagerėjęs miesto įvaizdis;
- aktyvus dalyvavimas ir pagerinta socialinė komunikacija;
- mažesnio tankio plėtra;
- prieinama viešoji erdvė ir pagerinta infrastruktūra;
- nuosavybės ir žemės vertės padidėjimas;
- geresnis pasiekiamumas ir visuomeninio transporto užtikrinimas;
- intensyvus bendradarbiavimas su pagrindiniu dalyviu – valstybine geležinkelio įmone.

Programos uždavinių pasiekimą užtikrino susitarimas, kurį pasirašė visos svarbiausios dalyvaujančios pusės.

SPOOR NOORD erdvės programą sudarė trys dalys:

- apylinkių lygio poilsio parkas;
- esamų ir vertingų pastatų pakartotinis panaudojimas poilsio ir kultūros reikmėms;
- biurų ir butų klasterio plėtra.

Pasiūlytas sprendimas atnauja ekologines ir socialines jungtis tarp trijų rajonų – Damo, Stuivenbergo ir Sefhuko, kuriuos anksčiau skyrė geležinkelio teritorija.

Parko SPOOR NOORD pagrindinis bruožas yra jo mastas ir veiklų įvairovė. Kompozicijos pagrindą sudaro dideli žolynai ir juose įrengti takai, sujungiantys rajonus tarpusavyje ir su parku. Vietos įvairioms formalioms ir neformalioms socialinėms veikloms suplanuotos keliuose parkuose, sporto

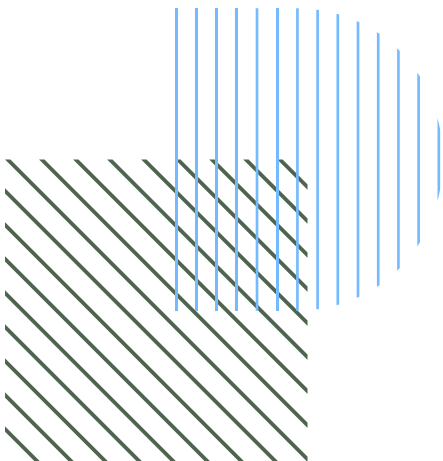
aikštelėse ir išsaugotuose miško želdiniuose. Išsaugotos ir atnaujintos geležinkelio pastatų konstrukcijos yra erdvės akcentai.

Parkui parengtas valdymo planas, kuriame numatytos priežiūros priemonės (gamtos priežiūra, atliekų tvarkymas, kelių valymas, grafiti valymas), kontrolės priemonės bei sporto ir kultūros renginių organizavimas parke.

Parengtas ir naujas SPOOR NOORD teritorijos planas, kuriame yra ir teritorijos už parko ribų. Plano pagrindas – naudojimo įvairiapusiškumas. Plane numatyta sukurti švietimo klasterį, didelių renginių vietas, garinės pirties kompleksą, įvairios paskirties sporto sales ir kitoms veikloms pritaikytus angarus, naują Lobruko („Lobroek“) krantinės panaudojimą ir šiaurės–pietų geležinkelio jungtį.

Planavimo periodas, kai buvo atliekama analizė, diskusijos, planavimo renginiai, teritorijos parengimas, regeneracijos darbai, truko 7 metus. Konsultuojantis su apylinkių gyventojais buvo priimti ir įtraukti į planavimo procesą keletas svarbių sprendimų.

Techninis programos įgyvendinimas prasidėjo kelių pradinų dokumentų rengimu. Tai truko tris mėnesius. Tada vyko svarstymai mieste dalyvaujant ir visuomenei. Po to buvo pabaigti aplinkos tyrinėjimai dėl pasiekiamumo, mobilumo ir specialių reikalavimų. Buvo parengta ir koncepcinė schema. Šių priemonių visuma sudarė pagrindą tarptautiniam idėjų konkursui, siekiant atrinkti projekto komandą. Po konkurso buvo pasirinkta projektavimo komanda ir pasirašyta sutartis su „NMBS“.

Iniciatoriai

Savivaldybė ir apylinkių nevyriausybines organizacijos. Iš pradžių miesto parengti pasiūlymai skyrėsi nuo vietinių gyventojų pageidavimų. Vėliau buvo pasiektas susitarimas – poilsio parko kūrimas. Projekto vadybą užtikrino miesto plėtros departamento nepriklausoma planavimo tarnyba „Planningscel“.

Svarbiausios dalyvaujančios pusės SPOOR NOORD teritorijos atnaujinime yra Antverpeno savivaldybė, kurią atstovauja „Stadsontwikkeling Planningscel“, buvęs teritorijos savininkas „NMBS“, ir apylinkių bendruomenės.

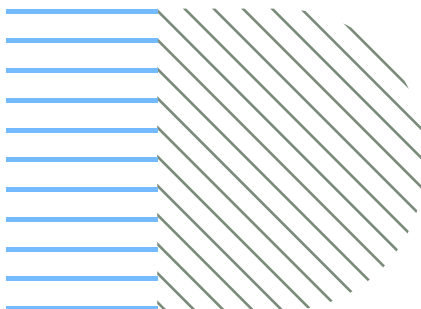
Valdymas

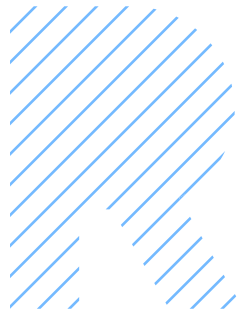
„Planningscel“ valdė visą planavimo ir įgyvendinimo procesą. Buvusių geležinkelio linijų pritaikymas kitai paskirčiai vyko pagal privačios ir viešosios partnerystės modelį, kurį remia Europos Regioninės plėtros fondo (ERAF) 2-ojo tikslo programa.

Siekiant pagerinti ir toliau vystyti revitalizacijos programą ir su tuo susijusį įgyvendinimo procesą, buvo taikomi trys pagrindiniai vertinimo šaltiniai:

- visuomenės atsiliepimai;
- finansavimo institucijų (Europos ir federacinio lygio) išorinis įvertinimas;
- universitetuose atlikti akademiniai tyrimai.

Projektavimo komandą sudarė „Planningscel“ ir nugalėjęs architektų biuras „Studio Associato Bernardo Secchi Paola Vigano“ iš Milano, Italijos.

Rezultatas ir projektų svarba

SPOOR NOORD tapo sėkmės istorija jau pačioje pradžioje. Teritorija iš erdvės barjero tapo tiek jungiančiu viešosios erdvės struktūros elementu, tiek patrauklia poilsio vieta miesto mastu.

Pagrindinė revitalizacijos nauda:

- didesnis želdinių ir viešosios erdvės plotas;
- stipresnė socialinė sąveika ir socialinė įtrauktis;
- sukurta gerai prieinama žaliaji erdvė;
- pagerinta oro kokybė;
- stipresnis bendruomenių priklausomybės jausmas;
- pagerintas miesto aplinkos įvaizdis.

Įgyta patirtis, „Planningscel“ (H. De Wever)

Antverpeno patirtis SPOOR NOORD ir apylinkių revitalizacija leido iškristalizuoti kelis išmokus principus, tarp jų ir šiuos:

- sunku įtraukti tautinių mažumų atstovus aktyviai dalyvauti procesuose, o tai apsunkina kultūrinių skirtumų problemos sprendimą;
- išorinių finansinių institucijų reikalavimai gali neatitikti vietinių tikslų. Dėl to dirbama chameleono principu, kai tikslai keičiasi priklausomai nuo prieinamo finansavimo;
- labai sunku išspręsti problemas, susijusias su nusikalstamumu, narkomanija ir prostitucija. Jos kartais tiesiog persikelia į kitą miesto dalį;
- naujoviškos bendruomenių įtraukimo formos, suteikusias individams galimybę dalyvauti įvairiais būdais (tarp jų, informacija, įtraukimas, agitavimas) davė akivaizdžių išmatuojamų rezultatų bendruomenėms;
- bendradarbiavimas su mokslo įstaigomis padėjo sistemingai analizuojant, stebint, įvertinant problemines zonas;
- galima pasinaudoti ES fondais (ERAF, URBAN, INTERREG ir kt.) neatsisakant vietos poreikių ir tikslų;
- GIS naudojimas padeda savivaldybės padaliniams bendradarbiauti ir padeda planuoti renginius visame mieste.

Parko SPOOR NOORD pasiekimai ilgalaikėje perspektyvoje susiję su vietinės bendruomenės parama. Įvairių renginių, tokių kaip kultūrinių išvykų, švenčių šventimo kartu, sporto renginių, žygių ir kt. Organizavimas pasirodė labai efektyvus būdas. Tai mobilizavo vietinių gyventojų entuziazmą ir leido jiems pasijausti daugiakultūrės bendruomenės dalimi. Stipraus priklausomybės jausmo sukūrimas tapo svarbiu plėtrą skatinusiu veiksmu ir projekto sėkmės raktu.

**Geležinkelio
teritorijos
pakartotinis
naudojimas**

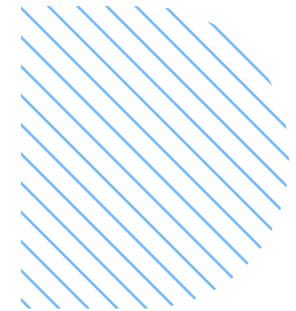
PAVYZDYS _NR.5

SPOORZONE geležinkelio zona Tilburge, Nyderlanduose

SPOORZONE yra buvęs skirstymo kiemas ir dirbtuvės. Plotas yra 75 ha, ilgis 1,5 km į vakarus, sudarytas iš trijų dalių: buvusios „Van Gend & Loos“ teritorijos, Nyderlandų geležinkelio kompanijos „NS“ („Nederlandse Spoorwegen“) teritorijos vakarinės dalies ir buvusių „NS“ dirbtuvių teritorijos. Dabar tai yra miesto kultūrinio istorinio paveldo dalis.

Vieta

Iki 2013 m. aptverta SPOORZONE teritorija sudarė barjerą pačiame miesto viduryje, atimdama iš Tilburgo šiaurinių apylinkių gyventojų tiesioginę jungtį su miesto centru. Mobilumo požiūriu buvimas šalia geležinkelio stoties reiškė A kategoriją, o tai reikštų geras galimybes naudotis viešuoju transportu.

Kontekstas ir iššūkiai

Kai didžioji dalis SPOORZONE kiemų ir pastatų buvo palikti, Tilburgo savivaldybė pradėjo derybas su Nyderlandų geležinkelio įmone „NS“. Savivaldybė nustatė šią „NS“ teritoriją kaip strategiškai reikšmingą, manydama, kad erdvinei kliūčiai miesto centre reikėtų tapti atvirai, kad vieta turėtų tapti gyvybinga susitikimų ir darbo vieta geležinkelio stoties apylinkėse. Teritorija turėtų būti jungtis tarp Tilburgo centro ir mikrorajonų miesto šiaurėje. 2009 m. savivaldybė nupirko teritoriją iš „NS“.

Programa

Teritorijos revitalizacijos programoje buvo trumpalaikiai ir ilgalaikiai tikslai, prie kurių buvo priderinti plėtros instrumentai.

Trumpalaikėje programoje buvo numatytas pastatų konservavimas. Pagal galimybes nuspręsta naudoti laikinus instrumentus ir išnuomoti pastatus suinteresuotoms įmonėms pagal specialias sąlygas.

Ilgalaikėje programoje buvo numatyta:

- Sukurti viešąją erdvę tarp populiarių ikoninių pastatų, aktyviai ir viešai naudoti pastatų pirmuosius aukštus, suteikti pirmenybę pėstiesiems ir dviratininkams;
- Numatyti būstus įvairių pajamų, amžiaus ir šeimos sudėties visuomenės grupėms, sudaryti naują miesto būstų tipologiją, įvesti bendros nuosavybės formatą;
- Užtikrinti darbo aplinkos daugialypiškumą, įvertinant vietos kiekio poreikį mažoms naujoms „start-up“ įmonėms, vidutinio dydžio kompanijoms ir didelėms kompanijoms.
- Sukurti mokslo laboratorijas („mindlab“) (50 000 m²) – siekiant tikslingo bendradarbiavimo tarp įvairių sričių iš švietimo įmonių;
- Plėsti kultūros klasterį (25 000 m²) pradedant derybas dėl aukštosios mokyklos pritraukimo į šią teritoriją, pastatyti biblioteką, pasirūpinti paramos priemonėmis verslumui skatinti, sudaryti seminarų programą vaikams ir žmonėms su psichine negalia, įrengti teatro patalpas;
- Užtikrinti poilsio ir maitinimo galimybes (15 000 m²) – sudaryti sąlygas kurtis kavinėms, restoranams, koncertų salei ir diskotekai.

Valdymas ir dalyviai

Tilburgo savivaldybės teritorijos plėtros departamento ir „VolkerWessels“ investicijų grupės VPSP bendra įmonė. Specialiais atvejais buvo pakviesti kiti vystytojai, pavyzdžiui, Šiaurės Brabanto provincija bibliotekai kurti buvusioje Lokomotyvų halėje, Prekybos kamera pastate 88, kuriame įsikūrė mažos ir vidutinės įmonės, Tilburgo universiteto „Fontys-ROC“ Spaudos grupės Žinių laboratorijai (pradedant nuo 2020 m.).

Rezultatai ir projektų svarba

Sukurta sėkmingas teritorijos laikino naudojimo modelis.

Buvo pašalinta erdvinė kliūtis sujungiant šiaurinę dalį su centru.

Naujoji biblioteka buvusioje Lokomotyvų remonto salėje tampa stipriu traukos centru, pritraukia lankytojus į šią vietą iš įvairių socialinių grupių.

Sukurta potencialas daugeliui jaunimui skirtų iniciatyvų.

SPOORZONE projekto įgyta patirtis

Rekomenduojama:

- Pirmas būtinas žingsnis – atnaujinti vietos tapatybę ir investuoti į pagrindinę infrastruktūrą, pavyzdžiui, kelių ir viešųjų vietų įrengimo atnaujinimą. Šios išlaidos turi būti įtrauktos į plėtros planą.
- Savivaldybė turi įsitikinti, kad turi pakankamai įtakos atitinkamos teritorijos plėtrai užtikrinti. To galima pasiekti išsaugant nuosavybės teisę į žemę ir palaipsniui ją parduodant, nes kitų suinteresuotųjų grupių interesai ne visada sutampa su savivaldybės tikslais.
- Pageidautina pritraukti strateginius partnerius į plėtojamą teritoriją, pavyzdžiui bibliotekas arba švietimo įstaigas. Tai yra vietos vystymosi ambasadoriai.

Nerekomenduojama:

- Sudaryti ilgalaikę sutartį su vystytoju remiantis teritorijos planavimo dokumentais. Tai apriboja savivaldybės kaip viešojo partnerio galimybę veikti tais atvejais, kai įvairių dalyvaujančių partnerių situacijos suvokimas keičiasi.

Geležinkelio teritorijos pakartotinis naudojimas
 PARK AM GLEISDREIECK, parkas prie bėgių trikampio, Berlynas, Vokietija

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
 Revitalizacija

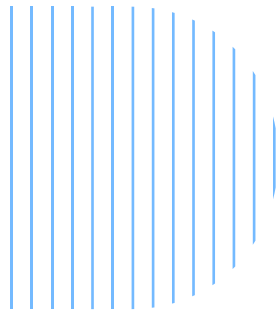
Geležinkelio
 teritorijos
 pakartotinis
 naudojimas

PAVYZDYS _NR.6

PARK AM GLEISDREIECK parkas prie bėgių trikampio Berlynas, Vokietija

Plotas 26 ha, sudarytas iš dviejų dalių – rytų ir vakarų parko („Ostpark“, „Westpark“). Parkas atliekomis užterštoje teritorijoje ir tapo mėgiama berlyniečių ir miesto svečių poilsio vieta.

Vieta

Netoli Potsdamo aikštės, Landvero kanalo kairioje pakrantėje. Plati trikampė atliekų aikštė anksčiau atskyrė Krocbergo rajoną rytuose nuo Šionbergo rajono vakaruose. Žinomas kaip „Gleisdreieck“, tai reiškia „bėgių trikampis“, kurį XIX a. sudarė besikryžiuojančios geležinkelio linijos.

Kontekstas ir iššūkiai

Nuo 1874 m. iki sunaikinimo Antrojo pasaulinio karo metu ši teritorija buvo naudojama kaip krovinių ir pašto geležinkelis bei jungtis tarp Anhalto ir Potsdamo stočių. Keleivių ir krovinių vežimo geležinkeliu paslaugos čia buvo nutrauktos po 1945 m. ir tik miesto elektriniai traukiniai bei metro toliau važiavo per buusias geležinkelio dirbtuves, kurios pamažu tapo užterštomis teritorijomis. Nuo praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio buvo kuriami įvairūs planai, pradedant būsto statybomis ir baigiant greitkelių jungtimis. Tačiau apylinkių gyventojai, laikę tai idealia poilsio vieta, blokavo statybos planus. 1997 m. Berlyno savivaldybė nusprendė šią teritoriją paversti parku.

Projekto tikslai

Berlyno gyventojų norai ir idėjos nuo pat pradžių buvo įtraukiami į parko planavimą ir kūrimą. Intensyvus keitimasis nuomonėmis ir idėjomis su būsimaisiais vartotojais vyko įvairiais būdais, pavyzdžiui, apklausiant namų ūkius dėl parko naudojimo, organizuojant tiesioginius pokalbius ir rengiant įvairius renginius gyventojams.

Parko kompozicinio sprendimo pagrindas yra idėja apie „dviejų greičių“ parką visiems jo naudotojams. Aktyvieji parko naudotojai gali mėgautis įvairiomis sporto veiklomis, naudotis įvairia infrastruktūra, pavyzdžiui, riedlenčių parku, plačiais asfalto keliukais ir žaliosiomis zonomis. Kartu buvo atsižvelgta į daugelio parko naudotojų pageidavimą, kad būtų ramu ir tylu, kad būtų galima ilsėtis ir mėgautis gamta.

Programa

Parkas yra šiaurės–pietų žaliojo koridoriaus dalis ir sujungia zoologijos sodą, Henrietės Hercos parką ir Tilia–Duro parką šiaurėje su besiribojančiu Flašenhalsės, Šionebergo bei Pietų Gelandės parku. Sukūrus parką dešimtmečius buvusi atskirta teritorija suvienijo Potsdamo aikštės pietinę dalį su Krocbergu ir Šionbergu.

Pirmoji užduotis buvo pirmosios pakopos sanavimas – išvalyti užžėlusią teritoriją nuo krūmų ir atliekų. Reikėjo sukurti vietas važiuoti dviračiais, čiuožinėti, sporto žaidimams, tylias vietas daržininkystei, bendruomenės daržams, tango šokiams, susitikimo vietoms, piknikams ir poilsio vietoms, išsaugant unikalią ekologinę įvairovę, kuri buvo pagerėjusi, kai teritorija buvo apleista.

Palaikymo ir plėtros renginių pagrindinis tikslas buvo ir tebėra suderinti gamtosaugos problemas su poilsio galimybėmis parke.

Iniciatoriai

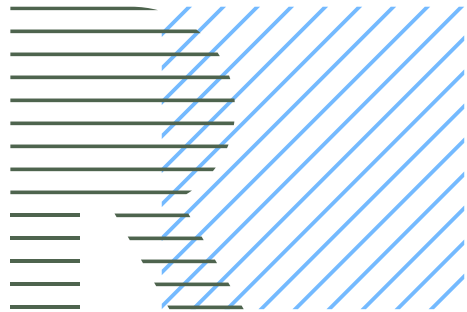
Berlyno savivaldybė ir vietinės bendruomenės.

Valdymas

„Grün Berlin GmbH“, privati pelno nesiekianti įmonė šiuo pavadinimu veikianti nuo 1996 m. Berlyno savivaldybė yra vienintelis šios įmonės akcininkas.

Projekto vadovybė bendradarbiauja su suinteresuotosiomis institucijomis, pavyzdžiui netoliese esančiu Geležinkelio muziejumi ir įvairiomis organizacijomis.

Rezultatai ir projektų svarba

AM GLEISDREIECK parko projektas yra sėkmės istorija nuo pat jo pradžios. Iš uždaros erdvinės kliūties parkas tapo jungiančiu elementu šioje miesto dalyje ir pritraukia lankytojus iš viso miesto. Aktyviai veikia vietinės visuomeninės organizacijos, pavyzdžiui, tarpkultūrinis centras Rozenduftgarteno parke.

Projektas skatino:

- miesto aplinkos įvaizdžio gerinimą;
- socialinę įtrauktį ir sąveiką;
- prieinamos žaliosios infrastruktūros sukūrimą;
- Berlyno žaliojo koridoriaus sistemos įtvirtinimą;
- oro kokybės gerėjimą.

Geležinkelio teritorijos pakartotinis naudojimas
PARC DEL CLOT, Kloto apylinkės parkas, Barselona, Ispanija

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Revitalizacija

PARC DEL CLOT Kloto apylinkės parkas Barselona, Ispanija

Plotas 3,5 ha, sukurtas buvusioje Ispanijos geležinkelio įmonės „RENFE“ teritorijoje. Parką sudaro dvi pastebimai atskirtos erdvės: urbanistinė (promenada ir aikštė) ir kraštovaizdinė (kalva ir želdiniai). Pagrindiniai erdviniai elementai yra į reljefą įterptas amfiteatras ir aukšta žalia kalva. Parkas yra geras Barselonos miesto aplinkos politikos „strateginių metastazių“ pavyzdys (žr. 2 pavyzdį).

Kloto parką 1985 ir 1986 m. sukūrė pagal architektų Dani Freijo (*Dani Freixes*) ir Vičente Miranda (*Vicente Miranda*) projektą ir atidarė 1986 m.

Vieta turi turtingą istoriją. Tai yra geras pavyzdys, kaip gali keistis teritorijos naudojimas skirtingais laikotarpiais keičiantis socialinėms bei ekonominėms santvarkoms.

Vieta

Kloto parkas yra tankiai apgyvendintame istoriniame Sanmarti (*Sant Martí*) rajone tarp savivaldybės pastato ir turgaus. *El Clot* yra viena seniausių Sanmarti dalių tarp dviejų transporto infrastruktūros objektų – *La Meridiana* ir *Gran Via*. Viduramžiais vadino *Clotum Melis* arba *Clot de la Mel* – slėnio malūnas, nes čia maždaug X a. buvo pastatytas irigacijos kanalas (*Rec Comtal*), nuo XIX a. atsirado vandens malūnas. Beveik 1000 metų čia klestėjo žemės ūkis ir buvo statomos vilos. Iki mūsų laikų išliko viduramžių bokštai *Torre del Fang* ir *Torre Sant Joan*. Industrializmo epochoje čia vystėsi tekstilės pramonė, bet bokšte *Torre del Fang* buvo įrengta plytų gamykla. *El Clot* rajonas tapo svarbiu darbininkų rajonu, kuriame gyveno dažniausiai atvykusieji iš visos Katalonijos.

XIX a. atsiradus geležinkeliui čia buvo pastatyta „RENFE“ gamykla, kurioje buvo statomi ir remontuojami traukiniai. Uždarius gamyklą, ją 1972 m. nupirko Barselonos savivaldybė.

Kontekstas ir iššūkiai

Geležinkelio linijos ir gamykla daugiau negu šimtmetį sudarė erdvinę ribą Sanmarti rajone, atskirdama du rajono centrus: turgų ir rotušę. Sukūrus parką jie buvo sujungti kuriant sąsają tarp *Meridiana* aveniu ir *Gran Via de les Corts Catalanes* gatvės.

Viena svarbiausių naujųjų viešųjų erdvių kūrimo strategijų, tapusių pavyzdžiu kitiems Europos miestams, rėmėsi 1976 m. bendrojo Barselonos plano reikalavimais. Pagal jį buvo nustatyta, kad buvusios gamyklos žemės turi būti perduotos viešajam naudojimui.

Uždarius senąsias skerdyklas, gamyklas, dirbtuves, karjerus, geležinkelio objektus buvo atlaisvinta erdvė, kurioje tankiai apstatytame mieste buvo galima sukurti viešąją erdvę. Dažnai projektuose buvo numatyta išsaugoti gamyklos pastatus arba jų dalis ir iš dalies panaudoti visuomeninių įstaigų, tokių kaip bibliotekų perkėlimui. Svarbus pramoninio paveldo pritaikymo aspektas buvo šių architektūros elementų, kaip istorijos paveldo išsaugojimas.

Projekto tikslai

Projekto tikslas sukurti žalias teritorijas tankiai apgyvendintame rajone, sukurti daugiafunkcinę viešąją erdvę rajone ir atnaujinti jungtis tarp įvairių rajono dalių. Sprendimu išsaugoti buvusių gamyklų likučius ir panaudoti modernų aplinkos meną buvo siekiama išsaugoti kultūros vertybes ateities kartoms.

Geležinkelio teritorijos pakartotinis naudojimas
PARC DEL CLOT, Klotų apylinkės parkas, Barselona, Ispanija

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Revitalizacija

Programa

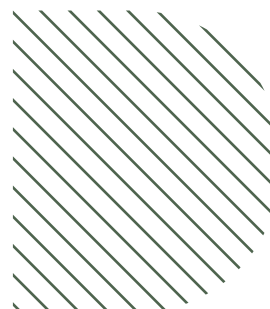
Neaišku, ar programą nustatė miesto valdžia, rajono taryba, gyventojai, projektuotojų komanda ar keli dalyviai kartu. Kadangi šiame periode gyventojai ir NVO aktyviai bendradarbiavo, galima manyti, kad vietiniai gyventojai buvo įtraukti į programos rengimą, ypač kalbant apie ateities galimybes parke.

Iniciatoriai

Pagrindiniai suinteresuoti asmenys buvo Barselonos miesto taryba, miesto planavimo departamentas ir Sanmarti rajono taryba, rajono gyventojai: tiek gyventojų organizacijos, tiek individualūs asmenys.

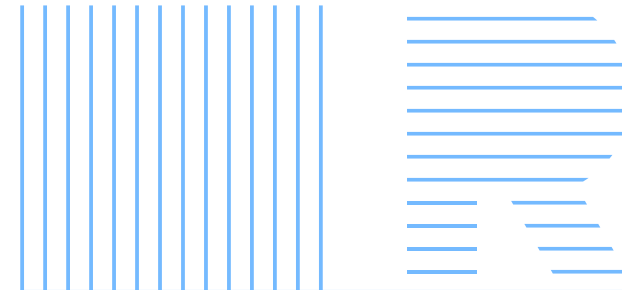
Valdymas

Procesą valdė ir koordinavo Barselonos miesto planavimo departamentas. Projektus parengė tarpdisciplinės privačių ir savivaldybės planuotojų, architektų, kraštovaizdžio architektų ir kitų specialistų komandos, dirbusios kartu vieninam tikslui pasiekti. Aplinkos menui teko svarbus vaidmuo – tai buvo vienas svarbiausių viešosios erdvės kūrimo instrumentų. Į procesą sistemaiškai buvo įtraukti menininkai. Klotos parką projektavo architektai Dani Freija ir Vicente Miranda. Kurti skulptūras buvo pakviestas amerikiečių skulptorius Braianas Hantas.

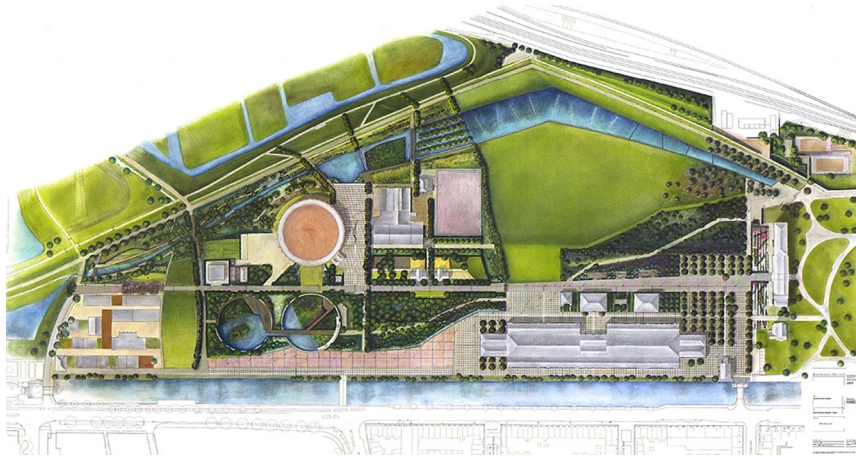
- Parkas sujungė miesto dalis su kokybiška viešąja erdve.
- Suaktyvino socialinę veiklą ir įtrauktį.
- Parkas tapo Sanmarti rajono „žaliaisiais plaučiais“.
- Inovatyvus parko dizainas tapo gerosios praktikos pavyzdžiu visame pasaulyje. Naujoviškumas yra reljefo naudojimas kaip judėjimo organizavimo priemonė: įvairūs lygiai leidžia sukurti vaizdo įvairovę.
- Amfiteatrus daugiausiai naudoja jaunimas, taip pat rengiami teatro pasirodymai, koncertai ir kiti kultūros renginiai. Klotu žaliojoje zonoje dažnai naudoti Viduržiemio jūros augalai, pušys, tuopos, palmės, akmeniniai gžuolai. Centre supilta kalvelė, iš kurios atsiveria vaizdas į Sanmarti apylinkes.
- Įvairiai sudarytų koridorių sistema yra nuosekliai kuriami metaliniai vijokliai, kurie sporto aikštėje tampa pakeltu lieptu, laiptais kerta esplanadą ir kaip pėsčiųjų tiltas baigiasi prie žaliosios kalvelės.
- Išsaugotas industrinis paveldas: mechaninių dirbtuvių fragmentai, kaminai, arkos ir mūrai, kurie buvo integruoti į žaliąją parko zoną. Industrinio paveldo elementai sukuria pritraukiantį motyvą visame parke.

Rezultatai ir projektų svarba

Kompoziciniai parko sprendimai užtikrina didelę veiklų įvairovę: sporto veiklos, gamtos stebėjimas prie dirbtinių vandens telkinių, vaikų žaidimų aikštelės, parkai šunims, tiltai kaip apžiūros platformų sistema.

Gamybos teritorijų revitalizavimas miestų centruose
WESTERGASFABRIEK, Vakarų dujų fabrikas, Amsterdamas, Nyderlandai

**Gamybos
teritorijų
revitalizavimas
miestų
centruose**

PAVYZDYS _ NR.8

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Revitalizacija

WESTERGASFABRIEK Vakarų dujų fabrikas Amsterdamas, Nyderlandai

Gamybos komplekse 1883 – 1967 m. buvo degių dujų ir vėliau vandens dujų gamybos kompleksas, kuriame buvo gaminamos dujos miestui apšviesti. Gamykla iš pradžių buvo pastatyta Londono „Imperial Continental Gas Association“ („ICGA“) įmonei. Vėliau ją parėmė Amsterdamo miesto savivaldybė. 1967 m. nustojus gaminti dujas savivaldybės elektros ir dujų įmonė „GEB“ naudojo gamyklos teritoriją ir pastatus kaip sandėlius iki 1992 m., kai buvo priimtas sprendimas nuosavybę palikti. Šie metai ir buvo degraduotos teritorijos revitalizacijos pradžia. Dabar „Westergasfabriek“ yra dinamiškas ir įvairialypis kultūros parkas, kuriame yra biurai, mažos įmonės, kavinės, restoranai, kultūros ir poilsio įstaigos. Teritorijoje yra ir moderniai įrengta pagrindinė gatvė bei kraštovaizdžio parkas. Vieta yra geras pavyzdys, kaip palaiptisui per šimtmetį gamybos ir geležinkelio teritorija tampa kokybiška miesto aplinka.

Vieta

Amsterdamo vakarų rajonas tarp „Haarlemmertrekvaart“ kanalo ir geležinkelio į Harlemą. WESTERGASFABRIEK teritorija užima 13 ha. Joje yra išlikę 22 gamybos pastatai, iš kurių 16 pripažinti kultūros paminklais.

Kontekstas ir iššūkiai

Revitalizacijos procesą lėmė trys tarpusavyje konfliktuojančios teritorijos savybės: arti Amsterdamo miesto centro, stipriai užterštas dirvožemis ir požeminiai vandenys bei kultūrinis istoriniu požiūriu vertingų pastatų kompleksas.

Tai, kad fabrikas buvo tankiai apgyvendintoje miesto vietoje, kėlė gyventojų susidomėjimą, kaip jo teritorija bus panaudota. 1967–1992 m., kol nebuvo nustatyta, kaip ši vieta bus naudojama, arba leista laikinai naudoti, menininkai ir kūrybinės organizacijos pradėjo vietą iš dalies legaliai naudoti. Šis apleistos nuosavybės savavališko užėmimo procesas XXI a. pradžioje išplito ir buvo pavadintas kaip skvotavimas („squatting“ – anglų k.). 1992 m., „GEB“ nusprendus palikti nuosavybę, buvo atliktas laikinų nuomos teisių sistemos bandymas: patalpos buvo teisėtai metams išnuomosos skvoteriams ir kitiems interesantams vieneriems metams. Ši politika pasirodė veiksminga ir buvo pratęsta iki atnaujinimo darbų pradžios 2001 m.

Dėl degių dujų gamybos buvo stipriai užterštas dirvožemis ir požeminiai vandenys. Teritorijos revitalizacijos instrumentu buvo pasirinktas kraštovaizdžio parko įrengimas. Šioje miesto dalyje jau buvo parkas („Westerpark“), kurį sukūrė XIX a. pabaigoje buvusios geležinkelio stoties vietoje. Iš pradžių dujų gamybos teritorijoje planavo rengti parodą „Floriade 2002“, tačiau vėliau ją rengė kitur. „Floriadei“ parengtą parko įrengimo projektą nusprendė įgyvendinti šioje teritorijoje paprastesnėmis priemonėmis. Buvo atlikti taršos tyrimai ir buvo pradėti parengiamieji darbai. Remiantis atliktais tyrimais ir parengiamųjų darbų metu rastais teršalais (pavyzdžiui, buvo rasta asbesto likučių), buvo atlikta ekonominio naudingumo analizė. Buvo nuspręsta dirvožemį izoliuoti, o ne išvežti. Užterštas dirvožemis buvo apdengtas geotekstile ir 1 metro storio dirvožemio sluoksniu (maždaug 35 000 m³), iš kurio kritulių vandens reikėjo nuvesti į gruntinius vandenis. Papildomai buvo įrengta speciali nuo užteršto dirvožemio atskirta vandens valdymo sistema. Po krepšinio aikštele buvo numatyta įrengti uždara vandens talpyklą. Užterštų junginių pašalinimo metodą naudojo valant buvusias dujų saugyklas: iš jų pašalino maždaug 1 900 tonų užteršto dumblo.

WESTERGASFABRIEK pastatų architektūrai amžių sandoroje buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Juos kaip bendrą industrinį architektūros ansamblį projektavo architektas Izaka Gošalkas (Isaak Gosschalk), taip vadinamas olandų neorenesanso stiliaus pradininkas. Tarp jų buvo techninės paskirties pastatai, tokie kaip dujų saugyklos, sandėliai, valymo įrenginiai, vandens bokštai, vandens dujų fabrikas, administraciniai pastatai ir gyvenamieji namai gamyklos vadovybei. Šiandien kultūros parkas skirtingiems tikslams naudoja visus 22 išlikusius pastatus: tiek techninius, tiek administracinius, tiek gyvenamuosius pastatus be išorinių pakeitimų.

Programa

Pastatai

Kūrėjų susidomėjimas gamykla nulėmė tolimesnį pastatų naudojimą. Konkretiems techninės paskirties pastatams buvo pritaikytos specialios funkcijos. Dujų saugyklų sienos buvo nugriautos, bet pamatai buvo panaudoti kitiems tikslams: kai kurie kaip dekoratyvios vandens talpyklos, kiti naujam kultūrinės paskirties pastatui. „Ketelhuis“ (garo katilinės) pastate yra kino teatras, „Transformatorhuis“ (transformatorių) pastate vyksta renginiai ir teatro spektakliai, o gyvenamuosiuose namuose yra vaikų darželis.

Viešoji erdvė

Parko programą parengė rajono taryba, pasitarusi su aplinkinėmis organizacijomis. Čia buvo numatyta susibūrimo aikštė, galimybės užsiimti sportu, gėlynai, negilus braidžiojimo baseinas, pėsčiųjų ir dviračių takai. Parke buvo suplanuotos įvairaus pobūdžio žaliosios erdvės. Pagal kartu su gyventojais sudarytą programą buvo surengtas tarptautinis idėjų konkursas, kurį laimėjo architektų ir kraštovaizdžio architektų komanda „Gustafson & Porter“.

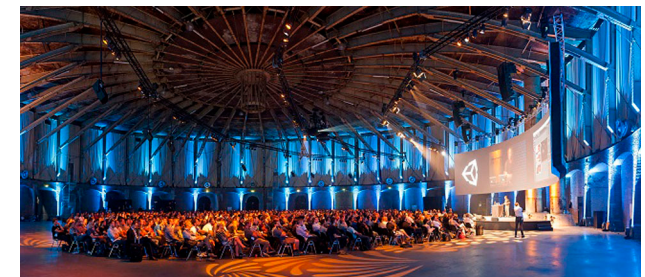
Valdymas

Kultūros parkas WESTERGASFABRIEK tvarkomas viešosios ir privačios partnerystės principu. Už viešosios erdvės planavimą, įrengimą, priežiūrą ir valdymą yra atsakinga Amsterdamo savivaldybė. Bendros sanavimo ir įrengimo išlaidos buvo apie 40 milijonų eurų. Pastatų atnaujinimo planų rengimas ir valdymas patikėtas privataus turto vystytojui „MAB“. Ketinimų deklaracija pasirašyta 1997 m. 2000 m. buvo renovuoti pastatai ir valdymas perduotas naujai įsteigtai bendrovei „Westergasfabriek BV“. Pastatų renovaciją finansavo privatus verslo partneris, gavęs 31 mln. EUR subsidijas iš Nacionalinio restauravimo fondo. Savivaldybė išlaiko nuosavybės teises, vystytojas – žemės nuomos teises.

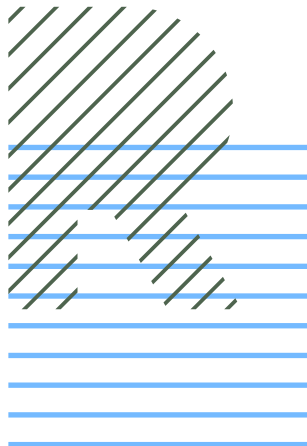
Iniciatoriai

Amsterdamo savivaldybė (miesto rajono „Amsterdam-West“) ir turto plėtros bendrovė „Westergasfabriek BV“. Sukurtas aiškus finansinio bendradarbiavimo modelis: rajono taryba, gavusi miesto ir valstybės finansinę paramą, yra atsakinga už viešąją erdvę, įskaitant vis dar vykdomą sanavimą ir remediaciją. Už pastatus atsakingas vystytojas kartu su IT įmone. „Westergasfabriek BV“ gautas pelnas investuojamas į mažesnes nuomos kainas inovatyvioms naujoms įmonėms.

„Westergasfabriek BV“ yra atsakinga už visišką pastatų naudojimą, toliau pritraukdama nuomininkus, renginių organizatorius ir skatindama įvairios veiklos organizavimą.

Rezultatai ir projekto svarba

WESTERGASFABRIEK kultūros parkas tapo viena pagrindinių Amsterdamo kultūros vietų. Kūrybinė energija turėjo tokią traukos jėgą, kad laikinas naudojimas tapo nuolatinis.

Kultūros, kaip pagrindinio naudojimo būdo, įtraukimas į plėtros programą labai padidino „Westergasfabriek“ atpažįstamumą. Mieste vis dar reikia aukštos kokybės kultūros vietų, užtikrinančių tolygų veiklos srautą.

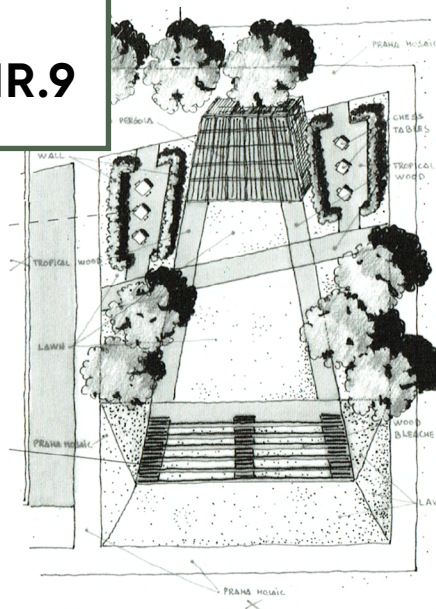
Parkas šiandien pritraukia daug lankytojų. Parkas naudojamas įvairiai ir intensyviai: apylinkių gyventojų poilsis, futbolas, piknikai, vaikų vakarėliai ir kita veikla. Susibūrimo aikštė tapo populiaria koncertų vieta. Parke įrengti žalieji dviračių ir pėsčiųjų maršrutai.

„Westergasfabriek“ pakeitė aplinkinių rajonų socialinę ir ekonominę aplinką – apylinkės tapo socialiai aktyvesnės, sustiprėjo jų identitetas, padidėjo gyventojų gerovė, padidėjo nekilnojamojo turto vertė.

Projekto sėkmę patvirtino ir keli gauti apdovanojimai. 2005 m. rajono taryba buvo apdovanota Nacionaline premija „Aukštinė piramidė“ už įkvepiančią globą mecenavimą. 2007 m. „Westergasfabriek Park“ projektas apdovanotas Britanijos kraštovaizdžio instituto prizą „Geriausias parkas (daugiau nei 5 ha)“. Projektas taip pat buvo vienas iš penkių nominantų Tarptautinei miesto kraštovaizdžio premijai.

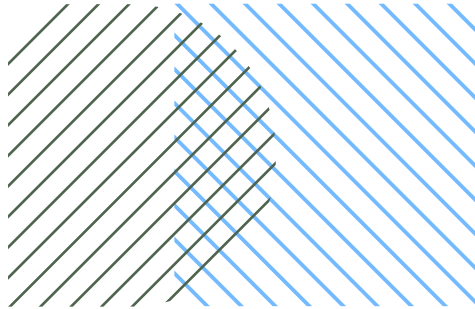
Gamybos
teritorijų
revitalizavimas
miestų
centruose

PAVYZDYS _NR.9

FORUM KARLIN IR CORSO KARLIN Karlino rajonas Praha, Čekija

FORUM KARLIN ir CORSO KARLIN yra buvusių katilinių gamyklos teritorijos revitalizacijos pavyzdys Karlino pirmajame priemiestyje Prahoje. Ši miesto dalis su reikšmingu industriniu paveldu susiformavo prieš beveik du šimtus metų. Ilgą laiką vietos įvaizdį kūrė rūkstantys kaminai ir darbininkų namai, tačiau racionalus miesto erdvės planavimas šiai teritorijai suteikė urbanistinį charakterį: rajonas didžiuojasi plačiomis gatvėmis su tramvajais, elektros apšvietimu ir centrinio parku.

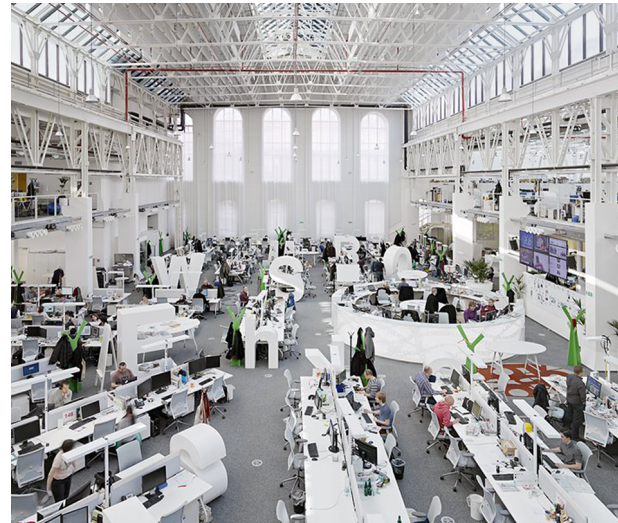

Vieta

Karlinio rajonas yra tarp Vltavos upės ir Vitkovo kalno, didžiąja dalimi senojoje upės vagoje. Visą teritoriją supa trys reikšmingi keliai: Sokolovska (tramvajus), Křižikova (tramvajus ir patekimas prie metro linijos) bei Pernerova.

Kontekstas ir iššūkiai

Laipsnišką pramonės mažėjimą Prahoje, kaip ir kituose pasaulio miestuose, lydėjo aplinkos degradacija, pastatų griuvimas ir socialinės problemos. Impulsą Karlinio aplinkos atnaujinimui suteikė gamtos katastrofa: 2002 m. upė patvino ir visa apylinkė kelias savaites buvo apsemta vandens. Gyventojai buvo evakuoti, kelis pastatus teko nugriauti. Po potvynio Karlinio rajonas pradėjo radikaliai keistis. Apleistos gamyklų salės atgimė naujam gyvenimui kaip biurų, gyvenamieji arba kultūros pastatai. Šiuolaikinė architektūra tapo instrumentu tiek miesto, tiek investuotojų rankose siekiant šią apdulkėjusią miesto dalį paversti malonia darbo ir gyvenamąja vieta. Karlinas yra vienas įdomiausių ir greičiausiai augančių Prahos rajonų dėl daugialypiškumo: sena ir nauja, negražu ir gražu, netvarkinga ir ramu vienoje vietoje.

Programa

Projekto metu CORSO KARLIN buvusios katilinių gamyklos 1890 m. statytos halės tapo A klasės biuro pastatu. Vieną iš halių šiuo metu užima leidykla ir laikraštis „Economia“. CORSO KARLIN yra 9 150 m² ploto administracinės, konferencijų ir A klasės biurai su 75 požeminėmis stovėjimo vietomis. Pastatas iš abiejų pusių atsiveria į vidinę aikštę ir pėsčiųjų gatvę.

Įgyvendinimas: 2013 m.

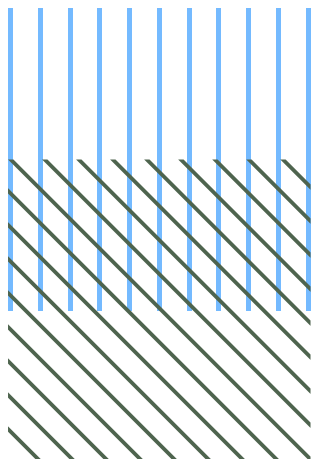
Projekto metu FORUM KARLIN buvusios katilinių gamyklos 1908 m. statytą halę padarė daugiafunkciniu kultūros centru, kurio architektūrinis sprendimas ir sukurtas renginių valdymas užtikrina maksimalų naudojimo lankstumą, galimybę pritaikyti įvairiems poreikiams. FORUM KARLIN yra kokybiškos biuro patalpos, galerijos, restoranai, daugiafunkcinė renginių halė, kurioje telpa iki 3000 žmonių su požemine stovėjimo aikštele 210 transporto priemonių.

Įgyvendinimas: 2014 m.

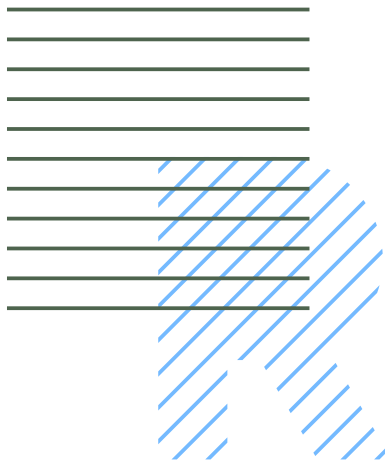
Abu projektus parengė žinomas architektų biuras *Ricardo Bofill Arquitectura* iš Barselonos.

Iniciatoriai

Statybų ir nuosavybės vystytojų grupė „Skanska Čekija ir Slovakija“, bendradarbiaudama su Prahos savivaldybe ir kitais suinteresuotais asmenimis.

Rezultatai ir projektų svarba

Abu projektai buvo kokybiško pakartotinio panaudojimo pavyzdžiai. Šiuo metu abi teritorijos puikiai integruotos į fizinę miesto erdvę ir socialinį gyvenimą, kuria pridėtinę vertę rajonui ir užtikrina viešas patalpas privačios nuosavybės erdvėje.

Abu projektai buvo svarbūs degraduotos teritorijos revitalizacijos pavyzdžiai, kurie didino savivaldybės susidomėjimą industrinio paveldo atnaujinimu, taip pat skatino vystyti privačios ir viešos partnerystės instrumentus.

FORUM KARLIN kaip kultūros centras pakeitė rajono įvaizdį, padarė jį vienu moderniausių ir svarbiausių vietų Prahos kultūros žemėlapyje.

FORUM KARLIN gavo ir specialų žiuri apdovanojimą „Geriausias nekilnojamojo turto objektas 2014“.

CORSO I buvo apdovanotas kaip „Geriausias nekilnojamojo turto objektas 2001“ biurų pastatų kategorijoje ir „Čekijos metų pastatas 2001“.

Užterštos indistrinės teritorijos kaimo vietovėse
SUIKERFABRIEK, cukraus gamykla, Vernė, Belgija

**Užterštos
indistrinės
teritorijos
kaimo
vietovėse**

PAVYZDYS NR.10

SPE pakartotinio naudojimo gerosios praktikos pavyzdžiai
Revitalizacija

SUIKERFABRIEK Cukraus gamykla Vernė, Belgija

Nuo įkūrimo 1924 m. cukraus fabrikas buvo svarbiausia darbovietė regione cukrinių runkelių sezono metu. Dėl globalizacijos fabrikas buvo uždarytas 2005 m., darbo neteko maždaug 200 darbuotojų. Savivaldybė turėjo spręsti dėl maždaug 46 ha dydžio nuosavybės – žemės ir pastatų – kitokio panaudojimo.

Vieta

Projekto vieta yra Vernėje (*Veurne*), mažame (12 000 gyventojų) viduramžių miestelyje Vesthuko (*Westhoek*) regione, kuris ribojasi su Prancūzijos šiaure. Vernė yra tipiškas provincijos miestelis, kuris yra dviejų provincijų – šiaurės jūros vakarų pakrantės ir Vesthuko – regioninis centras dėl išsaugotos viduramžių miesto atmosferos ir aktyvaus ekonominio gyvenimo. Esant 10 km atstumu nuo intensyviai urbanizuotų turizmo ir kurortinių zonų Šiaurės jūros pakrantėje, miesto ekonominė politika yra nukreipta į žemės ūkio išvystytą krašto vidų. Taigi Vernės klestėjimas priklauso tiek nuo žemės ūkio, tiek ir turizmo pramonės. Cukraus gamykla buvo pastatyta miesto pakraštyje, šalia geležinkelio stoties, ir tapo ekonomine paskata ūkininkams 30 km spinduliu.

Kontekstas ir iššūkiai

Cukraus gamykla buvo viena iš pirmųjų ir svarbiausių gamyklų šiame kaimo regione: cukriniai runkeliai iš aplinkinių ūkių buvo tiekiami laivais, traukiniais, tramvajais, arkliais ir vežimais. Netoliese esanti geležinkelio ir tramvajaus stotis bei kanalas vystėsi kaip transporto centras. Cukraus gamykla tapo miesto ir jo apylinkių plėtos „švyturiu“, tačiau dėl globalizacijos politikos fabrikas buvo uždarytas 2005 m.

Gamyklos uždarymas kėlė vietos valdžios institucijoms iššūkius, kuriuos reikėjo spręsti skubiai: kaip rasti prarastų darbo vietų alternatyvas, kaip susigrąžinti prarastus pajamų mokesčius, kaip atkurti išblukusį miesto įvaizdį ir jo erdvinį pagrindą? Taip pat buvo neaišku, kaip panaudoti 46 hektarų teritoriją, esančią vos 300 metrų nuo istorinio miesto širdies.

Vietos ir provincijų valdžia įpareigojo savivaldybės plėtos agentūrą „Westvlaamse Intercommunale“ („WVI“) ištirti visas galimybes viešai valdomam naudojimui keitimo procesui užtikrinti. Atsižvelgdama į savo politinius įgaliojimus, agentūra sukūrė „greitą skenavimą“, kad nustatytų pagrindinius vietos iššūkius ir galimybes.

Per kelis mėnesius „WVI“ darbuotojai sugebėjo įvertinti teisinį ir planavimo kontekstą, dabartines vertybes (architektūra, kultūros paveldas, želdynai, fauna ir flora, ekosistemos, socialinė veikla, prieiga, susisiekiama ir kt.), galimus fizinės degradacijos požymius (dirvožemio, požeminio vandens užterštumas) ir dumblių baseino kokybę.

„WVI“ komanda organizavo „protų šturmo“ seminarus su suinteresuotosiomis šalimis ir politiniais atstovais, kad nustatytų įvairių investavimo ir valdymo modelių įgyven-

dinimo galimybes, galimą neigiamą ir šalutinį poveikį, sąnaudas ir naudą.

Remiantis seminarais ir abipusiai suderinta informacija, buvo surengtos diskusijos su savininku ir savivaldybė įsigijo reikiamą teritoriją.

Pastatai – pati gamykla ir siloso rezervuarai, taip pat padengtos runkelių pristatymo vietos – užima nemažą dalį turto, tačiau didesniuose plotuose yra nuosėdų baseinai, šlaitai ir pelkės, pasižyminčios biologinėmis ir kraštovaizdžio vertėmis.

Užstatytoje teritorijoje pastebėtas didelis dirvožemio užterštumas. Prieš parduodant turtą, savininkai nugriovė pramoninius pastatus.

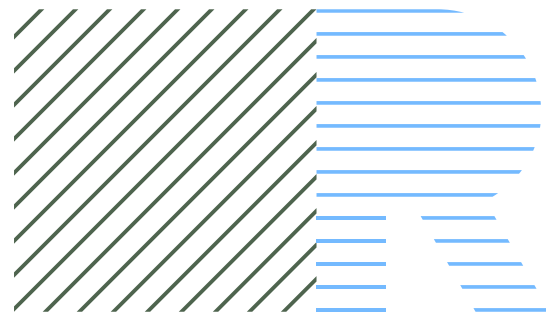
Po „greitojo skenavimo“ seminarų paaiškėjo, kad maždaug 18 ha plotą reikia išsaugoti kaip gamtos teritoriją ir kad reikalinga užteršto dirvožemio remediacija. Tai turėjo įtakos finansiniam revitalizacijos aspektui. Atsižvelgiant į poreikį parengti revitalizacijos koncepciją pagal vyriausybių ir provincijų lygmeniu patvirtintus savivaldybių ir provincijų planavimo dokumentus, taip pat atsižvelgiant į būtinas investicijas į remediaciją, buvo nuspręsta sukurti mažo intensyvumo būstų ir biurų patalpų programą, kuri būtų laipsniškai įgyvendinta bent per 10 metų.

Programa

Norint išsirinkti revitalizacijos proceso erdvinės programos kūrėjų ir įgyvendinimo prižiūrėtojų komandą, 2009 m. buvo paskelbtas idėjų konkursas. Jam pasibaigus planavimo ir architektūros biuras „OMGEVING“ gavo užduotį suprojektuoti cukraus gamyklos revitalizacijos erdvinę koncepciją, taip pat organizuoti ir valdyti „proceso struktūrą“. Buvo suformuluotas revitalizacijos koncepcijos tikslas: „sukurti aukštos kokybės aplinką, atliepiančią esamus ir būsimus poreikius atsižvelgiant į istorinį miesto centrą ir plokščią polderio kraštovaizdį“.

Tuo pat metu planavimo procesą sudarė keli įvairių autorių tyrimai: aplinkos įvertinimo ataskaita, erdvinės programos atgaivinimo planas, generalinis planas, įvairūs techniniai prieigos ir mobilumo, ekologinių aspektų, vandens, dirvožemio bei žemės tvarkymo tyrimai.

Programa apėmė šių segmentų plėtrą:

- Būstai: 5 ha (2017–2022) ir 5 ha (po 2022 m.)
- Mažmeninė prekyba: 2 ha (2017–2022);
- Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ): 15 ha (2017–2022);
- Gamta, žaluma, poilsis: 17,5 ha (2017–2022);

Procesas apėmė šias remiacijos, planavimo ir projektavimo veiklas chronologine tvarka:

- Išvalius užstatytą plotą, buvo pašalinta 30 000 m³ betono ir mišrių šiukšlių (2015–2017);
- Dirvožemio sanavimo analizė ir remiacija (2016–2018);
- Ateities MVĮ zonos pertvarkymas keturiais etapais (2015–2022);
- Konkursas dėl viešosios ir privačios partnerystės būsto ir mažmeninės prekybos programos įgyvendinimui (2015);
- Gamtos tvarkymo planas (2015);
- Vandentvarkos planas (2016);
- Generalinis želdynų ir poilsio planas (2016);
- Generalinis statybų planas (2018).

Erdvinė revitalizacijos koncepcija išsamiai apibūdino plėtros programą, sutelkiant dėmesį į erdvės kokybę ir gerą valdymą. Koncepcijoje siūloma:

- gatvės pramogų parkas, sujungtas su pėsčiųjų/dviračių trasa, ir tiltu į miesto centrą būsimiems gyventojams;
- verslo parko plėtra, remiantis 19 tvarios kokybės principų;
- informacijos ir stebėjimo centras (įkurtas 2015 m.);
- Vernės gyventojų įtraukimas;
- laikinas teritorijos dalių naudojimas (bendrieji sodai nuo 2015 m. ir kt.).

Buvo sukurtas revitalizacijos proceso stebėjimo modelis, pagrįstas 8 komponentais: vandens, medžiagių ir atliekų, mobilumo, fizinės aplinkos, energijos, želdynų ir gamtos, gerovės ir kokybės.

Valdymas

Projekto koordinavimas ir organizavimas – Vakarų Flandrijos savivaldybių plėtros agentūra „WVI“. Koordinavimas tapo pilno etato užduotimi keliems agentūros specialistams, nes projekte dalyvavo daug suinteresuotųjų šalių.

Verslo parko įgyvendinimą vykdo pati „WVI“, nes viena pagrindinių jos veiklos sričių yra nekilnojamojo turto revitalizacija ir jo pakartotinio naudojimo realizavimas.

Būsto programos įgyvendinimas perduotas privačiai įmonei konkurso tvarka. Žemė išlieka „WVI“ nuosavybė, o „WVI“ yra proceso koordinavimas. Būsto programa įgyvendinama pagal viešosios ir privačios partnerystės susitarimą.

Gamtos teritorija paskirta NVO „Natuurpunt“, o želdynus ir poilsio parką bei pėsčiųjų tiltą įgyvendins ir finansuos privatus investuotojas.

Dalyviai

Planavimo etapas

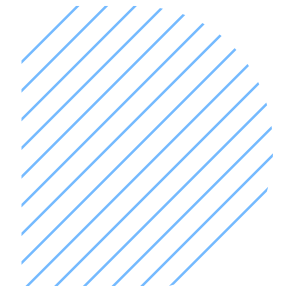
- Valdymo grupė, kurią sudaro provincijos, savivaldybės ir „WVI“, taip pat už procesą atsakingi politiniai veikėjai. Ši valdymo grupė veikia kaip provincijos tarybos, tvirtinančios generalinį planą ir teisinius dokumentus, patarėja.
- Projekto komanda, kurią sudaro provincijos, savivaldybės, WVI ekspertai ir pagrindiniai dabartinio planavimo proceso ekspertai. Projekto komanda koordinuoja vykstančius procesus, reikalingas konsultacijas, bendravimą ir dalyvavimą.
- Kasdienis valdymas, kurį įgyvendina projekto vadovas „WVI“, provincija ir erdvinės koncepcijos autorius.

Įgyvendinimo etapas

- Vernės savivaldybė, „WVI“, NVO „Natuurpunt“, Būstų programos privatus investuotojai, Vernės sodininkystės organizacija.

Finansiniai partneriai

- ES programos, Vakarų Flandrijos provincija, Flandrijos regiono vyriausybė

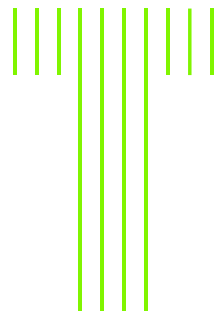
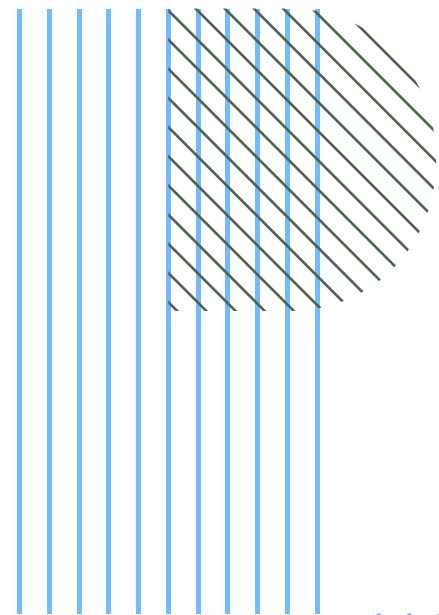
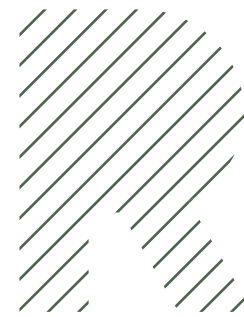
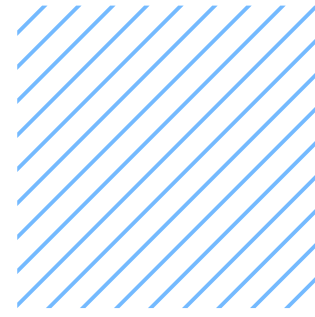
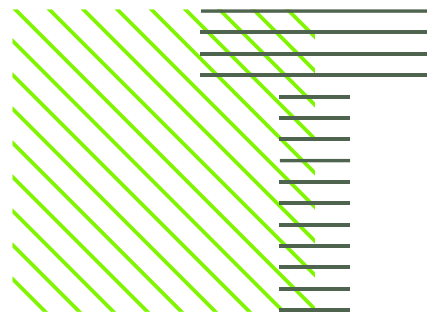
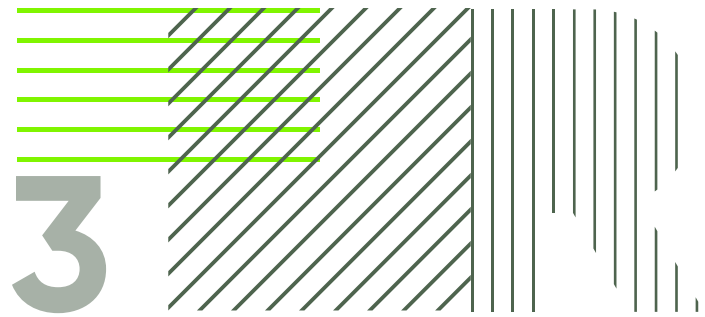
Rezultatas ir projektų svarba

Atsižvelgiant į projekto rengimo etapo kokybę, valdžios institucijų motyvaciją ir stiprią lyderystę, tikimasi sėkmingo rezultato. Tačiau keli klausimai kelia diskusijas. SUIKERFABRIEK projektas nebus ekonomiškai veiksmingas „WVI“ agentūrai. Teritorijos planavimas suteikė galimybę savininkui padalinti turtą ir pačiam realizuoti verslo parką, todėl verta aptarti pasirinkto projekto plėtros modelio pranašumų ir nuostolių klausimą.

Didesnį pasirinkto teritorijos plėtros modelio veiksmingumą pagrindžia keli aspektai.

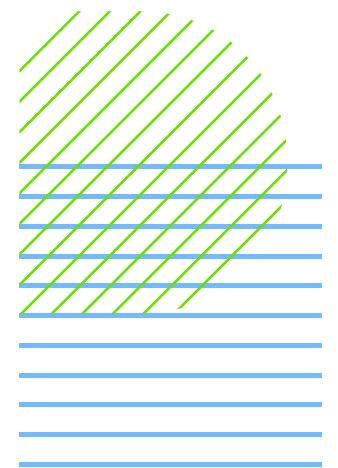
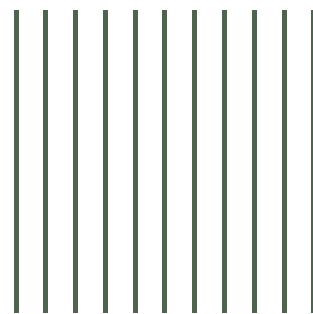
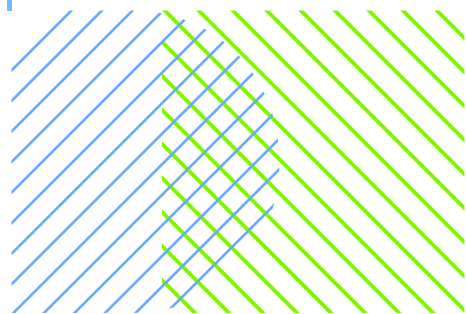
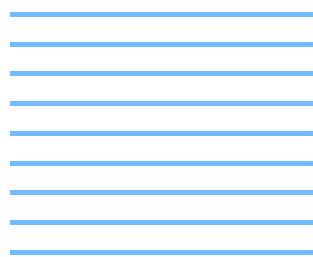
- Keletas metų buvo prarasta, nes politinė vadovybė ir administracinės įstaigos nebuvo tinkamai pasirengusios spręsti gamyklos uždarymo iššūkį. Sudėtingas su pakartotinu naudojimu susijusias užduotis buvo pasirengusi spręsti nepriklausoma plėtros agentūra, tokia kaip „WVI“.
- 46 ha biurams skirto ploto nebuvo sėkmingas sprendimas mažame mieste.
- Teritorijos planavimas nenumatė būsto, parkų ir gamtinių teritorijų. Tačiau planavimo metu pasirinktas mišrus naudojimas yra erdviškai kokybiškesnis ir labiau patenkina gyventojų poreikius.
- Planavimo procesas buvo grindžiamas kraštovaizdžio revitalizacijos, o ne architektūriniu požiūriu. Vietos kontekstas suvokiamas kaip pagrindinis principas planuojant ir rengiant programos užduotis.
- SUIKERFABRIEK atvejis yra geras subsidiarumo principo veikimo pavyzdys: vietinės savivaldybės valdžia nesugebėjo viena išspręsti vietinės gamybos nutraukimo iššūkių. Todėl dalį atsakomybės prisiėmė vidutinis politinis lygis (provincija).
- SUIKERFABRIEK atvejis yra geras „bendradarbiavimo planavimo“ pavyzdys. Dėl tinkamai organizuotos proceso struktūros dalyviai ir suinteresuotosios šalys buvo įtrauktos į vykstantį planavimo procesą. Svarbu pažymėti, kad atsakingi politikai aktyviai padėjo nustatyti pagrindinių vietos funkcijų apimtį.
- „WVI“ „greitas skenavimas“ pasirodė esąs labai vertingas įrankis.
- Trumpalaikio naudojimo modelio įgyvendinimas priartino projektą prie daugelio suinteresuotųjų šalių, ypač gyventojų.

3

*Transformation
from Slum to Chic.*

**Projekto partnerių
patirtis**

Apie projektą

Projektas „Transformation from Slum to Chic. (Trans-form)“ yra viena iš INTERREG Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos veiklų, kuria siekiama atnaujinti savivaldybėms priklausančias degraduotas teritorijas ir padaryti jas tvariomis bei patraukliomis. Numatytos kelių tipų veiklos – dalyvaujančių savivaldybių patirties manai, mokomieji seminarai, susipažinimas su gerąja patirtimi už Latvijos ir Lietuvos ribų, taip pat 5,53 ha specialiųjų poreikių erdvės sanavimas ir sutvarkymas keturiose savivaldybėse, iš kurių trys yra Latvijoje (Lūznavoje Rēzeknės rajone, Daugpilio tvirtovėje bei Kraslavoje) ir viena Lietuvoje (Skaistakalnio parkas Panevėžyje). Projekto trukmė – 2 metai (nuo 2018 m. balandžio mėn. iki 2020 m. balandžio mėn.). Šiame skyriuje aprašoma projekto struktūra, atkreipiamas dėmesys į svarbiausias projekto veiklas – tris žinių perdavimo ir mokomuosius seminarus. Šių seminarų svarbą lemia jų vaidmuo projekte – sukurti bendrą degraduotų teritorijų ar specialiųjų poreikių erdvių reiškinio sampratą. Seminaruose buvo apibendrinta vertinga ir išsami informacija apie degraduotų teritorijų reiškinį, šiuolaikines miesto planavimo priemones, valdymo vaidmenį regeneruojant teritorijas bei kuriant bendrą šio reiškinio sampratą.

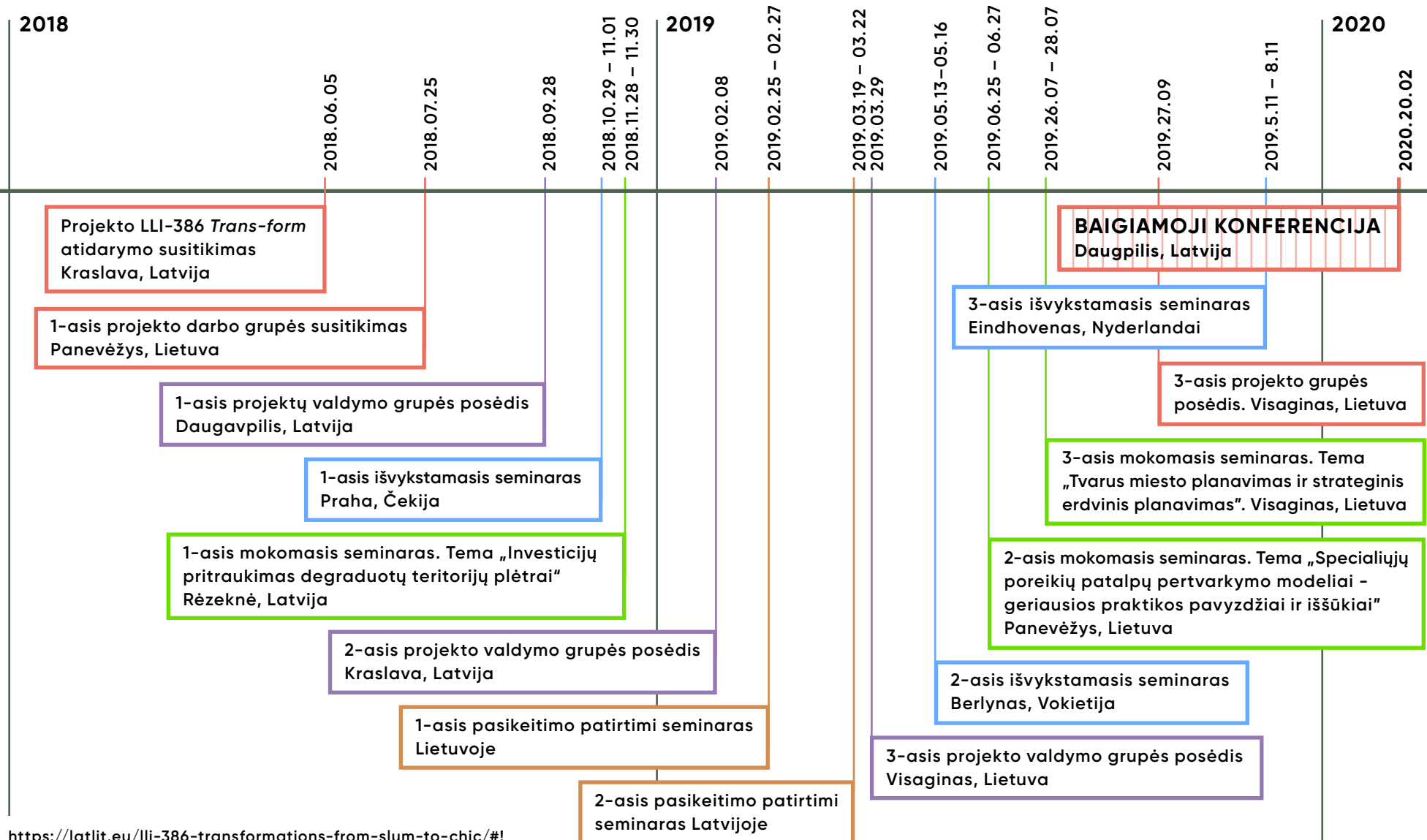
Projekto partneriai

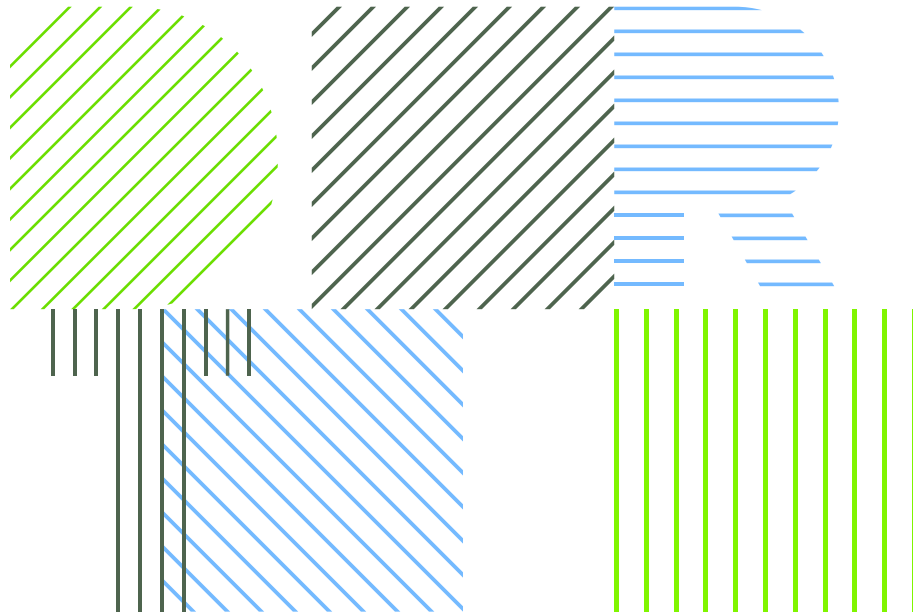
- Bendrija euroregionas „Ezeru zeme“
- *Savivaldybių bendra įstaiga „Rēzeknės specialiosios ekonominės zonos valdyba“*
- Rēzeknės savivaldybė
- Daugpilio miesto taryba
- Kraslavos savivaldybė
- Panevėžio miesto savivaldybės administracija
- Visagino savivaldybės administracija

Projekto veiklos

- 3 mokomieji seminarai Rēzeknė, Panevėžys, Visaginas
- 2 vietiniai patirties mainų seminarai
- 3 seminarai kitose šalyse Praha, Berlynas, Eindhovenas
- 8 „brainstorm“ sesijos (1 d. trukmės, iki 10 dalyvių vienoje sesijoje) Rēzeknėje, Daugpilyje, Visagine ir Panevėžyje (po dvi sesijas partneriui)
- 1 baigiamoji konferencija Daugpilyje

Schema nr. 14 Projekto veiklų grafikas

Mokomieji seminarai

Projekte ne tik parengti specialiųjų poreikių erdvių pakartotinio naudojimo projektai keturiose savivaldybėse, nauji statybos projektai, parengtos plėtros koncepcijos, bet ir pagerintos specialistų žinios, jų kompetencija. Tuo tikslu buvo organizuoti mokomieji seminarai, kuriuose aptarti ekologiniai, socialiniai ir finansiniai specialiųjų poreikių erdvių atkūrimo aspektai, investicijų pritraukimas ir plėtros scenarijai, vietos istorijos kūrimo ir rinkodaros svarba. Dalyviai turėjo galimybę įgyti teorinių žinių, komandos formavimo įgūdžių ir atlikti kūrybines užduotis.

Visi seminarai truko tris dienas: įkvėpimo diena, dirbtuvių diena ir bendrųjų vertybių diena. Pirmąją dieną dalyviai klausėsi įvairių ekspertų pranešimų įvairiomis su pakartotiniu naudojimu susijusiomis temomis. Antrąją dieną buvo lankomos vietos ir vyko interaktyvios dirbtuvės. Trečiąją dieną dalyviai apibendrino per ankstesnes dienas įgytas žinias ir susitarė dėl specialiųjų poreikių erdvių pakartotinio naudojimo sampratos ir prioritetų. Seminarų metu buvo išbandyti nauji komandos formavimo metodai, taip pat erdvių, socialinių ir ekonominių prioritetų nustatymo metodai.

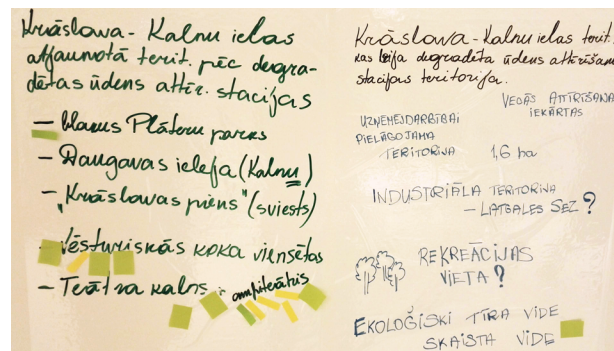
1-asis SEMINARS Rēzeknēje, Latvijojē

Vieta:
Latgalos ambasada GORS

Tema:
Investiciju pritraukimas
degraduotų teritorijų plētrai

Formatas:
ekspertų pranešimai,
objektų lankymas,
susitikimai su verslo atstovais

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Vienas iš svarbiausių SPE regeneravimo proceso elementų yra veiksmingos priemonės finansiniams ištekliams pritraukti. Svarbu yra gerai apgalvota investicijų programa, parengta jau SPE regeneracijos planavimo etape. Todėl pirmojo seminaro tema buvo investicijos, jų pritraukimas bei valdymas.

Erdvinių transformacijų profesionalai, finansų ekspertai, komandos formavimo specialistai, taip pat akademikai pasakojo apie įvairius pakartotinio teritorijų naudojimo aspektus. Pranešimus pristatė Inguna Elere, H2E dizaino biuro viena iš įkūrėjų, Latvijos investicijų ir plėtros agentūros (LIIA) atstovas Ģirts Blumers, investicijų ir eksporto konsultantas Reinis Āzis, komandos formavimo specialistė Lauma Žbululē iš SIA „Lūzumpunkts komanda“, Latvijos žemės ūkio universiteto kraštovaizdžio architektūros ir planavimo katedros vedėja, profesorė Natalija Nitavska bei Aplinkos ir statybos mokslų fakulteto dekanė profesorė Daiga Zigmunde. Gerosios praktikos pavyzdžius pristatė Anna Jaudzema iš Rēzeknės savivaldybės plėtros ir planavimo departamento ir Georgijs Orlovs ir Rēzeknės miesto plėtros valdybos.

1-oji diena Investīcijas. Konkurencija. Rinkodara.

Plētros tendencijas ir konkurencija tarp vietų;
Lengvatų ir skatinimo vaidmuo pritraukiant investicijas;
Pramonėms šakoms ir šalims tinkamos investicijų rinkodaros medžiagos kūrimas.

2-oji diena Investicijų skatinimas

Paramos būdai;
Investuotojų kvalifikavimas;
Lengvatų sistemos procesas;
Tolimesnė priežiūra. Iššūkių ir veiksmų sąveika SPE globaliame ir vietiniame kontekste.

3-oji diena SPE regeneracijos plėtros scenarijai

Atvejų analizė – partnerių sėkmės istorijų pristatymai ir apsilankymas revitalizacijos projekte.

Semināro metu dalībnieki aplūkāja daudzas veiksmīgi īstenojotas projektus Rēzeknē. Dalībnieki iepazīsies ar labas prakses pavyzdžiu apsilankę įmonėje „Pērtņieki“, kuri dirba žuvininkystės ir rekreacijos srityse, turi patirties revitalizuojant apleistus dolomito karjerus.

2-asis SEMINARAS Panevėžys, Lietuva

Vieta:

Panevėžio apskrities
G. Petkevičaitės–Bitės viešoji
biblioteka, Respublikos g. 14,
Panevėžys, Lietuva

Tema:

Specialiųjų poreikių erdvių
transformacijos modeliai –
geriausios praktikos
pavyzdžiai ir iššūkiai

Formatas:

Ekspertų ataskaitos,
objektų lankymas,
interaktyvios dirbtuvės

Naujovė:

metodas „mokytiis dirbant“,
žaidiminis bendras erdvės
kūrimas

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Antrajame seminare pagrindinis dėmesys buvo skiriamas SPE transformacijų modeliams ir dalyvaujamojo planavimo praktikai. Siekiami suteikti žinių, kas lemia jų sėkmę, kokie kyla iššūkiai, seminaro kuratoriai (MB „Mash studio“ Lietuva) dalyvių darbus organizavo trimis blokais. Jų moto buvo **IKVĖPK, PRITAIKYK, ĮGYVENDINK**. Seminaro tikslas – pritaikant dalyvaujamojo planavimo priemones įsivaizduoti įvairias netikėtas erdvinės vietos transformacijas. Tokiu būdu organizuotuose dirbtuvėse gali dalyvauti visos suinteresuotosios pusės – miesto politikos formuotojai, erdvės transformacijos specialistai, vietos ekspertai, taip pat ir gyventojai.

Kad teorinis mokymasis būtų efektyvus ir patrauklus, kuratoriai naudojo metodą „mokytiis dirbant“ („learning by doing“), kuris leidžia patikrinti savo žinias analizuojant konkrečios miesto erdvės pavyzdį. Metodo autorystė dažnai priskiriama amerikiečių filosofui John Dewey. Norint atlikti daugiapakopę miesto erdvės analizę per trumpą

laiką, taikytas Latvijoje ir Lietuvoje mažai žinomas metodas – žaidiminis bendras erdvės kūrimas („Gamified Placemaking“).

1-oji diena **ĮKVĖPK**

Ekspertai (Živilė Šimkutė, Kauno technologijos universiteto Aplinkos inžinerijos institutas, „MASH“ biuras, Donatas Baltrušaitis, „BAULAND“ biuras) pasidalino žiniomis apie erdvinį strateginį planavimą, analizavo Belgijos erdvinį transformacijų pavyzdžius. Po teorinių ir praktinių planavimo paskaitų dalyviai aplankė Skaistakalnio parką, buvusią aviacijos bazės teritoriją ir buvo supažindinti su vietos plėtros planais bei iššūkiais.

2-oji diena **PRITAIKYK**

Dalyviai buvo supažindinti su Panevėžio atveju tyrimu (Ž. Šimkutė) ir bendro žaidiminio erdvės kūrimo metodika kaip dalyvaujamojo planavimo įrankiu (bendro žaidiminio erdvės kūrimo ekspertė Milena Ivkovic, Nyderlandai). Tarp dviejų dirbtuvių architektė André Baldišiūtė („Do Architects“ biuras) pristatė privačių iniciatyvų vaidmenį erdvinėse transformacijose.

3-oji diena **ĮGYVENDINK**

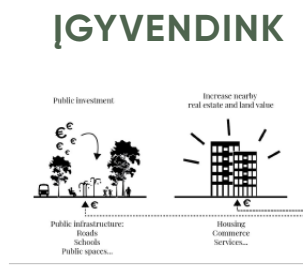
Dalyviai apibendrino ir pristatė ankstesnės dienos dirbtuvių rezultatus. Praktinių įgūdžių ataskaita buvo papildyta naujausia informacija apie dalyvavimo priemones, metodus ir praktiką (Ž. Šimkutė).

1-oji diena

2-oji diena

3-oji diena

Kas yra žaidiminis bendras erdvės kūrimas?

Idėja

Kurk dizainą, žaisk, bendradarbiauk. Naudok dalykinius žaidimus tvariems miesto pertvarkos planams kurti.

Žaidimų naudojimas kuriant vietą yra novatoriškas būdas suprasti vietinius poreikius ir pageidavimus bei planuoti pokyčius. Žaidiminis erdvės kūrimas visame pasaulyje vis dažniau pripažįstamas kaip vienas efektyviausių įtraukiojo ir dalyvaujamojo miesto planavimo metodų. Jei tinkamai pasirengiama ir taikoma, tai gali tapti svarbia konflikto sprendimo priemone derinant viešuosius ir privačius interesus. Dirbtuvių dalyviams buvo sukurta saugi ir atvira diskusijų aplinka, leidusi susitarti dėl skirtingų interesų kuriant konkrečiam atvejui skirtą statybos programą.

Dirbtuvių dalyviai mokėsi užmegzti dialogą tarp įvairių suinteresuotųjų pusių, bendradarbiauti. Jie praktiškai išbandė, kaip taikomieji žaidimai ir modeliavimas gali padėti palengvinti šį procesą.

Žaidimo dinamika

Tipinė dinamika yra tokia:

- Trumpas įvadas ir taisyklių, vaidmenų bei laiko grafiko paaiškinimas (15 min.)
- Komandų sudarymas (10 min.)
- Tvaraus erdvės modelio kūrimas naudojant žaidimo įrankius (45 min.)
- Komandos pristato savo modelius – papasakoja, kaip jie pasirinko programą, ko siekia (25 min.)
- Balsavimas: dalyviai pasirenka, kurios programos dalys yra sėkmingos, o kurios ne (30 min.)
- Tvaraus bendradarbiavimo modelio vizualizavimas (15 min.)
- Diskusija po žaidimo: kuri komanda įgyvendino geriausią modelį, kodėl kai kurios programos nepatvirtintos ir pan. (25 min.)

Žaidimo taisyklės

Dirbtuvės organizuojamos naudojant „žaidimo erdvę“ – fiksuoto dydžio planšetę, kurioje kartografiškai pavaizduota tam tikra vieta (mastelis priklauso nuo tiriamos teritorijos dydžio). Kiekviena komanda gali pasirinkti vieną iš vaidmenų: miesto administracijos, savininkų, smulkaus ir vidutinio verslo, nekilnojamojo turto vystytojų. Komandos gali pasirinkti programos kūrimo elementus iš programos piktogramų bazės. Piktogramos pritvirtintos prie „statybinių blokų“ – abstrakčių pastatų modelių ir yra naudojamos vietos raidai nustatyti. Naudojamos programos piktogramas, komandos gali sukurti ir pristatyti savo tvarią teritorijos viziją. Sukūrus modelį prasideda diskusija, komandos balsuoja, kurios programos dalys iš tikrųjų prisideda prie darnaus vietos vystymosi, o kurios ne. Programos piktogramos apima įvairias erdvines galimybes ir problemas, pradedant būstais ir kultūros vietomis, baigiant vandentvarka, žaliosios erdvės įrengimu ir tokio- mis galimybėmis kaip miesto sodininkystė ar teatras po atviru dangumi.

3-asis SEMINARAS Visaginas, Lietuva

Vieta:
viešbutis „Gabriella“,
Jaunystės g. 21, Visaginas,
Lietuva

Tema:
Tvarus erdvinis planavimas

Formatas:
Ekspertų ataskaitos,
objektų lankymas,
interaktyvios dirbtuvės

Naujovė:
Metodai „mokytiis dirbant“,
žaidiminis bendras erdvės
kūrimas, „galios žaidimas“

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Mokymų tikslas buvo patobulinti žinias darnaus miesto aplinkos ir teritorijų planavimo srityje, ypač susijusias su SPE pertvarkymu į gyvenamąsias vietas. Seminaras skirtas teritorijų planuotojams, įstatymų leidybos specialistams, miesto politikos formuotojams bei ekspertams, dirbantiems Latvijos ir Lietuvos savivaldybėse bei jų įstaigose.

Kaip ir 2-ajame seminare, taip ir šiame darbas buvo organizuojamas pagal moto **ĮKVĖPK, PRITAIKYK, ĮGYVENDINK.**

1-oji diena **ĮKVĖPK**

Dienos programa: teorinės paskaitos ir tyrimo vietų lankymas. Ekspertų ataskaitos buvo apie planavimo priemonių vaidmenį ir žmogaus masto erdvių transformacijų strategijas (Martynas Marozas, „MMAP“ biuras ir Živilė Šimkutė, Kauno technologijos universiteto Aplinkos inžinerijos institutas, „MASH“ biuras). Visagino savivaldybės atstovai supažindino dalyvius su miesto vietomis, kurios tapo tyrimo ir analizės objektu antrosios dienos dirbtuvėse.

2-oji diena **PRITAIKYK**

Diena organizuota pagal M/T1-S1/T2-S2/T3-S3/D scenarijų

M – Metodikos įsisavinimas. Įvadas į „galios žaidimo“ („Game of powers“) metodą (D. Baltrušaitis, „BAULAND“ biuras, Lietuva)

TS1 – Teorija. Gerosios praktikos pavyzdys Nr. 1. Gento erdvinis struktūros planas 2030 (A. Dailidaitė, „BAULAND“ biuras). S1 – pirmasis „galios žaidimo“ etapas/miesto mastas/apylinkės mastas.

S1 – pirmasis „galios žaidimo“ etapas/miesto mastas /apylinkės mastas

TS2 – Teorija. Gerosios praktikos pavyzdys Nr. 2. Miesto centro planavimas (D. Baltrušaitis, „BAULAND“ biuras). S2 – antrasis „galios žaidimo“ etapas/miesto apylinkės mastas.

S2 – otrais „Varu spėles“ raunds / apkaimės mērogs

TS3 – Teorija. Teritorijos planavimo dokumentų rengimas. Vilniaus pavyzdys (Dalia Bardauskienė, Vilniaus mero patarėja teritorijų planavimo klausimais). Gerosios praktikos pavyzdys Nr. 3. Išmaniojo miesto vizija (Ž. Šimkutė, „MASH“ biuras)

S3 – trečiasis „galios žaidimo“ etapas/miesto vietos mastas

D – baigiamoji diskusija

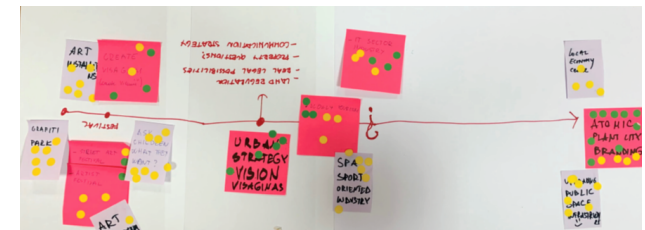
3-oji diena **ĮGYVENDINK**

Dienos formatas R/T/D

R – Dalyviai apibendrina ir pristatė ankstesnės dienos dirbtuvių rezultatus

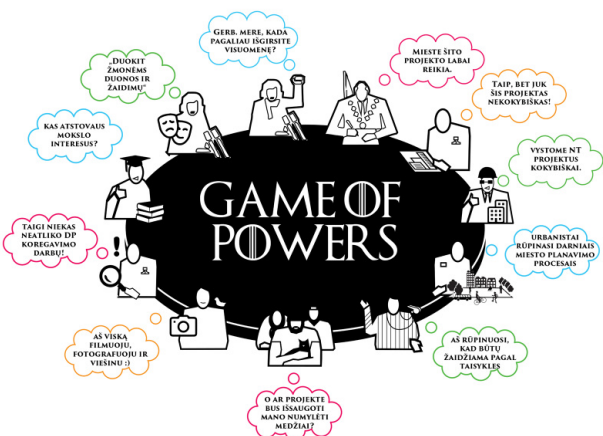
T – Erdvinės plėtros stebėjimas ir vertinimas, viršijantis formalius reikalavimus (Ž. Šimkutė)

D – Baigiamoji diskusija.

Kas yra „galios žaidimas“

„Galios žaidimas“ yra vadinamųjų „dalykinių žaidimų“ metodas, kurį sukūrė urbanistikos ir kraštovaizdžio architektūros studija „BAULAND“ ir pavadino jį „galios žaidimu“. Tai transversalus planavimo žaidimas, padedantis suderinti suinteresuotųjų šalių interesus ir susitarti dėl geriausių sprendimų sprendžiant ypač sudėtingas problemas. Žaidimas naudojamas visame pasaulyje kaip priemonė išspręsti konfliktus teritorijų planavimo procese. Erdvinės pertvarkos projektai miestuose yra daug sudėtingesni nei statyba naujoje vietoje. Dažnai yra kelios ar skirtingos interesų grupės, kurios mažai domisi projekto inicijavimu, planavimu ar įgyvendinimu. Be to, pertvarkymo projektuose paprastai yra daug techninių klausimų ir pakankamai sudėtingas finansavimo modelis. „Galių žaidimo“ mokymų kursas skirtas suprasti, kaip inicijuoti ir valdyti įvairių suinteresuotųjų pusių dialogą, taip pat išmokti dalyvaujant planuoti skirtingais mastais (miesto, apylinkės, miesto vietos) ir pereiti nuo vizijos prie veiksmų plano.

Projekto partnerių SPE pavyzdžiai *

* Nuotraukų ir pavyzdžių aprašų autoriai yra projekto partneriai

Daugpilis

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Daugpilio tvirtovės regeneravimas

Paveldo objektų išsaugojimas

Trumpas apibūdinimas

Nors Daugpilio tvirtovės kompleksas iki mūsų dienų išliko gana geros būklės, tačiau reikėjo imtis įvairių priemonių dėl dviejų pagrindinių priežasčių: nebuvo išnaudotas vietovės potencialas miesto ir regiono naudai, o didžioji dalis unikalių istorinių pastatų ir statinių nebuvo naudojami bei tinkamai prižiūrimi. Dėl to jie neišvengiamai galėjo sugriūti ir sumažėti jų vertė.

Vieta

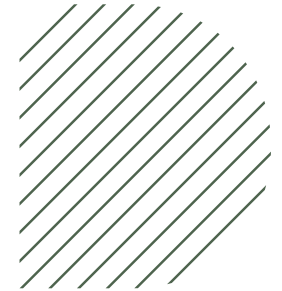
Daugpilio tvirtovė yra unikalus valstybinės reikšmės architektūros ir miesto statybos kultūros paminklas. Tai paskutinė bastiono tipo tvirtovė pasaulyje. Ji yra Daugpilio miesto teritorijoje.

Kontekstas ir problema

Daugpilio tvirtovė yra paskutinis bastionų tipo įtvirtinimų kompleksas, pastatytas XIX a., palyginti gerai išlikęs iki šių dienų. 1993 m. išvykus Rusijos armijai didelė tvirtovės teritorija (bendras plotas apie 2 km²) nebuvo naudojama. Tapo degraduota ir nepatrauklia miesto erdve. Vietos savivaldybės iniciatyva Daugpilio tvirtovės teritorija buvo nustatyta kaip prioritetinga miesto dalis ir įtraukta į visus planavimo dokumentus. Daugpilio miesto plėtros programa „Mano pilis – Daugpilis“ (toliau – DAP) 2008–2014 m. (patvirtinta 2008 01 17). Pagal miesto plėtros programą (Veiksmas A22

Daugpilio tvirtovės regeneracija) buvo sėkmingai įgyvendinti įvairūs projektai siekiant sudaryti sąlygas išsaugoti unikalų kultūros istorijos paveldo objektą, racionaliai jį naudoti, padaryti jį administraciniu, kultūriniu, poilsio ir turizmo centru. Įgyvendintos veiklos: vandens tiekimo pastato pavyzdinė restauracija Daugpilio tvirtovės Kultūros ir informacijos centrai įkurti, Artilerijos arsenalo pastato rekonstrukcija ir šalie esančios teritorijos sutvarkymas Daugpilio Marko Rotko meno centrai įkurti, tvirtovės viešosios infrastruktūros plėtra, kompleksiskai sutvarkant kelias gatves ir inžinerinius tinklus, tvirtovės pylimų ir pastatų perėmimas savivaldybės nuosavybėn ir atitinkama jų priežiūra.

Projekto pradžios data

2008 m. sausio mėn.

Finansavimas

- Europos ekonominės erdvės finansinė priemonė/ Norvegijos finansinis mechanizmas;
- ERPF;
- Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa;
- Valstybės ir savivaldybės lėšos.

Tikslai

Pagrindinis tikslas:

Išsaugoti ir vystyti unikalius Daugpilio miesto aplinkos elementus taip didinant gyventojų tikėjimą miestu, gerinti miesto įvaizdį bei investicinį klimatą.

Rezultatai

Aplinka

- degraduotų ir (arba) užterštų teritorijų (apie 50 ha) revitalizacija ir kelių objektų rekonstrukcija;
- tvirtovės kultūrinio ir istorinio kraštovaizdžio kokybės pagerinimas tinkamai tvarkant tvirtovės pylimus (apie 60 ha);
- Daugpilio tvirtovės įtvirtinimuose žiemoja viena didžiausių šikšnosparnių kolonijų Baltijos šalyse; visos šikšnosparnių rūšys yra saugomų rūšių sąrašė. Daugpilio universitetas bendradarbiaudamas su kitais Latvijos tyrimų institutais reguliariai atlieka šikšnosparnių monitoringą. Nustatytos ypač saugomų šikšnosparnių rūšių žiemojimo vietos ir tinkamas teritorijos tvarkymas;
- atmetas istorinės pramoninės veiklos rizikos objektų veiklos plėtra tvirtovės teritorijoje.

Kultūra ir estetika

- identifikuoti kultūriniai ir istoriniai objektai rengiant strateginio turizmo objekto – Daugpilio tvirtovės veiksmų planą;
- atlikti atskirų paminklų architektūrinė–meninė inventurizacija ir kultūriniai–istoriniai tyrimai;
- rekonstruoti ir išsaugoti kultūriniai ir istoriniai objektai siekiant užtikrinti naujas funkcijas;
- parengtos Daugpilio tvirtovės restauracijos ir tvarkymo gairės;
- aktyvesnis kūrybinis darbas įsteigus kūrybinių industrijų klubą Marko Rotko meno centre;

- organizuojami reguliarūs unikalūs kultūros, turizmo, meno ir pramoginiai renginiai (istorinės rekonstrukcijos klubų festivalis, meno plenerai, Marko Rotko jubiliejaus šventė, Muziejų naktis, Europos paveldo dienos, Meno naktis);
- padidėjusi tvirtovės teritorijos estetinė vertė pagerinus viešąją infrastruktūrą.

Socialinė aplinka

- vandentiekio (4390 m), kanalizacijos tinklų (8256 m) ir šilumos tinklų (5136 m) statyba;
- išorinių elektros energijos tiekimo ir apšvietimo tinklų statyba (9350 m);
- gatvių rekonstrukcija, tarp jų šaligatvių, dviračių takų ir automobilių stovėjimo aikštelių statyba (60 880 m²);
- gerai sutvarkyta viešoji zona tvirtovės apylinkių gyventojams, tarp jų pastatyta vaikų žaidimų aikštelė.

Ekonomika

- turistų skaičiaus padidėjimas: Daugpilio Marko Rotko meno centras yra vienas lankomiausių objektų regione (apie 100 tūkst. lankytojų per metus);
- tvirtovės teritorijos infrastruktūros gerinimas prisidėjo prie verslumui ir gyventojų užimtumui palankios aplinkos kūrimo (apie 45 naujai sukurtos darbo vietos);
- suaktyvėjo mažų ir vidutinių įmonių veikla tiekiant turizmo paslaugas (ypač aktyviojo turizmo sezono metu);
- teigiamo Daugpilio miesto įvaizdžio kūrimas populiarinant kultūrinius ir istorinius miesto objektus nacionaliniu ir pasauliniu lygiais.

Projekto svarba

Daugpilio tvirtovės regeneracija ir kultūrinių bei istorinių objektų išsaugojimas yra darnaus vystymosi iniciatyva gerinant kraštovaizdį bei miesto aplinką. Pradedant teritorijos plėtrą buvo identifikuoti, išsaugoti, sutvarkyti kultūros ir istorijos paveldo objektai, populiarinami turizmo produktai nacionaliniu bei tarptautiniu mastu.

Tvarkinga, pagerinta ir išvystyta socialinė infrastruktūra daro teigiamą poveikį tvirtovės rajone esančio nekilnojamojo turto vertei, gerina gyvenimo sąlygas ir gyventojų gerovę. Išaugo tvirtovės teritorijoje esančių daugiabučių ir nekilnojamojo turto paklausa. Taigi, savininkai (privatūs, valstybinės įstaigos) yra motyvuoti investuoti į savo pastatų sutvarkymą (pavyzdžiui, valstybinė akcinė bendrovė „Valsts nekustamieji“ („Valstybinis nekilnojamas turtas“) atliko Valstybinės policijos Latgalos regiono administracinio pastato rekonstrukciją (*Komandanta g. 7, Daugpilis* ir *Konstantina g. 6, Daugpilis*) ir laikinojo įkalinimo įstaigos pastato statybą (*Hospitāļa g. 3, Daugpilis*).

Apleistų pastatų ir teritorijų sutvarkymas bei racionalus ribotų miesto išteklių naudojimas pagerino miesto kraštovaizdžio kokybę. Kultūrinio ir istorinio paveldo išsaugojimas prisidėjo prie tarptautinės svarbos turizmo produkto kūrimo skatinant verslumą. Organizuojant unikalius kultūros, meno ir pramoginius renginius lengviau pritraukti gyventojus į tvirtovėje rengiamus renginius. Kultūrinio ir istorinio paveldo išsaugojimas skatina estetinį gyventojų auklėjimą ir sukuria gyventojų priklausymo tvirtovės kultūrinei erdvei jausmą.

2020 m. Daugpilio miesto taryba ir toliau vykdys įvairius objektų tvarkymo ir plėtros projektus Daugpilio tvirtovės teritorijoje – Daugpilio tvirtovės 7-ojo bastiono pylimo restauravimą ir įrengimą, Daugpilio tvirtovės 7-ojo bastiono Parako rūsių restauravimą ir pritaikymą Marko Rothko meno centro parodų sektoriaus funkcijoms („P. Martinsono galerija“), Keramikos ir metalo apdirbimo dirbtuvės įkūrimą Daugpilio tvirtovės 8-ojo bastiono parako rūsyje, Inžinierių arsenalo restauraciją ir kt.

Lūznava

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Lūznavos dvaras

Rėzeknės nuovadas, Lūznavos valsčius, Latvija

Trumpas apibūdinimas

Lūznavos dvaro kompleksas yra kultūrinis–istorinis *Art Nouveau* paminklas, kuris nuo 2009 m. priklauso Rėzeknės savivaldybei. Dėl istorinių pokyčių dvaras tapo griuvėsiais, o buvęs unikalus parkas ir tvenkinių sistema buvo visiškai sunaikinti.

Vieta

Lūznavos dvaras yra Rėzeknės nuovado Lūznavos valsčiuje, apie 20 km nuo Rėzeknės miesto.

Kontekstas ir iššūkiai

Lūznavos dvaro kompleksas yra kultūrinis ir istorinis *Art Nouveau* paminklas, apipintas įvairiomis istorijomis ir legendomis. Kompleksas priklauso Rėzeknės nuovado savivaldybei ir yra palyginti gerai išlikęs. Dvaro architektūrinę vertę dar labiau padidina galimybė mėgautis senovinio parko grožiu (bendras parko plotas yra 23,7 ha, iš jų 2,6 ha yra tvenkiniai).

Lūznavos dvaro rūmų statyba buvo pradėta 1905 m. Pastatą suprojektavo dvaro savininkas Stanislovas Kerbedzas (*Stanisław Kierbedź*) (1810–1899), Lietuvoje gimęs lenkų kilmės geležinkelio statinių inžinierius, profesorius ir Sankt Peterburgo mokslų akademijos garbės narys. Lūznavos dvaro paveldėtoja tapo Jevgenija Kerbedza, S. Kerbedžo dukra (1855–1946 m.), kuri įgyvendino savo tėvo projektą ir 1911 m. baigė Lūznavos dvaro statybos darbus. Dvare buvo populiarinamas menas ir muzika. Jevgenija Kerbedza

buvo Europoje gerai žinoma mecenatė ir visuomeninė veikėja, kuri vasaras praleisdavo Lūznavoje ir organizuodavo menininkų, literatų bei muzikantų susibūrimus, o žiemą gyvendavo Romoje. J. Kerbedzai buvo suteiktas Varšuvos garbės piliečio vardas. Ji buvo giriama už pilietinę iniciatyvą ir aukas.

Po 1920 m. dvaras buvo kurčėnų vaikų mokykla, kariuomenės štabas, technikumai, tarybinio ūkio kontora, valsčiaus valdyba, vėl mokykla ir biblioteka. Dėl istorinių pokyčių dvaro pastatas tapo griuvėsiais, o buvęs unikalus parkas buvo visiškai sunaikintas.

2009 m. Lūznavos valsčius kaip administracinė teritorija buvo įtraukta į Rėzeknės nuovadą, tuomet ir prasidėjo pastato ir parko teritorijos atnaujinimo darbai iš nuovado savivaldybės ir Europos fondų lėšų.

Šiam XIX a. pab. ir XX a. pr. *Art Nouveau* ir istorizmo stiliumi pastatytam pastatui suteiktas valstybės saugomo kultūros paminklo statusas. Dėl to savivaldybei nustatyti papildomi įpareigojimai ir atsakomybė.

Programa

Rėzeknės nuovado savivaldybė siekdama išsaugoti šį unikalų objektą ir jo teritoriją, rekonstravo Lūžnavos dvaro pastatą ir padarė Lūžnavos dvaro parką patrauklų jo lankytojams. Nuo 2010 m. buvo atlikti Lūžnavos dvaro pastato architektūriniai-meniniai tyrimai ir matavimo darbai, taip pat parengtas rekonstrukcijos darbų techninis projektas. Atnaujinant pastatą buvo suremontuotas fasadas, vidaus patalpos, taip pat stogai, rekonstruoti dvaro rūmų pamatai, sumontuotas vandentiekis, kanalizacija, šildymas bei vėdinimas, įrengta apsauga nuo žaibo, pakeista elektros sistema. Dvaras renovuotas vadovaujant architektėi Inarai Caunitei. Pastatų kompleksas buvo atidarytas apžiūrai 2015 m. balandžio 25 d. Atnaujinus pastatą ypatingo dėmesio sulaukė dvaro kambarių tapetai, kurie pagal specialų užsakymą buvo pagaminti pagal to laiko stilių, kai čia valdė menas ir muzika. Dabar tapetų istorija atgijo ir dvaro suvenyruose.

Rekonstrukcijai buvo panaudotos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšos. Pirmasis projektas atvėrė daug galimybių vystyti kitus projektus Lūžnavos dvaro teritorijoje. Nuo 2015 m. Rėzeknės nuovado savivaldybė įgyvendino ne tik EŽŪFKP programos, Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos, ES programos „Kūrybiška Europa“, Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programos 2014–2020 m. ir kt. projektus. Savo ruožtu vietinė Lūžnavos valsčiaus bendruomenė aktyviai dalyvavo LEADER programos, Britų tarybos atstovybės Latvijoje ir *Valstybinio kultūros kapitalo* fondo remiamuose projektuose, taip pat Rėzeknės nuovado savivaldybės Aplinkos apsaugos fondo projektuose.

Šiuo metu dvare reguliariai vyksta kameriniai koncertai, parodos. Tai yra tinkama vieta ir seminarams, koncertams, santuokos ceremonijoms bei kitoms šventėms. Pastate taip pat yra Rėzeknės nuovado turizmo informacijos centras. Nuo 2015 metų Lūžnavos dvarą aplankė daugiau nei 60 000 lankytojų.

Valdymas

Lūžnavos dvaro kompleksas ir parkas nuo 2009 m. priklauso Rėzeknės nuovado savivaldybei.

Iniciatyva

(kas yra iniciatoriai, proceso vadovai)

Lūžnavos dvaro kompleksą eksploatuoja Rėzeknės nuovado savivaldybė, bendradarbiaudama su Lūžnavos valsčiaus administracija ir aktyvia vietos bendruomene.

Dalyviai

Rėzeknės nuovado savivaldybė, Lūžnavos valsčiaus administracija, vietos bendruomenė, verslininkai.

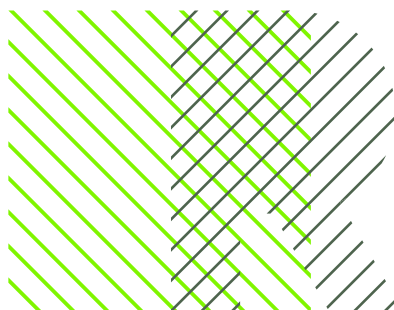
Rezultatas

Lūznavos dvaras yra Latgalos *Art nouveau* perlas. 2015 m. dvaras atgimė iš naujo Rēzeknės nuovado savivaldybės projekto „Lūznavos dvaro pastato rekonstrukcija“ dėka. Šiuo metu dvaro kompleksas yra atviras lankytojams iš Latvijos ir kitų šalių. Čia siūlomos ekskursijos ir įvairios parodos, sukurtos bendradarbiaujant su Latvijos ir užsienio meno centrais, Raznos nacionaliniu parku ir kitomis įstaigomis. Kiekvienas lankytojas taip pat turi galimybę išsinuomotuoti kambarius su istorine aura.

Projekto svarba

Rēzeknės nuovado savivaldybės įgyvendinti projektai leido atgimti kultūros istorijos paminklui. Dabar jis yra žinomas Latvijos kultūros objektas, kurį kasmet aplanko vis daugiau turistų. Aktyvesnis turizmas sąlygojo ir verslumą padidėjimą.

Kadangi Lūznavos dvaras apima pastatų kompleksą ir parką, revitalizacijos bei plėtros darbai tęsiami įgyvendinant vis naujus projektus pagal parengtą Lūznavos dvaro plėtros strategiją 2018–2028 m. ir įrengimo projektą.

Panevėžys

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Kniaudiškių parkas

Trumpas aprašas

Panevėžio miesto savivaldybės administracija įgyvendina projektą „Kraštovaizdžio formavimas ir ekologinės būklės gerinimas Kniaudiškių parke, Panevėžyje“. Projekto metu planuojama sutvarkyti Kniaudiškių parko teritoriją. Bendras planuojamos tvarkyti teritorijos plotas – 7,6981 ha.

Vieta

Kniaudiškių parkas yra Panevėžio miesto centrinėje dalyje tarp Molainių, Žygeivių ir V. Alanto gatvių. Žemės sklypo adresas – Molainių g. 3.

Kontekstas ir problema

Kraštovaizdžio sutvarkymo tikslai – išanalizuoti Kniaudiškių parko želdynus, pasiūlyti optimaliausią sprendimą tvarkant želdynus, formuluojant jiems galimas vystymo ir priežiūros gaires, numatant takų bei informacinę sistemą.

Dabartinė bendra parko teritorijos būklė rekreacijai nėra palanki. Parkas apleistas, nėra pritaikytas gyventojų poilsiui ir laisvalaikiui, kitiems rekreaciniams poreikiams. Pėsčiųjų takų nėra, tik praminti takeliai, esami želdiniai netvarkingi, dauguma medžių ir krūmų savaiminiai, pieva nenušienauta, kūdros pakrantės netvarkomos ir nesaugios, neužtikrinamas ekologinės sistemos vientisumas, taip pat trūksta poilsiui pritaikytos infrastruktūros, mažosios architektūros elementų. Kniaudiškių parkas labai svarbus plėtojant Panevėžio miesto bendro naudojimo erdvių sistemą. Želdynai atlieka ne tik rekreacinę funkciją, bet kartu yra svarbi miesto urbanistinės struktūros dalis, skirta ne tik miesto gyventojų rekreacijai ir laisvalaikiui, bet taip pat turi stiprią įtaką miesto ekologinėms sąlygoms bei patrauklumui. Šiems tikslams pasiekti mieste yra/turėtų būti kuriama miestų vientisa želdynų sistema, kuri būtų kaip kompensacinis elementas užstatytoms teritorijoms, infrastruktūros koridoriams ir pramoniniams objektams.

Programa

Norint visiškai atskleisti ir paryškinti numatomos tvarkyti vietovės kraštovaizdį, jos gamtines vertybes, reikia gerinti estetinę parko būklę formuojant, tvarkant želdynus, ekologiškai labiau jautriose vietose mažinant želdynų defragmentaciją, kompleksiškai įvertinant, kurias erdves, panoramas reikalinga atverti, kurias pridengti, numatyti pažintinės, poilsinės infrastruktūros atnaujinimą, įrengimą.

Rizikos, kurios gali kilti projekto įgyvendinimo eigoje: vangus visuomenės atstovų dalyvavimas projekte veikloje ir nenoras naudotis sukurta infrastruktūra; projektavimo ir rangos darbų kokybė, atsilikimas nuo grafiko; resursų trūkumas infrastruktūros priežiūrai (bei atitinkamai – veiklos tęstinumo užtikrinimui; papildomų išlaidų rizika; patirties trūkumas įgyvendinant projektą (nepakankamos vadybinės žinios); atlikus projekto vykdymo eigos stebėseną bei kontrolę, gali paaiškėti, kad yra reikalingas projekto pakeitimas.

Projekto įgyvendinimo metu buvo parengta Visuomenės dalyvavimo kraštovaizdžio formavime programa pagal kurią bus vykdomos viešumą užtikrinančios priemonės, surengtos Knaudiškių parko kūrybinės dirbtuvės. Parengtas techninis projektas, kuriame buvo pasiūlyti funkciniai, erdviniai, vizualiniai sprendiniai, priimtas sprendimas suteikti pasakojimo turinį tematika „Eglė žalčių karalienė“ (viena žymiausių bei unikaliausių lietuvių liaudies pasakų). Kūdra – tai jūra, kalneliai su miškeliais – tai sūnūs ir dukrelė, o gyvatašakė eglė – tai Eglė, Žalčio žmona ir vaikų – Ažuolo, Uosio, Beržo ir Drebulės mama. Kiekvienas kalnelis turės savo – vaiko vardą ir aplink jį žaliuos tos rūšies medžiai. Takai – kaip žalčiai, žydinti raudona pieva – „kraujo puta“, žydinti balta pieva – „pieno puta“. Broliai, kurie užkaipojo žaltį – šermukšniai su raudonomis uogomis. Aplink kūdrą veda medinių lentų Žalčio takas. Kvapniųjų 12 vaistažolių „pagunda“ – Eglei išbandymas. Sūpynės – simbolis, išbaidantis piktąsias dvasias. Projekte sugalvota, kaip įprasminti užduotį: „Sunešioti dvylika klumpių“ – reikia įveikti dvylika kalnelių šlaitų, „Suverpti dvylika verpalų“ – apibėgti aplink Eglės kalnelį, „Kaip išausti 12 drobių“ – 12 kartų pereiti „žaliuosius tunelius“. Pasakojimas bus pradedamas ir tęsiamas einant taku – maršrutu ir atliekant šias užduotis: prie informacinio centro reikia pasiimti planą, rasti „Marškinius“, juose – žaltį, po to „nunerti“ pas jį gyventi, po to susilaukti vaikų, po to norėti namo, po to atlikti užduotis, po to šaukti žaltį, po to rasti jį negyvą, po to paversti vaikus medžiais. Šio projekto metu planuojama pašalinti menkaverčius, ne vietoje augančius medžius, krūmus, nugenėti šakas, bus formuojami nauji želdiniai, įrengta pažintinė, poilsio infrastruktūra, įėjimai į parką, automobilių stovėjimo aikštelės, lankytojų informacijos ir edukacijos centras, pėsčiųjų, dviračių ir kt. takai, ramaus ir aktyvaus poilsio zonos, aikštelės su laužavietėmis, mažoji architektūra, apšvietimas ir kt.

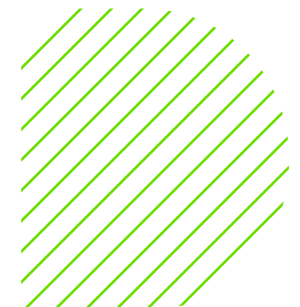
Iniciatyva ir dalyviai

Į projektų veiklas yra įtraukiami suinteresuoti visuomenės atstovai. Visuomenės dalyvavimo tikslas, rengiant Kraštovaizdžio tvarkymo programą, yra užtikrinti skaidrų interesų derinimą ir viešojo intereso gynimą; aktyvų, kūrybingą, pozityvų, konstruktyvų įsitraukimą į vietos kraštovaizdžio apsaugą ir formavimą; taip pat bendruomeniškumo stiprinimas, puoselėjant vietovių išskirtinumą ir tradicijas bei racionaliai sprendžiant aktualias problemas, pasitelkiant vietos resursus; vietos gyventojų sąmoningumo ir išprusimo kraštovaizdžio srityje didinimas; socialinės įtampos mažinimas.

Rezultatai

Įgyvendinus projektą bus pasiekti šie rezultatai: užtikrintos kraštovaizdžio formavimo socialinės, ekonominės ir ekologinės funkcijos; užtikrinta kraštovaizdžio apsauga, naudojimas, tvarkymas ir planavimas; bus palaikoma turima biologinė įvairovė, erdvinė struktūra ir jos potencialas; optimizuotas kultūrinio kraštovaizdžio kryptingas formavimas, suderinta kraštovaizdžio architektūrinė erdvinė kompozicija; patikslintas Panevėžio miesto bendrasis planas.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis: 2019 m. kovas–2021 m. rugsėjis.

Rēzeknē

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Sodų teritorijos revitalizacija

Rēzeknės laisvosios ekonominės zonos teritorija, *Komunālā g. 13*, Rēzeknē, Latvija

Trumpas apibūdinimas

Projekto teritorija pagal istorinę topografiją yra buvusi sodų teritorija, kurioje yra nedidelė naudingųjų iškasenų (smėlio) kasybos vieta. Jau keletą metų iš teritorijos išvežamas nereikalingas dirvožemis, teritorijos reljefas labai pasikeitė. Žemės sklypo reljefas nelygus, aukščio žymės skiriasi nuo 141 m v.j.l. iki 158 m v.j.l. Reljefo visiškai išlyginti neįmanoma, todėl kuriant koncepciją buvo nustatytos optimalios vietos, kuriose reikėtų reljefą išlyginti (žr. sprendimus žemiau). Teritorijoje yra Rēzeknės miesto centrinis kanalizacijos

kolektorius d700 (gelžbetonis). Teritorijoje yra dar ir lietaus kanalizacijos kolektorius d700 (gelžbetonis), kuris prasideda atitinkamai pagal reljefą prie aukščiausio smėlio karjero taško. Lietaus kanalizacijos kolektorius yra šalia senujų valymo rezervuarų. Rezervuarai yra įkasti į žemę. Didžioji dalis sklypo yra šalia pagrindinės geležinkelio linijos (kryptis Rēzeknē – Burzova). Per teritoriją nutiesta vidutinės įtampos linija 20 kV. Artimiausi gyvenamieji namai yra 20 m atstumu nuo šiaurinio sklypo kampo, atstumas iki sklypo centro yra apie 180 m.

Vieta

Projekto teritorija yra žemės sklypai Rēzeknės mieste *Komunālā g. 13* ir *Komunālā g. 11C*, kurie yra sklypo *Komunāla g. 13* viduryje (žr. 1-1 vaizdą). Bendras sklypo plotas yra 6,7835 ha (0,1914 ha *Komunālā g. 11C*). Sklypo ilgis yra 270 m, plotis – 280 m.

Projekto teritorija pasižymi labai nelygiu reljefu. Jo aukštis svyruoja nuo 142 m v.j.l. pietinėje projekto teritorijos dalyje iki 159 m v.j.l. projekto teritorijos šiaurės rytuose. Sklypo vertikalus kritimas yra iki 16 metrų, atitinkamai būtina sutvarkyti vietovės reljefą.

Kontekstas ir problema

Iš dalies apleista degraduota teritorija su krūmais ir išskirtais mažais medžiais, pavieniai apleisti pastatai, teritorijoje privežta nereikalingo dirvožemio ir yra statybinių atliekų.

Programa

Rēzeknės LEZ tarnyba Latvijos ir Lietuvos pasienio projekto „TRANS-FORM“ metu sukūrė žemės sklypo teritorijos plėtros koncepciją sklypui *Komunālā g. 13* ir *11C*. Joje numatytas galimas teritorijos naudojimas ir funkcionalumas tvarkant teritoriją bei skatinant verslumą. Koncepcija numato galimybę minėtame sklype pastatyti dvi gamyklas su privažiavimo keliais, aptarnavimo vietomis, taip pat reikalingomis inžinerinėmis komunikacijomis.

Valdymas

Atliktas esamos situacijos tyrimas (tarp jų žemės nuosavybės dokumentų, apribojimų), objekto apžiūra ir fotografavimas.

- Atliktas sklypo apylinkėje esančios ir planuojamos infrastruktūros tyrimas ir aplinkos būklės įvertinimas.
- Pagal LBN 005-15 „Inžinerinio tyrimo taisyklės statybose“ atliktas maždaug 7 ha topografinis matavimas. Rengdamas dokumentus rangovas atliko supaprastintą topografinį sklypo matavimą, tarp jų pastatų, statinių, privažiavimo kelių, požeminių ir antžeminių komunikacijų, kraštovaizdžio elementų ir objekto reljefo.
- Atliktas teritorijos revitalizacijos ir reljefo organizavimo tyrimas žemės sklypo vystymui, užstatymui ir potencialios inžinerinės infrastruktūros įrengimui. Remiantis topografiniu žemėlapiu, parengtas teritorijos revitalizacijos planas, pagal kurį numatyta išmontuoti esamus objektus, išvalyti teritoriją nuo medžių ir krūmų, organizuoti reljefą vienu ar keliais lygiais ir įvertinti tūrį.
- Žemės sklypui *Komunāla g.* 13 parengtas teritorijos plėtros planas su topografijos elementais. Jame yra teritorijos išdėstymo schema, pagal kurią apibrėžtas žemės vienetų padalijimo planas, pageidaujamas esimo infrastruktūros ir inžinerinių tinklų išdėstymas ir kt.
- Kuriant plėtros koncepciją užtikrintas tikslinių grupių įtraukimas ir dokumento aptarimas.

Laisvosios ekonominės zonos plėtra vyksta aktyviai dalyvaujant Rėzeknės miesto savivaldybei ir Rėzeknės nuovado tarybai, taip pat pritraukiant ES struktūrinių fondų lėšas. Potencialiems investuotojams kuriama kokybiška ir prieinama kelių bei komunalinių tinklų infrastruktūra. Iki 2018 m. atlikta *Vilakas* gatvės (Rėzeknės miesto ribos iki *Atbrivošanas*

alėjos) ir *Komunālā* gatvės rekonstrukcija (atkarpa nuo *Vilakas* gatvės ir atkarpa nuo *Atbrivošanas* alėjos iki geležinkelio pervažos). Rekonstruojant gatves nutiestos visos pagrindinės reikalingos vandentiekio komunikacijos, kanalizacija ir dujų tiekimas. Išorinius elektros energijos tiekimo tinklus planuojama statyti atskirai, o 2018 metais pradėtas darbas statybos projekto rengimas. 2019 metais buvo parengtas statybos projektas „*Komunālā* gatvės *Komunālā* gatvėje, Rėzeknėje, jungiamosios dalies statyba“, pagal kurį bus sujungtos atnaujintos *Komunālā* gatvės atkarpos. Kartu su gatvių tiesimo projektu planuojamos ir komunikacijos.

Iki *Komunālā* gatvės 13 revitalizacijos statybos projekto vykdymo teritorijoje pagal galimybes buvo iškirsti medžiai ir krūmai, iš dalies atliktas teritorijos reljefo planavimas ir išlyginimas. Projekto teritorijoje iš dalies išlygintos ir užbertos grunto krūvos.

Rengiant koncepciją buvo stengiamasi įsigyti gretimas teritorijas, sutvarkyti žemės dokumentus, pavyzdžiui, žemės sklype *Komunālā* gatvė 5A atliktas topografinis tyrimas, kad sklypas galėtų būti revitalizuotas ir pasiūlytas investuotojams. Šiuo metu vyksta derybos su *Komunālā* gatvės 15A sklypo savininku dėl galimybių pasiūlyti jį investuotojams.

Iniciatyva

Turtas *Komunālā* gatvėje 13 priklauso Rėzeknės miesto tarybai ir perduotas LEZ administracijai; *Komunālā* gatvė 11C priklauso LEZ.

Dalyviai

Laisvosios ekonominės zonos plėtra vyksta aktyviai dalyvaujant Rėzeknės miesto savivaldybei ir Rėzeknės nuovado tarybai, taip pat pritraukiant ES struktūrinių fondų lėšas. Į procesą buvo įtraukti savivaldybės specialistai ir Rėzeknės technologijų akademijos studentai.

Rezultatas

Parengta teritorijos revitalizacijos koncepcija ir techninė dokumentacija žemės sklypo *Komunālā* g. 13 plėtrai, kurioje numatytas galimas teritorijos panaudojimas ir funkcionalumas siekiant vytyti teritoriją ir skatinti verslą.

2019 m. spalio mėn. Rėzeknės LEZ valdyba pradėjo rekonstruoti investicinį objektą *Komunālā* iela 13 ir 11C, pertvarkydama jį į verslui patrauklią ir tvariai naudojamą teritoriją. *Komunālā* gatvėje 13 ir 11C yra 6,78 ha didelis gamybai skirtas plotas. Rėzeknės LEZ valdyba atliks reljefo organizavimo ir išlyginimo darbus, išardys esamus statinius, taip pat iškirs medžius, kad potencialūs investuotojai galėtų šią vietą panaudoti naujų gamyklų statybai. Statybos darbai finansuojami iš Rėzeknės LEZ verslo rėmimo fondo.

Rėzeknės miesto taryba ir Rėzeknės nuovado savivaldybė ES struktūrinių fondų (SF) lėšomis įgyvendino keletą reikšmingų projektų Rėzeknės LEZ teritorijoje, siekdami ją padaryti patrauklesnę potencialiems investuotojams. 2018 m. Rėzeknės miesto taryba įgyvendino *Komunālās* gatvės rekonstravimą 658 m atstumu nuo *Viļakas* gatvės ir 532 m atstumu nuo *Atrīvošanas* alėjos iki geležinkelio pervažos, taip pat nutiesė vandentiekio ir kanalizacijos tinklus šiose atkarpose, taip suteikdama kokybiškas inžinerines komunikacijas ir privažiavimo kelius sklypams *Komunālā* gatvėje 13 ir 11C.

Projekto svarba

Rėzeknės miestas yra Europos Sąjungoje, Latvijoje, Latgalos planavimo regiono centrinėje dalyje. Rėzeknė yra 242 km nuo valstybinės sostinės Rygos (0,65 mln. gyventojų), 263 km nuo Lietuvos sostinės Vilniaus (0,52 mln. gyventojų), 375 km nuo Baltarusijos sostinės Minsko (1,9 mln. gyventojų), 450 km nuo Rusijos didmiesčio Sankt Peterburgo (5,2 mln. gyventojų), 685 km nuo Rusijos sostinės Maskvos (16,2 mln. gyventojų) ir 860 km nuo Lenkijos sostinės Varšuvos (2,3 mln. gyventojų). Latvijos ir Rusijos siena yra 45–50 km nuo Rėzeknės, Latvijos–Baltarusijos siena yra 70–75 km nuo miesto. Rėzeknės miestas yra šalia tarptautinių transporto koridorių (A12 / E22, A13 / E262), kurie taip pat yra ES trans-europinio transporto (TEN) koridoriai. Rėzeknės miestą kerta strateginės Rygos–Maskvos ir Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelio linijos: „Krustpilis–Rėzeknė II“, „Rėzeknė II–Zilupė–valstybės siena“, „Valstybės siena–Karsava–Rėzeknė I“ ir „Rėzeknė–Daugpilis“.

Žemiau punktai apibūdina socialinius ir ekonominius Rėzeknės miesto veiksnius, liudijančius, kad reikia investuoti į infrastruktūrą, kuri skatintų verslo plėtrą ir gyventojų pajamų lygio didėjimą:

- 2018 m. sausio 1 d. Rėzeknės mieste buvo registruota 28 156 tūkst. gyventojų.
- Privačiame sektoriuje vidutinis darbo užmokestis Rėzeknės mieste 2017 m. siekė 707 eurus, tai yra 77,3 % vidutinio Latvijos privataus sektoriaus darbo užmokesčio lygio. Minimalus mėnesinis atlyginimas šalyje yra 430 EUR.
- 2018 m. lapkričio 30 d. nedarbo lygis Rėzeknėje (Valstybinės užimtumo agentūros duomenimis) siekė 9,1 %, tai yra 4,3 procentinio punkto daugiau nei Latvijos vidurkis, tačiau 1,6 procentinio punkto mažiau nei vidutiniškai Latgalos regione.
- Remiantis bendrojo vidaus produkto statistika, 2016 m. Rėzeknės ekonomikos dalis Latvijos ekonomikoje siekė 1,1 %. Savo ruožtu Latgalos statistinio regiono dalis Latvijos ekonomikoje 2016 m. siekė 7,1 %.

Koncepcijos įdiegimas yra viena iš daugelio išankstinių sąlygų, kurios užtikrintų ankstesniuose keturiuose punktuose minėtų veiksnių ir rodiklių pagerėjimą, sukuriant stabilią socialinę ir ekonominę aplinką Rėzeknės miesto plėtrai.

Visaginas

Nuotraukos iš seminaro dalyvių archyvų

Vidurinės mokyklos pastato atnaujinimas

Buvusios „Sedulinos“ vidurinės mokyklos pastatas.

Trumpas apibūdinimas

Buvusi „Sedulinos“ vidurinė mokykla buvo uždaryta 2010 m. 2012 m. pastatas buvo perduotas Visagino kultūros centrui. Savo jėgomis kultūros darbuotojai jau pradėjo iš esmės keisti mokyklos patalpų interjero dizaino koncepciją, nes kultūrinė veikla vyksta nenutrūkstamai – organizuojami renginiai, užsiėmimai, fotosesijos, repetacijos ir t.t. Tačiau 7685,34 kv.m. pastato neįmanoma modernizuoti savo jėgomis taip greitai, kaip auga jo lankytojų poreikiai.

Vieta

Projektas apima pastatą adresu Vilties g. 5, Visaginas.

Kontekstas ir problema

Projekto idėjos autorius – Visagino kultūros centras. Projekto idėja – viename pastate sukurti visą infrastruktūrą kultūros veiklai ištisus metus (renginių, parodų ir konferencijų salės, muziejus, patalpos repeticijoms, erdvės edukacinėms programoms ir amatų studijoms, poilsio zonos). Tai būtų kultūros, turizmo ir verslo miestas po vienu stogu, fiksuojantis istorinius laikotarpius – nuo išsaugotų tradicijų iki sukurtų ir kuriamų šiandien. Projekto metu buvo atliktas vidaus patalpų remontas ir įrengtos šiuolaikiškos erdvės:

- Teatro salė, Senamiesčio ir Teatro gatvės, Etno gatvė–parodų salė, Konferencijų salė, Visagino žvaigždžių alėja, Choreografijos salė, valgykla. Taip pat buvo sutvarkyti sanitariniai mazgai ir atliktas koridorių remontas;
- pagal parengtą remonto darbų aprašą įsigyta įranga 4 patalpoms: Teatro salei, Konferencijų salei, Parodų gatvei

ir Visagino žvaigždžių alėjai;

- pagal parengtą remonto darbų aprašą įsigyti baldai Teatro salei, Konferencijų salei, choreografijos salei, valgyklai, Etno gatvei–parodų salei, Teatro gatvei, Senamiesčio gatvei bei Visagino žvaigždžių alėjai.

Ignalinos programos lėšomis lygiagrečiai buvo modernizuotas ir apšiltintas pastato fasadas.

Programa

Projektas „Kultūros, turizmo ir kūrybinio verslo miestas po vienu stogu“ buvo finansuojamas ES struktūrinių fondų (85 %) ir Visagino savivaldybės (15 %) lėšomis. Ignalinos programos projekto lėšomis pastatas buvo modernizuotas ir apšiltintas. 2017 m. techninės dokumentacijos rengimas; 2017–2020 m. projekto įgyvendinimas.

Valdymas

Visagino savivaldybės administracija buvo projekto pareiškėja. Visagino kultūros centras buvo idėjos autorius. Visagino kultūros centras organizavo visas viešojo pirkimo procedūras ir prižiūrėjo darbus, kad jie atitiktų numatytus poreikius.

Iniciatyva

Už projekto įgyvendinimą buvo atsakingas Visagino kultūros centras kartu su Visagino savivaldybės administracija.

Dalyviai

Projektas įgyvendintas su partneriu. Visagino kultūros centras kaip partneris buvo pagrindinis idėjos kūrėjas ir įgyvendintojas.

Rezultatai

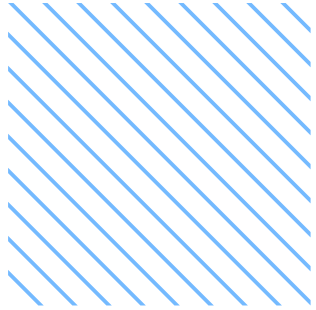
Įgyvendinus projektą sukurtas kultūrinei veiklai pritaikytas objektas, kuriame gali būti užtikrinta teikiamų kultūros paslaugų ir produktų kokybė, prieinamumas, patrauklumas visuomenei. Kartu siekiama sudominti ir įtraukti kuo didesnę visuomenės dalį ir kuo įvairesnes tikslines grupes į kultūrinį gyvenimą, išlaikyti esamus ir sukurti papildomus lankytojų bei dalyvių srautus. Projekto veiklos turi didžiulį socialinį, ekonominį poveikį. Visaginas tapo vieninteliu Lietuvos miestu, kur bus galima pamatyti virš 40 įvairių kultūrų – tapo įvairių kultūrų centru. Atvyksta papildomas lankytojų srautas iš aplinkinių Aukštaitijos miestų ir pasienio zonos. Renginių, konferencijų ir parodų salėse bei muziejaus erdvėje vyksta įvairūs renginiai diskusijos, susitikimai su menininkais, etnokultūriniai renginiai. Sudaryta galimybė bendradarbiauti su Lietuvos ir užsienio meno galerijomis. Renovuotose ir šiuolaikiams vietos bendruomenės socialiniams bei ekonominiams poreikiams pritaikytose erdvėse visada galima organizuoti šviečiamąją veiklą, edukacines programas menininkams, visaginiečiams ir Aukštaitijos regiono, kitų Lietuvos ir užsienio šalių gyventojams.

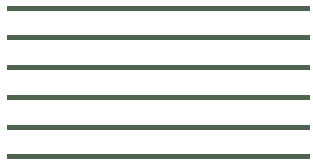
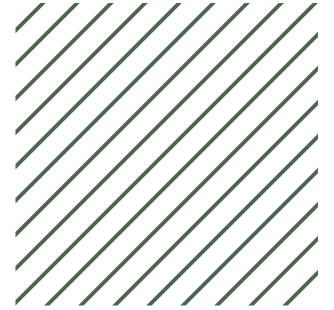
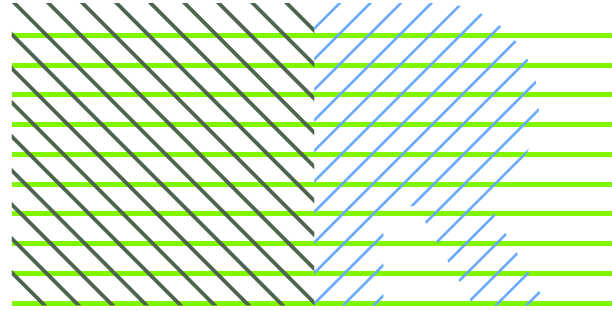
Projekto svarba

Visagino kultūros centras tapo labai svarbiu traukos tašku. Šiuo metu nuolat jis teikia informaciją apie planuojamus renginius, viešina savo veiklą internete, organizuoja bendrus su kitomis savivaldybėmis renginius, dalyvauja tarptautiniuose projektuose, plečia tarptautinių partnerių ratą. Ateityje planuojama daugiau dėmesio skirti naujų klientų/paslaugų vartotojų pritraukimui ir teikiamų ir naujų paslaugų reklamai, tam skirti daugiau tiek piniginių, tiek žmoniškųjų išteklių.

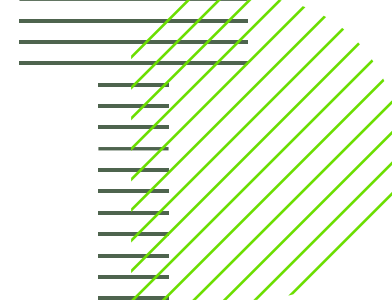
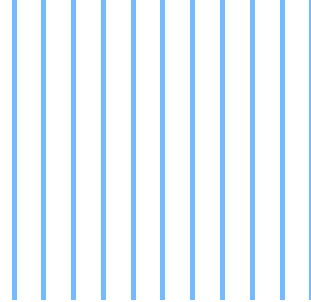
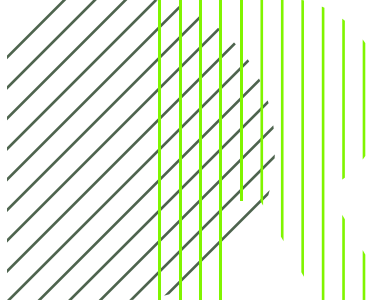
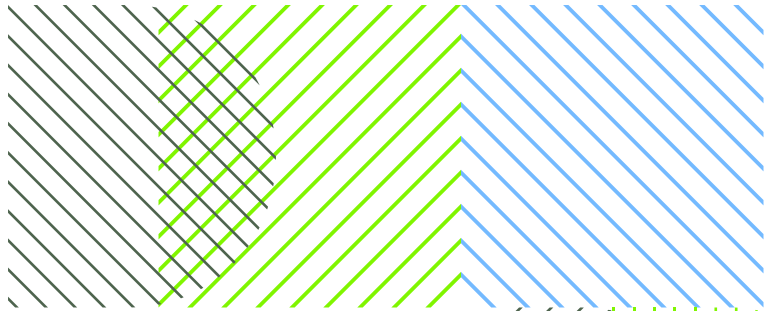
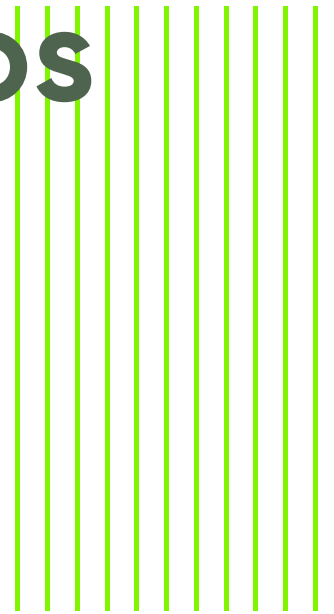

4

Rekomendacijos

12 regeneravimo principų

Latvijoje ir Lietuvoje regeneravimo aspektus praktiškai įmanoma integruoti į ilgalaikės plėtros strategijas – dokumentus, apibrėžiančius ilgalaikės plėtros viziją, tikslus, prioritetus ir teritorijos specializaciją.

Nesvarbu, kuris planavimo dokumentas skirtas regeneravimo klausimui, svarbu, kad valdymo praktikoje sąmoningai būtų įdiegti 12 regeneravimo principų, kurie sujungiami į keturias veiksmų rūšis VIZIJA / VIENTISUMAS / PARTNERYSTĖ / MONITORINGAS.

Vizija

1.

Apibrėžta aiški vizija, ja pagrįsta strategija ir strategija paremtas veiksmų planas. Vizijos, strategijos ir veiksmų plano rengimas grindžiamas kruopščia įvairių aspektų analize.

2.

Tam tikras ryšys tarp strategijos ir veiksmų plano trumpalaikių, vidutinės trukmės ir ilgalaikių tikslų.

3.

Tam tikra pasirinktų priemonių ir turimų resursų vaidmuo ir vieta siekiant ilgalaikių tikslų ir uždavinių. Subalansuotas gamtos, ekonominių, žmogiškųjų ir kitų resursų naudojimas.

Vientisumas

4.

Vizija, strategija ir veiksmų planas apima fizinį, socialinį, ekonominį ir aplinkos aspektus.

5.

Apibrėžti ir į bendrą veiksmų planą integruoti prioritetai visais aspektais – fizinis, ekonominis, socialinis ir aplinkos.

6.

Sukurtas „dirvožemis“ ekonominėms, socialinėms ir fizinėms sąlygoms prieš įgyvendinant politiką.

7.

Sukurtas regeneravimo programos susiejimo su būstų, švietimo, transporto, sveikatos, finansų programa ir planu modelis

Partnerystė

8.

Užtikrinamas maksimalus suinteresuotų pusių dalyvavimas visame procese.

9.

Veiksmų plane nurodomi naudos gavėjai ir būdai, kuriais jie gauna naudos.

10.

Nustatyti būdai, kaip naudoti ir derinti privačius, viešus ir bendruomenės resursus.

Monitoringas

11.

Atsižvelgiama į sudėtingumo koeficientą. Sukurtas ir pasidalintas supratimas apie šio faktoriaus savybėmis – sistemingumą, netiesiškumą, pritaikymą, tinklų kūrimą ir savivaldą – atsižvelgiant į regeneravimo proceso įgyvendinimą. Pavyzdžiui, kiekvienas regeneravimo elementas gali progresuoti skirtingu greičiu, gali keistis norminė bazė, partnerystės sudėtis ir kiti komponentai.

12.

Nuolatinis rezultatų ir pokyčių stebėjimas neapibrėžtumo kontekste, ty. veiksmų, kurių buvo imtasi, progreso gairių, rezultatų, poveikio ir veiksmų apibrėžimas, regeneravimo programos koregavimas ir būtinų pataisų bei papildymų atlikimas.

SPE vertinimo kriterijai

Apibendrinami iki šiol įgytą patirtį vertinant miesto teritorijas ir remdamiesi trimis vertinimo sistemomis - Didžiosios Britanijos („BREEAM-C“), JAV („LEED-ND“) ir Vokietijos („DGNB-UD“), mes siūlome Latvijos ir Lietuvos sąlygomis pritaikytą bazinį pasiūlymą kokybei įvertinti, kuris gali būti naudojamas esamų miesto teritorijų įvertinimui, IVT nustatymui, regeneravimo programų rengimui bei stebėsenai. Erdvinio tvarumo vertinimas turi būti atliekamas įvertinant miesto kokybę pagal tam tikrus kriterijus, parengtus atsižvelgiant į konkretų tikslą. Atsižvelgiant į kriterijų taikymo tikslą (situacijos vertinimas,

regeneravimo projekto rengimas ir kt.), gali būti pasirinkti skirtingi kriterijai vertinant konkrečias, galbūt problemines, miesto erdves, prireikus paaiškinant nuomonę. Kriterijai yra suskirstyti į septynias reikšmingumo grupes: bendruomenė, erdvinė struktūra, aplinka ir viešoji lauko erdvė, apstatymas, mobilumo infrastruktūra, energetika ir komunalinės paslaugos, inovacijos ir regioninis prioritetas. Teminė grupė remiasi reikšmingumo kūrėju. Pavyzdžiui, reikšmingumo grupei „bendruomenė“ priskiriamos savybės, kurios ypač svarbios visuomenės sveikatos užtikrinimui - tapatybė, dalyvavimas valdyme, šeimos poreikiai, aprūpinimas būstu, prieinamos paslaugos ir saugumas. Šios savybės sudaro pagrindines reikšmingumo grupės vertybes, kurių sustiprinimas pagerina reikšmingumo grupės kokybę, o ignoravimas – ją silpnina. Kiekvieną vertybę apibūdina tikslas ir jį sustiprinantys veiksmai, kurie taip pat yra kokybės gerinimo ar tiesiog kokybės kriterijai.

Schema Nr. 16 Reikšmingumo grupės ir jų vertės

Bendruomenė

Vietovės įvaizdis ir tapatybė
Valdymas
Šeimos poreikiai
Apgyvadinimas
Paslaugų prieinamumas
Saugumas

Viešoji erdvė

Viešosios erdvės socialinė įvairovė
Žalioji infrastruktūra
Mikroklimatas
Prieiga prie sporto ir poilsio teritorijų
Įtraukusis dizainas

Erdvinė struktūra

Išdėstymas
Kompaktinė plėtra
Mišrus naudojimas

Mobilumo infrastruktūra

Transporto sistema ir infrastruktūra
Ėjimas pėščiomis
Važiavimas dviračiu
Visuomeninis transportas

Aplinka ir inovacijos

Pritaikymas klimato kaitai
Biologinė ir ekologinė kokybė
Žemės resursų apsauga ir atnaujinimas
Vandens telikinių ir šlapžemių apsauga ir atkūrimas
Lietaus vandens tvarkymas
Potvynių rizikos valdymas
Triukšmo tarša
Šviesos tarša
Inovacija
Regioninis prioritetas

Statyba

Esamų konstrukcijų naudojimas
Sumažintas statybos poveikis
Tviri statyba

Energija ir komunalinės paslaugos

Komunalinės paslaugos
Atliekų tvarkymas
Tvarios energijos technologijos
Energinis vartojimo efektyvumas
Veiksmingas vandens resursų naudojimas
Ekonomika
Darbo vietų prieinamumas

Bendruomenė

Vietovės įvaizdis ir tapatybė

TIKSLAS

Apylinkė yra susijusi su vietos įvaizdžiu, gerbia vietos kultūros vertybes, kartu stiprina socialinę apylinkės tapatybę

Kuriant apylinkės tapatybę išsaugotas ryšys su aplinka.

Išsaugotas apylinkės kultūrinis istorinis paveldas, pastatai ir lauko erdvės atnaujintos bei tinkamai naudojamos.

Išsaugotas svarbus kultūrinis kraštovaizdis ir vietos žymekliai.

Sukurtas viešųjų erdvių tinklas yra apylinkės gyventojų socializacijos pagrindas.

Erdvinėmis ir socialinėmis priemonėmis stiprinamas socialinis apylinkės identitetas. Erdvinės priemonės – vietinės medžiagos, vietai būdingos pastatų ir infrastruktūros formos, vietinės ar būdingos augalų rūšys, menas viešojoje lauko erdvėje. Socialinės priemonės – dalyvaujamas planavimas, dalyvaujamas projektavimas, bendras vietos kūrimas, dalyvaujamoji viešosios erdvės priežiūra ir tvarkymas.

Valdymas

TIKSLAS

Skatinti bendruomenę dalyvauti sprendžiant svarbius apylinkės klausimus ir kartu kurti bendruomenės gyvenimą

Gyventojai dalyvauja sprendžiant bendruomenei svarbius klausimus.

Apylinkėje yra įsteigta ir aktyviai veikia bendrija ar aktyvių gyventojų grupė.

Bendruomenė dalyvauja organizuojant ir valdant apylinkės gyvenimą.

Bendruomenės valdymui perduota bendruomenės poreikiams reikalinga teritorija (pvz., sodai).

Vystytojai ir savivaldybė įtraukia į teritorijos plėtrą apylinkės gyventojus per viešus susitikimus, aptarimus ir konsultacijas.

Identifikuotos suinteresuotosios šalys ir organizacijos, kurias reikia įtraukti į plėtros konsultacijų procesą.

Parengtas ir taikomas konsultacijų planas, paremtas geriausia bendruomenės plėtros valdymo praktika.

Šeimos poreikiai

TIKSLAS

Apylinkė užtikrina demografinius poreikius

Apylinkės infrastruktūra ir struktūra patenkina poreikius ir užtikrina patogumus pagal demografinius poreikius ir tendencijas. Tai yra:

- bendruomenės susitikimų vietos apylinkėje
- prieinami, įvairių tipų būstai
- pagrindinė ir pradinė mokykla iki 800 m atstumu pėsčiomis
- bibliotekos
- žaliosios erdvės
- galimybė gyventojams nusipirkti ar užauginti (šiltaisiais metų mėnesiais) šviežio vietinio maisto
- galimybė kurti bendruomenės sodus, šiltnamius, kuriuos tvarko vietiniai gyventojai
- poilsio, pramogų vietos ir sporto infrastruktūra
- sveikatos ir socialinės globos paslaugos
- prekybos vietos ir paslaugos (paštas, bankas, bankomatai ir kt.)
- žaidimų aikštelės vaikams

Apgyvendinimas

TIKSLAS

Apylinkėje užtikrinta tinkama ir įtrauki būsto politika

Užtikrinta būsto fondo įvairovė, būstas tinkamas skirtingoms pajamų ir šeimos modelių grupėms.

Būstai sukurti remiantis demografiniais apylinkės poreikiais ir prioritetais.

Prieinami butai pardavimui ir nuomai, o jų kaina skirta gyventojams gaunantiems mažesnes nei vidutinės pajamas toje teritorijoje.

Socialinio prioriteto būstai („social housing“) visame rajone sėkmingai suderinti su kitais pastatais.

Socialinio prioriteto būstai yra lankstūs, galintys prisitaikyti prie būsimų demografinių tendencijų rajone.

Paslaugų prieinamumas

TIKSLAS

Prieinamos paslaugos kelių minučių pėsčiomis atstumu

Pagal demografines tendencijas ir poreikius apylinkėje užtikrintos pagrindinės paslaugos ir infrastruktūra.

Paslaugos ir infrastruktūra užtikrintos saugiu atstumu pėsčiomis nuo gyvenamosios vietos.

50 % pastatų yra 400 m atstumu pėsčiomis bent nuo 4–7 skirtingų viešųjų paslaugų vietų.

Atliktas paslaugų monitoringas siekiant užtikrinti, kad turimos paslaugos atitiktų apylinkės poreikius.

Saugumas

TIKSLAS

Bendruomenės yra saugios bet kuriuo paros metu

Žmonės apylinkėje jaučiasi saugūs bet kuriuo paros metu.

Gatvės, pėsčiųjų ir dviračių takai yra saugūs:

- gyvenamuosiuose rajonuose visos gatvės ir atviros teritorijos matomos pro aplinkinių pastatų langus,
- visi privažiavimo keliai, šaligatviai yra gerai apšviesti, tiesiogiai pasiekiami ir matomi pro aplinkinių pastatų langus,
- yra saugios pėsčiųjų perėjos,
- aiškiai apibrėžti privačios, pusiau privačios ir viešosios lauko erdvės vaidmenys,
- šaligatviai ir dviračių takai yra atokiau nuo sunkvežimių eismo maršrutų, nesikerta su įkrovimo, iškrovimo zonomis, yra atokiau nuo triukšmo, vibracijos, kurią gali sukelti automobilių transportas.

Viešioji erdvė

Viešosios erdvės socialinė įvairovė

TIKSLAS

Skatinti socialinę sąveiką per kokybišką ir estetišką viešąją erdvę

Viešoji erdvė yra daugiafunkcinė ir skirta įvairioms veikloms bei socialinėms grupėms: vaikams, vyresnio amžiaus žmonėms ir neįgaliesiems, užtikrintas jos saugumas ir patogumas.

Viešosios erdvės dizainas pagrįstas geriausia universaliojo dizaino praktika, jo svarba jungiamumo užtikrinimui ir mikroklimato sąlygoms.

Miestų centrų teritorijose:

- užtikrintos įvairios pagrindinio aukšto veiklos, siekiant, kad apylinkė būtų gyvybinga ir dinamiška, kokybiškas dizainas (naudojant skaidrius stiklus, leidžiančius matyti vaizdą į lauką iš vidaus ir atvirkščiai, rengiamos lauko kavinės).
- įėjimai į pastatus nukreipiami ne į vidines automobilių stovėjimo aikštes, o į aikštes, skverus, gatves (gatvių automobilių stovėjimo aikštes).
- pirmame aukšte esančių paslaugų teikimo vietų su fasadu į viešąją lauko erdvę, bent 60 % fasado sudaro stikliniai langai, kurie yra permatomi naktį ir neuždengti nepermatomomis langinėmis.
- buvo konsultuojamasi su vietos gyventojais siekiant išsiaiškinti, kokią veiklą ir sritis viešajai erdvei reikia užtikrinti.
- sukurtas teritorijos vertinimas išskiriant gatves, kurios galėtų būti naudojamos kaip bendroji erdvė, ir įvertinta gatvių kokybė.

Žalioji infrastruktūra

TIKSLAS

Užtikrinti galimybę naudotis kokybiška erdve natūralioje aplinkoje ir žaliąja miesto infrastruktūra

Žaliosios zonos yra saugiu pėsčiomis pasiekiamu iki 650 m atstumu.

Užtikrintas žaliųjų zonų sujungimas ir tinklas.

Prieinamos žaliosios zonos, esančios mažiausiai 2 ha, ne toliau kaip 300 m (5 min. pėsčiomis) atstumu nuo gyvenamųjų namų.

Yra bent vienas 20 ha dydžio laisvas plotas, 2 km atstumu nuo gyvenamųjų namų.

Gatvių želdynų plotas padidintas sodinant medžius ne rečiau kaip 12 m atstumu, ne mažiau kaip 60 % gatvės ilgio, išskyrus sankryžas.

Apylinkei apželdinti naudojamos vietinės tinkamos medžių ir augalų rūšys.

Parengtas žaliosios infrastruktūros planas ir valdymo strategija.

Mikroklimas

TIKSLAS

Užtikrinti kokybišką ir patogų viešosios erdvės mikroklimatą

Apylinkė sukurta siekiant sumažinti neigiamų mikroklimato aplinkybių įtaką ir padidinti teigiamų aplinkybių įtaką.

Viešosios erdvės dizainas skirtas optimaliam mikroklimatui užtikrinti visais metų laikais.

Skurta mikroklimato simuliacija ir atliktas miesto aplinkos morfologijos įtakos aplinkiniam klimatui tyrimas.

Prieiga prie sporto ir poilsio teritorijų

TIKSLAS

Užtikrinti galimybę naudotis sporto ir poilsio zonomis

Apylinkėje yra sporto ir poilsio zonos.

90 % įėjimų į gyvenamuosius ir kitų funkcijų pastatus yra bent 400 metrų atstumu pėsčiomis nuo bent vienos viešosios erdvės, esančios ne mažiau kaip 0,067 ha (670m²).

90 % įėjimų iš gyvenamųjų ir kitų funkcijų pastatų yra 800 metrų atstumu pėsčiomis nuo bent vienos poilsio vietos, kurios plotas yra ne mažesnis kaip 0,4 ha, arba viešai prieinamo vidaus poilsio objekto, kurio plotas yra ne mažesnis kaip 2325 m². Poilsio vietas, objektus gali sudaryti tokia infrastruktūra kaip žaidimų aikštelės, baseinai, sporto aikštelės, sporto infrastruktūra, riedlenčių parkas ir kt.

Identifikuota sporto ir poilsio infrastruktūra bei vietos, taip pat jų naudojimo įpročiai.

Įtraukusis dizainas

TIKSLAS

Užtikrinti prieinamą ir įtraukią aplinką visoms socialinėms gyventojų grupėms

Vadovaujantis geriausia universaliojo dizaino praktika viešosios erdvės yra prieinamos ir patogios naudoti.

Įtraukusis dizainas taikomas kuriant ir tobulinant:

- transporto priemonių keitimo taškus,
- transporto galimybes, judėjimo būdus,
- pastatus ir būstus,
- viešąją erdvę,
- laisvas teritorijas,
- sporto ir poilsio infrastruktūrą,
- greitkelius,
- šaligatvius ir dviračių takus,
- avarinius išėjimus.

Kartu su specialistais sukurta įtraukiojo dizaino ir valdymo strategija.

Erdvinė struktūra

Išdėstymas

TIKSLAS

Apylinkės išdėstymas užtikrina vidinį išorinį ryšį ir teritorijos tvarumą

Apylinkė išdėstyta:

- tarp jau istoriškai egzistuojančios plėtos („infill site“),
- greta istoriškai vykusios plėtos, bet užtintas geras vientisumas. Bent 25 % teritorijos ribojasi su esamais pastatais,
- šalia tranzito koridorių,
- šalia aptarnavimo centrų pėsčiomis pasiekiamu atstumu.

Apylinkėje prieinamos komunikacijos, vandens ir nuotekų valymo sistema, elektra ir kt. žr. (Komunalinės paslaugos).

Apylinkė užtikrina degraduotų ir užterštų teritorijų vystymą.

Kompaktinė plėtra

TIKSLAS

Skatinti kompaktišką plėtrą

Apylinkėje užtikrintas kompaktiškas infrastruktūros išdėstymas.

Užtikrintas paslaugų ir serviso prieinamumas.

Apylinkė yra kompaktiška, užtikrinanti kuo didesnį tankį.

Gyvenamųjų pastatų teritorijose viešasis transportas yra 400 metrų pėsčiomis atstumu.

Mišrus naudojimas

TIKSLAS

Skatinti mišraus naudojimo teritorijas ir padaryti jas prieinamas skirtingoms socialinėms, ekonominėms grupėms

Įvairaus žemės naudojimo ir infrastruktūros prieinamumas skirtingoms socialinėms, ekonominėms grupėms.

Užtikrinama būsto ir paslaugų įvairovė.

Sumažintas atstumas tarp skirtingos paskirties žemės sklypų.

Mobilumo infrastruktūra

Transporto sistema ir infrastruktūra

TIKSLAS

Užtikrinti kokybišką ir tinkamą transporto sistemą bei efektyvią transporto infrastruktūrą

Multimodalinio transporto, tarp jų dviračių, pėsčiųjų, viešojo transporto ir alternatyviojo transporto infrastruktūros užtikrinimas.

Transporto infrastruktūra užtikrina gerą vidinį ir išorinį ryšį apylinkėje.

Mažesnis atstumas nuo pastatų iki viešojo transporto mazgų ir mažesnis fizinis atstumas tarp pagrindinių funkcinų zonų.

Geresnis tvaraus transporto pasirinkimas tobulinant pėsčiųjų, dviračių ir viešojo transporto infrastruktūrą.

Darbo, apsipirkimo, laisvalaikio, paslaugų vietos saugiai ir lengvai pasiekiamos pėsčiomis, dviračių ir viešuoju transportu.

Sumažintas poreikis važiuoti automobiliu, sutrumpintos būtinios kasdienės kelionės, skatinamas daugiavertinis (įvairių transporto rūšių naudojimo) kelionių naudojimas. Sumažinimas pasiektas užtikrinant paslaugas ir nustatant galimas galutinio tikslo vietas.

Apylinkėje įdiegta ir pripažinta bent viena alternatyvaus transporto rūšis, pavyzdžiui: dalijimasis automobiliais („car sharing“), dviračių nuomos sistema, veikiančios kelionių dalinimosi grupės, apylinkės elektroninių transporto priemonių nuoma.

Teritorijose, kuriose yra didelis darbuotojų skaičius, įstaigoms taikomi skirtingi metodai, numatantys:

- subsidijuojamus viešojo transporto bilietus,
- darbuotojų autobusus su garantuotu transportu namo bet kuriuo metu,
- automobilių dalijimosi programas,
- kintančias darbo valandas, sumažinančios piko valandomis važiuojančių vairuotojų skaičių.

Automobilių stovėjimo aikštelės:

- yra apylinkėje, tačiau nedominuoja erdvėje ir netrukdo važiuoti dviračiu, vaikščioti ar vairuoti,
- yra pasiekiamu ir matomu atstumu nuo namų,
- vidiniuose kvartaluose daromos ne didesnės kaip 0,8 ha arba 20 % teritorijos. 10 % jų yra skirta alternatyvaus transporto stovėjimo aikštei (automobilių dalijimosi klubams, kelionių pasidalijimo grupėms) ne toliau kaip 60 m atstumu nuo įėjimo,
- susijusios su namu parduodamos atskirai nuo gyvenamųjų ar darbo patalpų. Kvartalų viduje esančių automobilių stovėjimo aikštelių mėnesinės kainos turi būti lygios arba didesnės nei mėnesinės viešojo transporto kainos,
- užtikrina bent vieną automobilį iš įdiegtos dalijimosi automobiliais programos, stovėjimo aikštelė yra 400 m atstumu pėsčiomis nuo 50% pastatų.

Parengtas transporto sistemos įvertinimas, įtraukiant savivaldybę ir už kelių projektavimą atsakingą instituciją bei prireikiant kitas institucijas.

Pasitarus su suinteresuotais šalimis parengtas apylinkės mobilumo planas.

Ėjimas pėsčiomis

TIKSLAS

Užtikrinti pėstiesiems kokybišką, patogią ir saugią gatvės struktūros aplinką

Apylinkė turi gerą vidinį ir išorinį ryšį per saugius ir patogius pėsčiųjų takus, šaligatvius.

90 % gatvių yra pėsčiųjų šaligatviai iš abiejų gatvės pusių.

Numatytas mažiausias šaligatvių plotis: 2,5 m prekybos zonoje, 1,2 m mišraus naudojimo zonoje, ne mažiau kaip 90 cm kitose vietose.

Vietose, kur yra kelių juostų gatvės, bulvaruose yra įrengtos pėsčiųjų perėjos, ne rečiau kaip kas 245 m.

Pėsčiųjų takuose mieste užtikrintas optimalus apšvietimas, saugios pėsčiųjų perėjos, patogus jų naudojimas visiems vartotojams.

Važiavimas dviračiu

TIKSLAS

Užtikrinti kokybišką ir atitinkamą infrastruktūrą, skatinančią važiavimą dviračiu kaip kasdienio susisiekimo priemonę ir laisvalaikio praleidimo priemonę.

Saugūs ir patogūs dviračių takai jungia gyvenamuosius rajonus su bendruomenės vietiniais centrais ir apylinkėmis bei kitais dviračių takais.

Dviračių maršrutai jungia teritorijas trumpiausiu keliu ir yra saugūs, su saugiomis perėjomis, gerai apšviesti, su ženklais, kurie padeda susiorientuoti teritorijoje ir kt. Jie sukurti taip, kad būtų patrauklūs ir malonūs naudoti, skatintų važiuoti dviračiu ir atgrasytų nuo transporto priemonių naudojimo.

Dviračių maršrutai yra atskirti nuo transporto priemonių ir pėsčiųjų srauto nedidelio greičio gatvėmis (mažesniu kaip 30 km/h greičiu), prireikus, dviratininkai gali būti integruoti su transporto priemonėmis vienoje važiavimo dalyje.

Imtasi priemonių, tokių kaip aiškus ženklavimas, siekiant atskirti dviratininkų ir pėsčiųjų srautus tuo atveju, jei dviratininkai ir pėstieji dalijasi šaligatviu. Jei pėstieji ir dviratininkai dalijasi vienu šaligatviu, bet segreguoti neįmanoma, turi būti numatytas mažiausias šaligatvio plotis – 3 m.

Sankryžos suprojektuotos taip, kad dviratininkai turėtų gerą matomumą ir būtų matomi kitiems eismo dalyviams. Dviratininkams teikiama pirmenybė sankryžose naudojant stabdymo šviesos intervalus ir kitas priemones.

Numatytos dviračių laikymo vietos šalia pastatų, atitinkančios minimalius kriterijus:

1. gyvenamajam plotui:

- viena dviračių vieta vienam 1–3 kambarių butui
- dvi dviračių vietos vienam 4+ kambarių butui

2. negyvenamajam plotui:

- Iki 500 vartotojų – 1 vieta ant 10 vartotojų
- 501–1000 vartotojų – 1 vieta ant 15 vartotojų
- 1001+ vartotojų – 1 vieta ant 20 vartotojų

Kaip alternatyva – suteikti trumpalaikių dviračių stovėjimo aikštes 2,5 % nuo lankytojų skaičiaus piko valandomis arba ilgalaikių dviračių stovėjimo aikštes 5 % darbuotojų.

Dviračių transporto plėtros koncepcija parengta konsultuojantis su gyventojais, savivaldybė ir visomis suinteresuotosiomis šalimis.

Visuomeninis transportas

TIKSLAS

Užtikrinti saugią, patogią viešojo transporto infrastruktūrą ir sistemą

Užtikrinta prieiga prie reguliaraus ir patogaus viešojo transporto į centrą ar paslaugų centrus ir iki viešojo transporto mazgų (traukinio, autobuso, tramvajaus ir kt.).

Sustojimus galima pasiekti saugiu ir patogiu pėsčiųjų taku, ne tolimesniu kaip 650 m atstumu.

Stotelė suprojektuota taip, kad būtų apsaugota bent iš vienos pusės nuo vėjo ir lietaus, užtikrintas apšvietimas ir sėdimosios vietos, taip pat dviračių stovėjimo vietos, dviračių pritvirtinimo vietos, bent po vieną dviračių pritvirtinimo vieta kiekvienoje viešojo transporto stotelėje.

Transporto dažnumas 60–320 reisai darbo dienomis ir 40–200 savaitgaliais.

Padaryti viešojo transporto tyrimai ir konsultacijos su gyventojais ir suinteresuotosiomis šalimis siekiant nustatyti reikalingą infrastruktūrą.

Aplinka ir inovacijos

Pritaikymas klimato kaitai

TIKSLAS

Užtikrinti atsparumą žinomiems ir galimiems klimato pokyčiams

Nustatyti apylinkei būdingi žinomi ir numatomi klimato pokyčiai, kurie apima: kylančią temperatūrą (tarp jų karščio salos poveikį); potvynių riziką (žr. V skyrių „Potvynių rizikos valdymas“); oro nestabilumą; poveikį vandens resursams, žemės dangos būklę ir kt.

Imtasi žingsnių, siekiant sumažinti:

- karščio salos efektą, neįprastų oro sąlygų ir ekstremalių temperatūrų poveikį,
- potvynių rizikos grėsmę ir poveikį vandens resursams,
- poveikį žemės paviršiaus būklei.

Parengtas planas, kaip valdyti ir sumažinti klimato pokyčių riziką apylinkėje.

Biologinė ir ekologinė kokybė

TIKSLAS

Ginti, išsaugoti ir pabrėžti biologinę įvairovę ir ekologines vertybes

Nekyla pavojaus apylinkės biologinei ir ekologiškai vertei.

80 % apylinkei ir teritorijai būdingų medžių, krūmų ir žolinių augalų yra vietiniai arba yra ekologiškai tinkamos rūšys, be to, vietinės rūšys naudojamos teritorijos tobulinimui.

Ilgainiui koordinuotų veiksmų tikslas yra užtikrinti biologinės įvairovės padidėjimą.

Parengti poveikio aplinkai vertinimą, nustatant:

- vertingus ekologinius resursus (tarp jų tuos, kuriems gali turėti įtakos teritorijos plėtra) ir galimą teritorijos poveikį.

Ar teritorijoje yra ekologiškai reikšmingų, nykstančių rūšių ir ekologinių bendruomenių. Parengtas buveinės apsaugos planas pagal vietos įstatymus arba parengtas buveinės išsaugojimo planas.

Žemės resursų apsauga ir atnaujinimas

TIKSLAS

Žemės resursų apsauga ir atnaujinimas

Išsaugotos ekologiškai svarbios gamtos ir laisvosios teritorijos, žemės ūkyje naudojama žemė.

Užterštų ir degraduotų teritorijų valymas, tvarkymas, plėtra.

Padaryti tyrimai siekiant nustatyti užterštas dirvožemio teritorijas, įvertinant jų užterštumo laipsnį ir riziką.

Parengta užterštų dirvožemių teritorijų remediacijos strategija.

Vandens telikinių ir šlapžemių apsauga ir atkūrimas

TIKSLAS

Vandens telkinių ir šlapžemių apsauga ir atkūrimas vadovaujantis natūraliais hidrologiniais procesais

Užtikrinta natūralių vandens telkinių ir šlapžemių apsauga ir atkūrimas.

Išsaugota arba atkurta natūrali vietos hidrologija.

Užtikrinta gera vandens kokybė.

Atkuriant istorines ekologines bendrijas, vandens telkinius ar šlapžemes, jas sudaro augalai ir hidrologinės ypatybės bei šiai teritorijai būdingos buveinės.

Pastatai yra ne arčiau kaip 15 m nuo natūralių šlapžemių ir ne arčiau kaip 30 m nuo natūralių vandens telkinių.

Parengtas esamų ir atkurtų buveinių, vandens telkinių, šlapžemių ir jų buferinių zonų ilgalaikio tvarkymo planas, įtraukiant į jo kūrimą kvalifikuotus biologus ir kitus specialistus.

Atlikti veiksmai vandens taršai mažinti.

Lietaus vandens tvarkymas

TIKSLAS

Užtikrinti lietaus vandens tvarkymą ir pakartotinį naudojimą

Remiantis natūraliais hidrologiniais procesais, užtikrintas lietaus vandens nuotėkis teritorijoje.

Užtikrintas lietaus vandens nuotėkis ir tvarkymas naudojant tvarias technologijas, tarp jų:

- šlapžemes, nendrių tvenkinius, griovius, vandens filtravimo griovius,
- infiltracijos ir vandens sulaikymo baseinus, požeminio vandens kaupimo baseinus,
- akytą ar vandeniui pralaidžią žemės dangą,
- lietaus vandens infiltracijos sistemos,
- lietaus vandens surinkimo sistemos,
- žaliuosius stogus,
- ir kitas tvarias vandens tvarkymo sistemas.

Teritorijos infrastruktūros stogai ir kiti kieto paviršiaus plotai yra skirti lietaus vandens surinkimui ir pakartotiniam naudojimui, atsižvelgiant į teritorijos poreikį

Lietaus vanduo pakartotinai naudojamas apylinkės reikmėms

Potvynių rizikos valdymas

TIKSLAS

Užtikrinti apsauga nuo potvynių rizikos, sumažinti pradinį nuotėkio ir potvynių pavojų

Apylinkė suprojektuota ir išdėstyta taip, kad būtų sumažinta teritorijos ir gretimų teritorijų uztvindymo rizika.

Dėl tvarių sprendimų sumažintas paviršinio vandens nuotėkis ir potvynių susidarymas.

Atlikti veiksmai siekiant užkirsti kelią, sumažinti ir stabdyti lietaus vandens nutekėjimą į kanalizaciją ir vandens telkinius, taip sumažinant vietinių potvynių susidarymą.

Parengta potvynių rizikos vertinimo ir valdymo strategija.

Triukšmo tarša

TIKSLAS

Užtikrinti apsaugą nuo esamų ir galimų triukšmo šaltinių mažinant ir izoliuojant garsą

Pastatų išdėstymas ir orientacijos kryptis apylinkėje yra suprojektuotas taip, kad būtų kuo labiau sumažintas išorinio triukšmo poveikis, būtų kuo mažiau konfliktų tarp teritorijos gyventojų ir vartotojų.

Kvalifikuoto eksperto atliktas triukšmo poveikio vertinimas.

Atlikti veiksmai triukšmo lygio mažinimui.

Šviesos tarša

TIKSLAS

Sumažinti šviesos taršą ir jos pasekmes žmonėms ir laukiniams gyvūnams

Apylinkėje sumontuotas didelio efektyvumo gatvių apšvietimas su ribotu šviesos praleidimu į viršų.

Papildomam apšvietimui už gatvių ribų apylinkėje sumontuoti didelio efektyvumo gatvių apšvietimas su ribotu šviesos praleidimu į viršų.

Atlikti veiksmai šviesos taršai teritorijoje sumažinti.

Parengtas apšvietimo planas, nurodant, kad šviesos tarša bus sumažinta iki minimumo.

Inovacija

TIKSLAS

Novatoriški sprendimai esamoms problemoms spręsti ir aplinkos būklei gerinti

Sėkmingas inovacinių esamų problemų sprendimų ir aplinkosaugos patobulinimų, neaptartų šioje kriterijų lentelėje, įgyvendinimas ir geresnių rezultatų siekimas, vadovaujantis geriausios patirties pavyzdžiais.

Regioninis prioritetas

TIKSLAS

Sprendžia geografiškai svarbius aplinkos, socialinės lygybės ir visuomenės sveikatos prioritetus

Sprendžiami geografiškai svarbūs aplinkos, socialinės lygybės ir visuomenės sveikatos prioritetai.

Statyba

Esamų konstrukcijų naudojimas

TIKSLAS

Užtikrinti pastatų ir infrastruktūros pakartotinį naudojimą, antrinį medžiagų recirkuliavimą ir perdirbimą, atsižvelgiant į esamus resursus ir CO² pastatuose ir infrastruktūroje

Apylinkėje naudojami esami pastatai ir infrastruktūra.

Išsaugomi visi reikšmingą istorinę vertę turintys pastatai ir infrastruktūra ar susiję pastatai istoriniame rajone, taip pat kultūrinis kraštovaizdis.

Įvertinta esama infrastruktūra ir pastatai nustatant naudojimo atnaujinimo ir medžiagų pakartotinio panaudojimo galimybes.

Atliktas svarbių pastatų atnaujinimas ir pakartotinis medžiagų panaudojimas.

Sumažintas statybos poveikis

TIKSLAS

Sumažintas tiesioginis ir netiesioginis statybos poveikis

Sumažintas statybos poveikis ekologinėms vertybėms.

Naudojamos sertifikuotos mažo poveikio medžiagos.

Kelių statybai naudojamos vietinės arba perdirbtos medžiagos.

Išsaugomi ir naudojami esami pastatai ir infrastruktūra, bei medžiagos naudojamos pakartotinai.

Parengtas erozijos ir sedimentacijos planas visoms statyboms apylinkėje.

Atlikti veiksmai sumažinti statybų poveikį aplinkai ir žmonėms.

Tvari statyba

TIKSLAS

Skatinti pastatų projektavimą, statybą ir priežiūrą taikant gerąją tvarios statybos praktiką. Skatinti pastatų ir projektų tvarumo sertifikavimą.

Pastatai ir infrastruktūra sukurta vadojauntis geriausia tvarybos statybos praktikos pavyzdžiais.

Pastatų projektų ir esamų pastatų tvarumui įvertinti naudojamos tokios tvarybos statybos vertinimo sistemos kaip „BREEAM“, „LEED“, „DGNB“ ar lygiavertės.

Apylinkėje yra bent vienas atnaujintas, naujai pastatytas, renovuotas pastatas (komerciniams pastatams ne mažiau kaip 75 % ploto), sertifikuotas trečiosios šalies pastatų, tokių kaip „BREEAM“, „LEED“, „DGNB“ ar lygiavertės įvertinimo sistemos.

Energija ir komunalinės paslaugos

Komunalinės paslaugos

TIKSLAS

Lengva prieiga prie komunalinių paslaugų

Užtikrintos reikalingos komunalinės paslaugos:

- elektra
- vanduo, kanalizacija
- telekomunikacijos, internetas

Jei reikia:

- dujos

Centrinio šildymo ir (jei reikia) aušinimo tiekimas.

Ryšių paskirstymo tinklai yra išdėstyti vienoje vietoje, kad būtų lengviau juos aptarnauti. Jų nėra šalia viešosios erdvės, kelių, šaligatvių, parkų.

Ryšių tinklai turi vietą, kur prijungti naujų ateities ryšių.

Atliekų tvarkymas

TIKSLAS

Sumažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį ir skatinti tinkamą pavojingų atliekų tvarkymą. Numatytos visos atliekų rūšiavimo galimybės

Teritorijoje yra bent viena gyventojams prieinamas rūšiavimo punktas, kuriame galima rūšiuoti popierių ir kartoną, stiklą, plastiką ir metalą.

Apylinkėje yra bent vienas gyventojams prieinamas biurų ir namų pavojingų atliekų rūšiavimo punktas, kuriame priima baterijas, naudotą elektros įrangą, alyvas, lemputes ir kita.

Apylinkėje yra bent vienas gyventojams prieinamas kompostavimo, organinių atliekų surinkimo punktas.

Tvarios energijos technologijos

TIKSLAS

Skatinti atsinaujinančios energijos tiekimą ir vietinę gamybą

Apylinkės energijos vartojimui teikiama iš atsinaujinančių šaltinių gautama energija.

Apylinkėje yra įrenginių, gaminančių energiją iš atsinaujinančių šaltinių.

Apylinkės infrastruktūros išdėstymas leidžia naudoti saulės energiją.

Energijos vartojimo efektyvumas

TIKSLAS

Esamų pastatų energinio naudingumo gerinimas ir aukštesnis naujai statomų pastatų energinis naudingumas

Atlikti veiksmai sumažinti energijos suvartojimą namų ūkiuose ir komerciniame sektoriuje.

Atlikti veiksmai viešosios infrastruktūros (gatvių apšvietimo, šviesoforų ir kt.) energijos suvartojimui sumažinti.

Kvalifikuoto specialisto sukurta energetikos strategija.

Energetikos strategija užtikrina, kad apylinkėje būtų sumažintas išmetamas CO² siekiant skatinti CO² neutralią plėtrą ir, ilgainiui, neigiamą CO² plėtrą.

Veiksmingas vandens resursų naudojimas

TIKSLAS

Visų rūšių vandens suvartojimo mažinimas ir prieinamumo užtikrinimas

Sumažintas vandens suvartojimas infrastruktūros priežiūros poreikiams.

25 % nuotekų yra perdirbama ir grąžinama į vandens ciklą.

Vidinių patalpų vandens suvartojimas sumažintas iki 20 % bazinės vertės.

Atlikti veiksmai sumažinti vandens užterštumą nuotekomis.

Ekonomika

TIKSLAS

Padidinti ekonominę gerovę

Vystymasis nesumažina esamo užimtumo lygio.

Bet kokia infrastruktūra papildo ir prisideda prie esamos ekonomikos plėtros teritorijoje (gali apimti transporto, ryšių, bendruomenės, techninę ir pramoninę infrastruktūrą).

Bet kokie pokyčiai teritorijoje prisideda prie teigiamo užimtumo padidėjimo regione ir vietinėje teritorijoje sukuriant naujas darbo vietas ir (arba) palaikant / gerinant naudą ir (arba) gerinant produktyvumą.

Bendradarbiaujant su paslaugos teikėju, užtikrintos mokymų galimybės vietos gyventojams ir įmonėms. Tai gali būti: techninės kolegijos, universitetai, aukštojo mokslo institucijos, profesinio mokymo programos. Nebūtinai turi būti teritorijoje.

Į teritorijos plėtros planus įtraukti investicijų pritraukimo galimybes. Skatinti investicijų pritraukimą dalykams, kurių trūksta apylinkėje.

Atlikti ekonominiai tyrimai, aiškiai nustatant poreikius ir galimybes pagerinti ekonominę situaciją ir gerovę apylinkėje (vietinių verslininkų, užimtumo lygio, gyventojų specifinių įgūdžių, ekonominio aktyvumo lygio, turimos infrastruktūros, gyventojų darbo ir mokymo galimybių nustatymas, įgūdžių trūkumo analizė).

Darbo vietų prieinamumas

TIKSLAS

Skatinti vietos ekonominį augimą ir darbo vietų kūrimą

Miesto centre mažiausiai 30 % gyvenamojo ploto yra 800 m atstumu pėsčiomis nuo darbo.

Ne mažiau kaip 50 % darbuotojų, atliekančių apylinkės priežiūros darbus, yra iš apylinkių.

Statybose, atnaujinimo ir remonto darbuose bent 10 % dirbančių darbuotojų yra iš artimiausios teritorijos.

Nevyksta apylinkės darbo vietų mažinimas.

Apylinkėje remiamas vietai būdingų, paveldėtų įgūdžių išsaugojimą ir plėtojimą.

Bendradarbiaujant su švietimo įstaigomis, universitetais užtikrintas įgūdžių tobulinimas teritorijoje.

Suinteresuotųjų pusių įtraukimas

Šio vadovo I skyriuje aprašyti bendrieji įtraukimo principai. Antrojo seminaro Panevėžyje metu dalyviai buvo supažindinti su daugybe įtraukimo priemonių ir metodų, kuriuos rekomenduojama naudoti organizuojant erdvės transformacijos procesus žmonių gyvenvietėse apskritai ir ypač specialiųjų poreikių erdvėse. Tarp labiau žinomų metodų yra vadinamieji Arnsteino laiptai, gyventojų įtraukimo proceso organizavimo principai, išdėstyti populiariame 1969 m. Sherry Arnsteino straipsnyje. Arnsteinas įvardija aštuonius „laiptus“ – nuo pasyvios iki aktyvios komunikacijos. Tai apima įvairią veiklą: pasyvų įtraukimą, siekiant šviesti ir teikti emocinę paramą, informuojant ir konsultuojant, ir aktyvų įtraukimą, kuriant partnerystes, perduodant galią ir stiprinant socialinę stebėseną. Norint suprasti, kokį metodą – pasyvų ar aktyvų įtraukimą – pasirinkti kiekvienu erdvės transformacijos atveju, būtina suvokti socialinį kontekstą, atliekant 10 įtraukimo nustatymo žingsnių. (Schema Nr.17) Bendradarbiaujant su suinteresuotosiomis pusėmis, labai svarbu nuolat stebėti procesą. Kiekviena projekto veiklos komanda, į kurią turi būti įtraukti sociologinių kompetencijų turintys specialistai, gali sukurti savo stebėjimo įrankius. Schema Nr.18 iliustruoja įsitraukimo stebėjimo lentelę bendrosios formos pavidalu.

Schema Nr.17 10 įsitraukimo nustatymo žingsniai

Įsitraukimo nustatymo žingsnis	Pagrindiniai klausimai
1 Prioritetinių klausimų nustatymas	Kokia yra potenciali projekto rizika ir sukurtos galimybės?
2 Suinteresuotųjų pusių analizė ir konsultacijų planas	Kurios pusės turi įtakos projektui ir kurios turi interesų, galinčių turėti įtakos rezultatams?
3 Pradinė informacija	Kaip suinteresuotosios pusės bus tinkamai informuotos prieš konsultacijas?
4 Tinkamiausi konsultavimo proceso forumai ir metodai	Kaip turėtų būti organizuojama konsultavimo veikla?
5 Skundų atlyginimo mechanizmai (atsiliepimų ir skundų nagrinėjimo mechanizmai)	Kaip suinteresuotosios pusės gali kreiptis dėl žalos atlyginimo, jei mano, kad projektas daro žalą joms ar aplinkai?
6 Projektavimo ir įgyvendinimo sprendimai atsižvelgiant į suinteresuotųjų pusių požiūrį	Kaip bus atsižvelgiama į suinteresuotųjų pusių susirūpinimą ir rekomendacijas priimant sprendimus dėl projekto ir bendroje valdymo sistemoje?
7 Grįžtamasis ryšys suinteresuotosioms pusėms ir sprendimų priėmimo skaidrumas	Kaip suinteresuotosios pusės bus informuojamos apie projekto sprendimus ir kaip bus integruotos jų nuomonės ir indėlis?
8 Pagrindiniai duomenys, veiksmų planai ir valdymo sistemos	Kokius veiksmų planus įgyvendins projektas, kad būtų sumažinta rizika ir padidinta nauda projekto suinteresuotosioms pusėms? Kaip projektas sukurs ir palaikys tinkamą aplinkos ir socialinių klausimų valdymo sistemą?
9 Dokumentacija ir publikavimas	Kokie mechanizmai sukurti, skirti užfiksuoti svarbią informaciją dokumentuose ir ją atskleisti?
10 Nuolatinės diskusijos su suinteresuotosiomis pusėmis įgyvendinant projektą	Kokie mechanizmai sukurti, kad suinteresuotosios šalys būtų informuojamos ir įtraukiamos į projekto įgyvendinimą?

Suinteresuotųjųusių šalių valdymo forma

Suinteresuotųjųusių šalių valdymo plano pavyzdys - Regioninės elektrotechnikos hidroelektrinės statybos projektas

Schema Nr.18 Įsitraukimo stebėjimo lentelė

Projekto pavadinimas		Pradžios data		Versijos numeris	0.0.0
Klientas		Pabaigos data		Parengimo data	
Kontaktinis asmuo		Trukmė		Autorius	

Suinteresuotųjųusių pusių valdymas										
Apžvalga								Kontaktai		
Suinteresuotoji asmuo ar grupė	Pareigos	Interesai Kokiu mastu projektas ją paveiks? (1, 2, 3)	Poveiks Kokį turi šis asmuo? (1, 2, 3)	Asmens pagrindinis tikslas	Kokį indėlį jis/ji duos projektui?	Geriausias valdymo būdas	Pastabos	Adresas	El. paštas	Tel. numeris
Jānis Jānovs	Projekto vadovas	1	1	Spėti laiku ir pagal biudžetą; be staigmenų	Kasdienis projekto valdymas; deleguos mažesnius projektus, tačiau pagrindinis atsakingas asmuo	Telefoniniai pokalbiai svarbiausiais atskaitos klausimais; savaitinės el. pašto santraukos, tiesioginiai susitikimai pagal poreikį				
Institucinė grupė	Komunalinių paslaugų įmonės prezidentas	1	1	Biudžetas ir grafikas; patenkinti darbuotojai	Labai nedidelį kasdien, tačiau norės būti įtrauktas į informacijos srautą	Mėnesio susitikimai su atskaitos taškais ir informacija apie biudžetą				
Nevyriausybė organizacija		2	3	Pageidauja būti įtraukti ir įvertinti	Labai mažą, tačiau pageidauja gauti informacijos, jei to prašo visuomenė	Bendros pažangos ataskaitos įmonės lygmeniu ir daugelis kitų iniciatyvų				
Gyventojai		2	2	Saugoti ir stebėti naudojamą lauko erdvę	Gali aptarti projektą savo leidiniuose ir žiniasklaidoje	Iš anksto suteikti išsamią informaciją ir susitarti dėl projekto parametrų bei laiko grafiko. Reguliariai atsiskaityti	Jie gali reikšti savo nuomonę labai garsiai, ir mes pageidaujame, kad jie dalyvautų			

Literatūros sąrašas

- Boyle, R. (1993). Changing partners: the experience of urban economic policy in west central England. *Urban studies*, 30(2), pp. 309 – 324.
- Breeam. (2012). Communities technical manual. [online] Available: https://www.breeam.com/communitiesmanual/#_frontmatter/breeam_communities.htm%3FTocPath%3D_____1 [cited 28. Febr. 2020].
- Burinskienė M., Lazauskaitė D., Bielinskas V., (2015). Preventive Indicators for Creating Brownfields", *Sustainability 2015*, [online] Volume 7 (6). Available: <https://www.mdpi.com/2071-1050/7/6/6706/htm> [cited 28. Febr. 2020].
- Campkin, B. (2014). On regeneration. In Borden, I., Fraser, M., Penner, B. (eds.). *Forty Ways to Think about Architecture: Architectural History and Theory Today*. Chichester: John Wiley & Sons, pp. 54-59.
- Cavanagh, M. (2012). *Second order Project management*. London: Routledge.
- Clark, J., Wright, V. (2018). Urban regeneration in Glasgow: looking to the past to build the future? The case of the 'new Gorbals'. In Clark, J., Wise, N. (eds.). *Urban Renewal, Community and Participation: Theory, Policy and Practice*. Cham: Springer, pp. 45-70.
- Couch C., Fraser, Ch., Perey, S. (2003). *Urban Regeneration in Europe*. Oxford: Blackwell Publishing.
- DGNB GmbH. (2015). *DGNB System. New Urban Districts*. [online] Available: https://www.dgnb-system.de/en/schemes/scheme-overview/urban_districts.php [cited 28. Febr. 2020].
- Flyvbjerg, B., Ansar, A., Budzier, A. et al. (11 more authors). (2018). Five things you should know about cost overrun. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 118. pp. 174-190.
- Flyvbjerg, B. (2008). Curbing optimism bias and strategic misrepresentation in planning: Reference class forecasting in practice. *European planning studies*, 16 (1). pp. 3-21.
- Fouseki, K., Nicolau, M. (2018). Urban heritage Dynamics in 'heritage-led regeneration': towards a sustainable lifestyles approach. *The Historic Environment: Policy & Practice*. 9 (3-4), pp. 229-248.
- Hurley A. (2010). *Beyond Preservation. Using Public History to Revitalize Inner Cities*. Philadelphia: Temple University Press.
- Jackson J. B., Finka M., Hermann G., Kliučininkas L., Lemešenoka N., Petriková D., Pletnická J., Teirumnieks E., Velykienė D., Vojvodíková B., Zahnašová M., Zubková M., (2010). *Degradētās teritorijas. Rokasgrāmata. Starpdisciplinārs mācību līdzeklis degradēto teritoriju atjaunošanai - Mācību līdzeklis Latvijai un Lietuvai*. Ostrava: VŠB-Ostravas Tehniskās universitātes Būvniecības fakultāte, 140. lpp.
- Lever, J. (2005). *Mainstreaming Regeneration*. Economic & Social Research Council. Postgraduate Research Programme. [online] University of Huddersfield. Available: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121029115835/http://www.communities.gov.uk/documents/corporate/pdf/143840.pdf> [cited 28. Febr. 2020].
- Meyer, K., & Pfnür, A. (2015). Cognition biases in real estate investment decisions. Empirical evidence from the German development market ERES eres 2015_91, European Real Estate Society (ERES). [online] *Ideas*. Available at: https://ideas.repec.org/p/arz/wpaper/eres2015_91.html [cited 28. Febr. 2020].
- Mitleton-Kelly, E. (2003). Ten Principles of Complexity & Enabling Infrastructures. In: Mitleton-Kelly, E., *Complex systems and evolutionary perspectives on organisations: The application of complexity theory to organisations*. Amsterdam (etc): Pergamon, pp. 23-50.
- Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. In: Roberts, P., Sykes, H. (eds.). *Urban Regeneration: A Handbook*. Los Angeles (etc): Sage, pp.9-36.
- Saynisch, M. (2010). Beyond frontiers of traditional project management: An approach to evolutionary, self-organizational principles and the complexity theory—results of the research program. *Project Management Journal*. [online] Volume 41 (2), pp. 21–37. Available: doi:10.1002/pmj.20159 [cited 28. Febr. 2020].
- Syrett S., North D. (2008). *Renewing neighbourhoods: Work, enterprise and governance*. Bristol: The Policy Press.
- Šolks, G. (2011). The changes of urban structures in former working-class neighborhoods in Riga. *European Integration and Baltic Sea Region: Diversity and Perspectives. Conference Volume*. Riga: The University of Latvia Press, pp. 514-522.
- Tanguaya, G., Rajaonson, J., Lefebvre, J-F., Lanoiec, P. (2010). Measuring the sustainability of cities: An analysis of the use of local indicators. *Ecological Indicators*, 10(2), pp. 407.-418.
- Thurber, A. (2018). Keeping more than homes: a more than material framework for understanding and intervening in gentrifying neighbourhoods. In: Clark, J., Wise, N. (eds.) *Urban Renewal, Community and Participation: Theory, Policy and Practice*. Cham: Springer, pp. 25-43.
- Timofejevs, A. (2015). *Urbāno teritoriju kvalitātes novērtēšanas metodoloģija un Rīgas apkaimes "Āgenskalna priedes" piemērs*. Maģistra darbs. Latvijas Universitāte.
- Weaver, W. (1948). Science and Complexity. *American Scientist*, 36 (4), pp. 536-544.
- Woolrych, R., Sixsmith, J. (2013). Placing well-being and participation within processes of urban regeneration. *International Journal of Public Sector Management*, 26(3), pp. 216-231.

Gerosios praktikos pavyzdžiai

Emscher Landscape Park

Veyrat, R. (2020). Industrial Arts, IBA Emscher Park. [online] *CPPA Blog*. Available at: <http://www.garciabarba.com/cppa/arte-industrial-iba-emscher-park/?lang=en> [cited 28. Febr. 2020].

Internationale Bauausstellung Emscher Park, (2019). *Wikipedia*. [online] Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Internationale_Bauausstellung_Emscher_Park [cited 28. Febr. 2020].

Landscape park. *Landschaftspark Duisburg-Nord*. [online] Available at: <https://www.landschaftspark.de/en/visitor-information/landscape-park/> [cited 28. Febr. 2020].

Emscher Landschaftspark, (2016). *Emscherkunst*. [online] Available at: <https://www.emscherkunst.de/en/emscher-river/emscher-landschaftspark/> [cited 28. Febr. 2020].

Landry, C. (1999). *Innovation in a non-innovative Setting: The Case of Emscher Park*. [pdf] Charles Landry. Available at: <http://charleslandry.com/panel/wp-content/uploads/downloads/2015/03/Emscher-Park-A-model-of-culture-led-regeneration.pdf> [cited 28. Febr. 2020].

Philips site Eindhoven

Strijp-T+R. *This is Eindhoven*. [online] Available at: <https://www.thisiseindhoven.com/en/start/maker-districts/strijp-t-r> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp-T+R. *This is Eindhoven*. [online] Available at: <https://www.thisiseindhoven.com/en/visit/exciting-districts/strijp-s> [cited 28. Febr. 2020].

Strijpr. *Strijps's Official Website*. [online] Available at: <https://strijpr.nl/> [cited 28. Febr. 2020].

Strijpr. *Strijp-s's Official Website*. [online] Available at: <https://strijp-s.nl/> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp-R, an Eindhoven hotspot!. *Local Life*. [online] Available at: <https://www.local-life.com/eindhoven/articles/strijp-r> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp R, Eindhoven. *Herbestemming*. [online] Available at: <https://www.herbestemming.nu/projecten/strijp-r-eindhoven> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp-S, (2018). *Wikipedia*. [online] Available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Strijp-S> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp-S/T. *Brainporteindhoven*. [online] Available at: <https://brainporteindhoven.com/int/business/campuses/strijp-s-t/> [cited 28. Febr. 2020].

Strijp-S, (2001). *West8*. [online] Available at: <http://www.west8.com/projects/strijp-s/> [cited 28. Febr. 2020].

Barcelona

BCN Map. *City of Barcelona*. [online] Available at: <https://w33.bcn.cat/plano/BCN/EN/> [cited 28. Febr. 2020].

Barcelona Waterfront, (2011). *Courses.washington*. [online] Available at: https://courses.washington.edu/gehlstud/gehl-studio/wp-content/themes/gehl-studio/downloads/Autumn2011/A11_BarcelonaWaterfront.pdf [cited 28. Febr. 2020].

Liverpool presentation. *Cpsv.upc*. [online] Available at: http://www-cpsv.upc.es/documents/LIVERPOOL_PRESENTATION.pdf [cited 28. Febr. 2020].

Jauhainen, J. (1995). Waterfront redevelopment and urban policy: The case of Barcelona, Cardiff and Genoa. *European Planning Studies*. [online] Volume 3(1):3-23 Available at: https://www.researchgate.net/publication/232959534_Waterfront_redevelopment_and_urban_policy_The_case_of_Barcelona_Cardiff_and_Genoa [cited 28. Febr. 2020].

Park Spoor Noord

Park Spoor Noord, Antwerp. *Oppla*. [online] Available at: <https://oppla.eu/casestudy/19438> [cited 28. Febr. 2020].

Spoor Noord, Antwerp, Belgium E-Compendium: Good Practice Case Studies. *Luda project*. [online] Available at: http://www.luda-project.net/compendium/pdf/hbe6_antwerp.pdf [cited 28. Febr. 2020].

Urban park lifts up poorest neighbourhoods of Antwerp, but for whom?. *Euroscope*. [online] Available at: <https://euroscopemag.eu/urban-park-lifts-up-poorest-neighbourhoods-of-antwerp-but-for-whom/> [cited 28. Febr. 2020].

Spoorzone Tilburg

Spoorzone013. *Spoorzone013's official site*. [online]
Available at: <https://www.spoorzone013.nl/>
[cited 28. Febr. 2020].

Makeitintilburg. *Makeitintilburg's official site*. [online]
Available at: <https://www.makeitintilburg.com/en/make-it/tilburg-you-are-there/spoorzone>
[cited 28. Febr. 2020].

Spoorzone Masterplan. *Bdp*. [online]
Available at: <http://www.bdp.com/en/projects/projecten/n-z/Spoorzone-Tilburg/>
[cited 28. Febr. 2020].

Stipo. Spoorzone Tilburg: In the footsteps of the kind and queen. The city at a level. [online]
Available at: <https://thecityateyelevel.com/stories/spoorzone-tilburg-in-the-footsteps-of-the-king-and-queen/> [cited 28. Febr. 2020].

Park am Gleisdreieck

Park am Gleisdreieck. *Landezine*. [online]
Available at: <http://landezine.com/index.php/2011/09/landscape-architecture-berlin-01/>
[cited 28. Febr. 2020].

Park am Gleisdreieck. *Gruen Berlin Gruppe*. [online]
Available at: <https://gruen-berlin.de/en/gleisdreieck/about-the-park>
[cited 28. Febr. 2020].

Park am Gleisdreieck. *Wikipedia*. [online]
Available at: https://de.wikipedia.org/wiki/Park_am_Gleisdreieck
[cited 28. Febr. 2020].

Pac del Clot

Parc del Clot. *Barcelona*. [online]
Available at: https://www.barcelona.cat/en/que-hacer-en-bcn/parques-y-jardines/parque-del-clot_92086017160.html
[cited 28. Febr. 2020].

Westergasfabriek

Westergasfabriek. *Westergasfabriek*. [online]
Available at: <http://www.project-westergas-fabriek.nl/english> [cited 28. Febr. 2020].
Westergasfabriek, Amsterdam. *Herbestemming*. [online]
Available at: <https://www.herbe-stemming.nu/projecten/westergasfabriek-amsterdam>
[cited 28. Febr. 2020].

Cultuurpark Westergasfabriek / Gustafson Porter + Bowman, (2017). *Archdaily*. [online]
Available at: <https://www.archdaily.com/803228/cultuurpark-westergasfabriek-gustafson-porter-plus-bowman>
[cited 28. Febr. 2020].

Culture park Westergas fabriek. *Creative Cities*. [online]
Available at: <https://creativecities.nl/projects-2/westergasfabriek/>
[cited 28. Febr. 2020].

Forum and Corso Karlin Prague

Forum Karlin. *RBTA*. [online]
Available at: <https://www.ricardobofill.com/projects/forum-karlin/>
[cited 28. Febr. 2020].

Corso I Karlin. *RBTA*. [online]
Available at: <http://www.ricardobofill.com/projects/corso-i-karlin/>
[cited 28. Febr. 2020].

Forum Karlin. *Archiweb*. [online]
Available at: <https://www.archiweb.cz/en/b/corso-karlin>
[cited 28. Febr. 2020].

Corso Court Karlin, (2014). *Archilovers*. [online]
Available at: <https://www.archilovers.com/projects/113583/corso-court-karlin.html>
[cited 28. Febr. 2020].

Sugar factory Veurne

Suikerfabriek. *Suikerfabriek*. [online]
Available at: <https://www.suikerfabriek.be/>
[cited 28. Febr. 2020].

Master plan former sugar factory – Veurneveurne. *Omgeving*. [online]
Available at: <https://omgeving.be/en/blog/projecten/master-plan-former-sugar-factory/>
[cited 28. Febr. 2020].

Project - sugar factory – Veurneveurne. *Manage*. [online]
Available at: <http://www.manageplus.eu/en/manageplus/pilot-projects/sugar-factory-veurne.html> [cited 28. Febr. 2020].

Team `Sugar Park` releases plan for redevelopment of the Sugar Factory site in Veurne, (2017). *WLA*. [online]
Available at: <https://worldlandscapearchitect.com/team-suger-park-wins-tender-veurne-en-starts-redevelopment-of-a-new-green-neighbourhood/#.XdvJ3JMzblU>
[cited 28. Febr. 2020].

